

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Mgr. Michal Štverák

Pohled spirituální teologie na volný čas

Licenciální práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem tuto licenciální práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze uvedenou literaturu.

V Olomouci, dne 19. dubna 2022

Michal Štverák, v.r.

Ex toto corde bych rád poděkoval Josefovi, manželi *Theotokos*, kterému jsem svěřil tuto licenciátní práci. Pak také svému školiteli Michalu Altrichterovi, který doprovází mé doktorské studium. Dík patří i přítelkyni Veronice Mlčochové za češtinářskou a formální úpravu.

Obsah

Úvod	6
1 In principio	8
2 Metodologické předpoklady k tematickému uchopení.....	12
2.1 Metoda spirituální teologie.....	12
2.2 Trinitární spiritualita.....	15
2.3 Osoba – vztah – společenství	21
2.4 Pravidla duchovního života.....	24
3 Biblické souvislosti	30
3.1 Stvoření světa (Gn 2,3)	30
3.2 Spící Ježíš (Mt 8,24).....	39
3.3 Ježíšova modlitba (Lk 6,12)	44
4 Výzvy dnešního světa podle paradoxu „mít-být“	50
4.1 Minimalismus.....	52
4.2 Reflexe přesycenosti člověka obrazem, zvukem, textem – psychologická analýza jako součást duchovní množiny	57
4.3 Mezní životní situace	62
4.3.1 Rodičovství.....	64
4.3.2 Workoholismus.....	67
4.3.3 Zkušenost nemocných	70
4.3.4 Stárnutí.....	71
4.3.5 Nenarozené děti, amentní lidé.....	74
4.4 Duchovní dimenze sportu.....	74

4.5 „Krása spasí svět“	77
Závěr	81
Anotace	84
Summary	85
Zkratky	86
Bibliografie	87

ÚVOD

Osobně se setkávám s lidmi, kteří mi často tvrdí (nebo tento dojem získám z plynoucí konverzace při setkání), že mají hodně práce a nemají čas zajít si na večeri, do kina, nemají čas se modlit, rádi by při zaměstnání studovali nebo naopak už konečně pracovali, sportovali a další. Běhají po světě a jsou „v jednom kole“.¹ Spíš bych si ale troufl tvrdit, že v několika.

Mohlo by být zvláštní, že se teolog rozhodne psát o volném čase. Klasická poučka moderní doby, že se má k tématu vyjadřovat odborník, vzala už dávno za své. Nechci tím říct, že teolog by snad nemohl být považován za odborníka, ani že teolog se může vyjadřovat ke všemu, co ho z nudy napadne. Dnes může být kdokoli odborníkem na cokoli, stačí si vybrat a lidé jim věří. Naopak skutečného odborníka je těžké najít a když už o něčem kompetentně hovoří, setkává se s nepochopením.² *Vox populi* už není hlasem Božím, protože tak zcestně Bůh hovořit (vzhledem k vlastní pravdivosti) prostě nemůže.

Důležitým mementem byla covidová pandemie. Když se virus na jaře roku 2020 rozšiřoval po celém světě, lidé se báli, co nemoc přináší, stala se nebyvalá věc – celý svět utichl a jeho shon ustal. Najednou „z ničeho nic“ přestala létat letadla po celém světě, lidé začali trávit čas doma s rodinou nebo spolubydlicími, z rodinných nebo sdílených domů a bytů se také pracovalo a studovalo po značnou část posledních dvou let. Zatímco na jaře a v létě 2020 jsme s nadějí očekávali očkování, do kterého svět vkládal naděje, že se nemoci

---

¹ Tímto počátečním sdělením se ukazuje, že metodicky postupují podle analýzy zkušenosti těch, jejichž postoje následně vyhodnocuji. Tato induktivní metoda souvisí s věcným zdůvodněním, o které se opírám na základě narativní metody. Srov. WENZEL, *Zur Narrativität des Theologischen*, Fulda: Parzeller, 1997, str. 23n.

² Výmluvnou parodickou (a zároveň hrozivou) ukázkou této dichotomie se stal na přelomu roku 2021 a 2022 film *Don't look up!* (více zde: <https://www.csfd.cz/film/906706-k-zemi-hled/prehled/>). Už anotace produkce z produkce Netflixu hovoří zřetelně: „Dva astronomové vyrazí na mediální turné, aby varovali lidstvo před smrtící kometou, která se řítí přímo na planetu Zemi. Zdá se ale, že to nikoho nezajímá.“ Scény výborně odrážejí nejen americkou debatu nad protikoronavirovými opatřeními, ale také světovou diskusi nad smysluplností očkování proti nemoci covid-19.

bude moci zbavit do té míry, že přestane plnit zdravotnická zařízení, o rok později lidové odborníci hlásali o očkování takové nesmysly, které daleko překonaly fake news o ukradeném Ježíšově těle ze strážemi hlídaného hrobu.

Když jsem trávil čas stejně jako všichni, zavřený mezi několika stěnami, kde jsem se několik měsíců modlil, jedl, spal, studoval a vyučoval, četl jsem mnoho článků a knih, poslouchal rozhovory v médiích a bavil se se svými kamarády a blízkými. Témata, která se tím vším vinula byla: (1) jak si mám uspořádat den a jaký mám zvolit přístup k práci, když jsem nucen plnit všechny povinnosti na jednom místě (byt, dům); (2) co mám dělat s tím časem, který se mi objevil, když se nemusím nikam přesunovat kvůli práci, studiu nebo „volnočasovým aktivitám“; (3) psychologická pomoc těm, kteří byli zvyklí na extrémní přepracování a neuvědomovali si to, těm, kteří se po mnoha letech byli nuceni potkávat sami se sebou, protože po několika týdnech už byly všechny roky odkládané práce hotovy, těm, kteří si nechávali v domovech tikat bomby narušených vztahů, které s ponorkovou nemocí začaly nebezpečně vybuchovat.

To mě samotného donutilo podívat se na tento fenomén optikou teologie a mnou zvolené specializace duchovního života. Uvědomil jsem si, že tento zvláštní čas, je možné chápat jako imperativ k promýšlení nových témat, které se před lidstvem otevírají, že to byl specifický čas, který nám Bůh dal. A že křesťanští teologové budou ještě desítky let hledat, co všechno Bůh do tohoto času lidstvu vložil jako dar a zároveň úkol. Jak se proměňuje svět, církve se svou starostlivostí o všechno, co nachází odezvu v srdcích lidí (srov. GS 1), je podle mého názoru povolána hovořit o tom, co je výzvou pro lidstvo a svět, který mu byl svěřen. Jedním z těchto témat je také odpočinek.

1 IN PRINCIPIO

Na začátku samotného textu bych rád čtenáři předložil několik souvislostí, které psaní tohoto textu od začátku do jisté míry ovlivňovaly. Každý člověk je *příběh*.³ Každá osoba je součástí velkého biblického příběhu dějin spásy svého života i celého lidstva a nejinak je tomu se mnou, autorem.⁴ Pokládám za vhodné, aby se čtenář seznámil s tím, co osobně předkládám jako své *současné* limity.⁵

(1) Teologicky bylo toho dosti napsáno o paradoxech,⁶ v nich nahlížíme i podstatu „humoru“. Individuální Boží vedení člověka na způsob humoru tudíž často vmanévruje člověka tam, kde si nemyslí, že by vůbec kdy skončil. Prožívaným paradoxem mě, jako autora, je vychýlení toho, že současně píše teologické pojednání o hodnotě a významu volného času, zatímco můj kalendář bývá místy tak plný, až „praská displej“ zařízení, ve kterém svůj diář upravuji. Pavlovsky tak zakouším touhu tíhnouti k jednomu, zatímco mě užírá pravý opak. Toto mne přivedlo k tomu dívat se na používané texty metodicky a účinně.

(2) Druhým bodem je samotný jazyk.⁷ A to ve dvou rovinách. V té první si uvědomuji nesnáz, která se s mým psaným projevem pojí již od gymnaziálních let. Pro některé je můj jazyk nesrozumitelný, nečitelný, obtížně komunikovatelný, příliš rozvětvený. To čtenář sám bude moci posoudit na následujících stránkách v dlouhých souvětích, mnoha odbočkách pod čarou, asociacemi do témat kulturních, společenských, politických.

---

³ MANCINI, I. – BOGLIOLO, L. *L'essere: problema, teoria, storia*. Editrice Studium, Roma 1967, str. 78n. Další teologické souvislosti LONGOBARDI, A. *Antropologia e spiritualità*. Libreria Editrice Redenzione, Napoli 2019, str. 22n.

⁴ Srov. ZAMBONI, G., *La persona umana, Vita e pensiero*. Milano 1983, str. 12n. Souvislosti teologie spirituální s biblickými základy srv. FABRO, C. *L'anima. Introduzione al problema dell'uomo*. Editrice del Verbo Incarnato, Roma 2014, passim.

⁵ Vyslovení vlastních determinantů spoluurčuje i volbu vědecké metodiky. Umělá stylizace totiž nenabídne objektivnost. Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Svoboda, Praha 1995, str. 33n.

⁶ Srov. LUBAC, H. DE. *Paradoxes of Faith*. Ignatius, London 1987, str. 10n.

⁷ Srov. GERBER, U. – HOBERG, R. *Sprache und Religion*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2009, str. 18n.

Druhá rovina se týká jazyků „cizích“ (angličtina, italština aj.). Vzhledem k tomu, že se mi poněkud nedostává času ke studiu zahraničních jazyků, které by umožnily, aby měla tato práce více mezinárodní charakter, než má.

(3) Třetí bod se pojí s nesnadností přijetí tématu na mé teologické fakultě. Nečekaně a proti předpokládaným okolnostem jsem musel spolu s vedoucím práce mnou zvolené téma obhajovat více, než je obvyklé. V okamžicích, kdy jsem očekával klidnou cestu, jsem se potkával spíše s dalšími nečekanými obtížemi. Navzdory tomu, že jsem v těchto nesnadných chvílích klesal na mysli, se mi sledované téma stále více profilovalo a upřímně jsem jím žil.

(4) Téma volného času není v teologii příliš propracováno, a to z prostého důvodu: jde o setkání několika oborů (nejen teologických). Sám pojem je poměrně nový, objevuje se jako nová kategorie po průmyslové revoluci, kdy se dělníkům najatým a dojíždějícím z vesnic do měst na práci během týdne objevil čas „mezi“ směnou, ze které přišli, a směnou, na kterou měli jít. Poněvadž tito byli převážně vytrženi z vesnických prostředí, kde čas a okolnosti plynou jiným způsobem než ve městech. Zde se objevilo, řečeno s nadsázkou, prostředí snadno a výhodně využitelné pro marxismus. Totiž onen čas mezi směnami byl skutečně vůči pracujícím takový, že bychom jej více než snadno mohli nazvat vykořisťovatelským. Čím více doba postupovala, tím více se vyhraňovalo pojetí práce a volného času, čas pro práci se snižoval, čas „volný“ se prodlužoval.

Uzákonění čtyřicetihodinového pracovního týdne vytvořilo kapitolu volného času v životě člověka zcela bez jakékoli pochyby. S nadsázkou bychom mohli říci, že nyní je možná daleko více společností, které nabízí člověku prožití volného času než těch, které nabízejí práci. Objevuje se také dichotomie, že společnost, která nabízí využití volného času, zároveň ale také potřebuje k této nabídce někoho, kdo onen volný čas druhým lidem zprostředkuje: zde si můžeme představit kina, bowling, lanová centra, bazény, zábavní parky,

zoologické zahrady a další. Na jedné straně tak stojí člověk, který chce volný čas „prožít“, na straně druhé pak pracovník, který prožití volného času „umožňuje“.

Sociální učení církve v rámci dělnického hnutí reagovalo sociálními encyklikami, které hovořily o významu práce jakožto určení člověka.⁸ Vycházely přitom z prvních kapitol První knihy Mojžíšovy. Nejinak tomu musí být tehdy, když chci popisovat druhou stranu téže mince, tedy čas Boha, který jej dává člověku jako několik *talentů*. Jsem přesvědčen o tom, že zde fakticky narážíme na to, co formuloval Benedikt: *ora et labora*. Mám za to, že volný čas člověka je součástí *ora*, což má velký dopad teologický a tedy praktický.⁹

Při projednávání tohoto tématu tak vyvstává nabíledni imperativ popsat volný čas *teologicky*, nahlédnout tuto kategorii *sub speciae aeternitatis*. Pokud však o tématu explicitně málokdo pojednával, je obtížné pro autora do teologické vědy s tématem vstoupit, protože se jakoby „nemá na koho odvolat“ a musí přicházet s něčím „zcela novým“.¹⁰ Přece však se něčeho chytit můžeme. Jsou to: (1) autentické zkušenosti mistrů duchovního života, (2) veliká škála vyjádření a textů o stvoření člověka, o významu neděle, vzkříšení, tajemství Velikonoc, (3) směrodatná vyjádření církevních otců komentující biblické texty

---

⁸ Srov. FRANCESCO. *Contro la guerra. Il coraggio di costruire la pace*. Solferino, Roma 2022, str. 10n. Naše řeč o Ježíši vždy zasahuje teologii sociálních souvislostí.

⁹ Zde se nabízí popis teologa jako křesťana na kolenou. Správně rozuměno: fakt, že si v kostele nebo doma před ikonou kleknu, ze mě ještě nedělá teologa. Podobně totiž ze mě uchopení hoblíku nedělá stolaře. Teolog je ten, kdo následuje jediného Teologa na cestě pokory, na *via crucis* sebezmaření, jak o tom čteme ve Flp 2. Ono „pokleknutí“ není „podle těla“, ale „podle Ducha“. V kostele si mohu kleknout a dělat, že se modlím, a srdcem mohu být daleko od Hospodina. Zmíněný stolař může hoblovat stolní desku a přitom „být v Pánu“ více než toho, koho bychom označili „tělesným zrakem“ za „zbožného“. Když tedy avizuji „teologický dopad“ textu, který čtenáři předkládám, musí být tento text „přijat do srdce okem Ducha“ a vtělit se do konkrétních situací, které čtenář bude v přátelství s Nesmrtelným prožívat. Tak je také zřejmé, že teologie je pro mě myslitelná jediné v úzkém sepjetí s reálným životem. Pán totiž vstupuje do toho, co je živé, reálně existující, nikoli do nicneříkajících abstraktních formulek, které nemohou spasit. Někoho může překvapit „musí“ (být přijat, být vtělen do situací). Řešení je ale zřejmé: pokud nepřijmu Slovo, ono v mém životě nemůže nic vykonat. Pán může všechno, jenom ne znásilnit mou svobodu jej přijmout nebo odmítnout. Pán může všechno, jenom ne donutit mě, abych ho miloval.

¹⁰ Ačkoli Kazatel říká, že „co se dalo, bude se dít zase“ a „pod sluncem není nic nového“ – to však nevylučuje lidský růst v konkrétních projednávaných otázkách, které si lidstvo klade.

výše zmíněných míst a (4) solidní vědecká zkušenost posledních staletí v oblasti psychologie nebo sociologie a dalších disciplín.

(5) Kladně hodnotím svůj status začátečníka, takže ačkoli dbám na metodologickou přesnost a vědecký přístup, jsem svobodný v bádání a uchopení látky, což mi upřímně dělá radost. Těší mě, že se mohu ve své práci věnovat tomu, k čemu tíhne mé srdce a co podporuje můj živý zájem dělat skutečně to, co jsem objevil jako hlubokou touhu vlastního srdce. Za to jsem Bohu nesmírně vděčný.

2 METODOLOGICKÉ PŘEDPOKLADY K TEMATICKÉMU

UCHOPENÍ

Teologicky nosná jsou tato témata:

- (1) prolínání věčné Osoby do dějin lidského času,
- (2) jak teologie stvoření a volného dne souvisí s teologií volného času,
- (3) není konkurence mezi psychologickým (příp. sociologickým)

nahlížením na „volný čas“ a jeho teologii?,

(4) proč jsme vázáni biblickou teologií, kterou smíme legitimně nahlížet z hlediska spirituální teologie?,

(5) jak souvisí moje téma s prací (vzhledem k sociálním encyklikám a jejím tématům sociálního apoštolátu) a svobodou (nejen v morálním smyslu, ale spirituálním).¹¹

2.1 Metoda spirituální teologie

Pokud narativní metoda coby relevantní přístup spirituální teologie hodnotí vyprávění slova živé osoby, pak fenomén slova odkazuje na jeho hlubší „slovní ontologii“.¹² Celkovější otevření „příběhu“, vědecky zakotveném a systematicky zhodnoceném, umožňuje, aby se narativní teologie zamýšlela nad polohou slova nejen z hlediska etymologie, ale i se souvisejícími duchovními půdorysy. Jak nacházíme v dílech mnoha klasiků duchovního života a jak vyplývá z českého slova „duchovní“, spirituální teologie je na prvním místě *dílo Boží v člověku*, specifičtěji řečeno jde o *život z Ducha*.¹³ Duch pokračuje

---

¹¹ Základním pramenem vědeckého uchopení dílčích témat zůstává aktuální mnohadílný slovník s četnými autory napříč zeměmi i spiritualitami *Dictionnaire de spiritualité*, Beauchesne, Paris 1932-1995. V současnosti je i digitálně přístupný.

¹² Srov. ALTRICHTER, M., *Metoda narativní teologie: „Porozumění nastává až po události“* in *Studia theologica* V, léto, 2003, dostupné z: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2003/02/06.pdf>.

¹³ „Kdo už nežije podle těla, ale dává se vést Božím Duchem, je nazýván Božím synem a je ve shodě s obrazem Božího Syna; o tom říkáme, že žije duchovně. Jako se schopnost vidět uplatňuje ve zdravém oku, tak je tomu i s působením Ducha v očistěné duši,“ píše Basil Veliký in PG 32, 179. Je to tedy Duch Boží (srov. Gen 7,22: „Všechno, co mělo v chřípích dech ducha života“; Nm 11,17: „A odeberu z ducha, který je na tobě, a vložím jej na ně. Ponesou pak břímě

v Ježíšově díle na tomto světě.¹⁴ Bůh je nám blíží, než jsme my sami sobě.¹⁵ Při pozorování a vyhodnocování života z Ducha využívá spirituální teologie několik základních hledisek, kterými se zabývám v této a dalších podkapitolách. Zásadní je *nezpředmětnitelnost* Boha, Božího života, života z Boha a života v Bohu.¹⁶ Sdělení tu je: já si nemohu Boží život přivlastnit. Nemohu se učinit „Pánem Boha“ – tedy být jaksi výš než Hospodin, Hospodin nemůže být mým majetkem, se kterým si já budu nakládat podle libovůle. Bůh, víra, život z Boha a v Bohu je přednostně *dar*. Dar zdarma daný, tedy podle klasické definice *milost*. Nejsm vlastníkem Boží milosti, ale jejím plodem. A jakékoli moje snahy o to si Boha přivlastnit nutně ztroskotávají. „Bůh se nenechá posmívat,“ (Gal 6,7) řekli bychom s Pavlem. Bůh prostě není „houskou na krámě“, kterou si koupím za dvanáct padesát a „bude můj“. Naopak – já už jsem dávno Jeho.

---

*lídu s tebou, neponeseš je už sám.“; Mdr 9,17: „Kdo by poznal tvou vůli, jestliže ty bys mu nedal moudrost a z výšin mu neposlal svého svatého ducha?“; Řím 5,5: „A naděje neklame, neboť Boží láska je vylita do našich srdcí skrze Ducha svatého, který nám byl dán.“; 1 Kor 6,19: „Vaše tělo je chrámem Ducha svatého, který ve vás přebývá a jež máte od Boha.“; 2 Kor 1,22: „On nám také vtiskl svou pečeť a do srdce nám dal svého Ducha.“; Gal 4,6: „Protože jste synové, poslal Bůh do našich srdcí Ducha svého Syna, Ducha volajícího Abba, Otče.“; 1 Jan 4,13: „Že zůstáváme v něm a on v nás, poznáváme podle toho, že nám dal svého Ducha.“), který přebývá v člověku, v jeho duši, přičemž sjednocujícím pojmem od Pavla dál přes Justina Mučedníka, Klementa Alexandrijského, Ireneje z Lyonu, kappadocké otce, Jana Damašského, Jana Klimaka, Martina Luthera, Sorena Kierkegaarda, Serafima Sarovského, Teofana Zatvornika až podnes je *srdce*. Srdce je chápáno jako integrující orgán duchovního života, sjednocuje pohyby Ducha v člověku, psychické, volní a intelektuální kapacity a mohutnosti. „V Písmu srdce ‚myslí‘, ‚rozhoduje‘, je místem vnitřního života, místem, kde sídlí Boží zákon, kde probíhá kontakt s Bohem.“ in FARRUGIA, E. G., AMBROS, P. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010., str. 843. Člověk se tak Božím působením stává „jedním“, „monachem“ – odtud také pochází tzv. bílé mnišství P. Evdokimova nebo každodenní zbožnost F. Saleského –, a už nebojuje „duch proti tělu a tělo proti duchu“, ale v člověku se obnovuje „vláda nad stvořením“, kdy se osoba stává „novým stvořením“ a „vládne nad sebou“. Nadneseně bych mohl říct, že se jedná o biblickou *autarkeii*. Takto je tedy legitimní trichotomie tělo-duše-Duch jako fyzicko-psycho-Spirituální jednota člověka. Srov. 1 Sol 5, 23: „Sám Bůh pokoje nechť vás cele posvěť a zachová vašeho ducha, duši i tělo bez úrazu a poskvrny do příchodu našeho Pána Ježíše Krista.“*

¹⁴ Srov. Čtvrtá eucharistická modlitba.

¹⁵ AUGUSTIN, Vyznání, III, 6, 11: „Interior intimo meo et superior summo meo.“

¹⁶ Tyto čtyři výrazy chápu tak, že je mezi nimi možné napsat rovnítko nebo rovnítko s vlnovkou. Ačkoli se každý výraz týká specificky něčeho jiného, v podstatě zaměření, které zde sleduji, se vlastně jedná o rovnovážné významy či pojmy nebo jejich opisy.

Nezpředmětnitelnost¹⁷ Boha také znamená, že mě přesahuje, je *stále větší* než moje představy o NĚm, než pojmy, kterými se Ho snažím popsat, svědčit o NĚm druhým lidem, než jaký obraz si o NĚm vytvářím ve svém vlastním srdci. A tam, kde se budu domnívat, že jsem Ho *již* našel, pochopil, poznal, zamiloval si ho... si mohu být vždycky jistý, že se nejedná o NĚj.¹⁸ Tím nechci sdělit, že Bůh je nedosažitelný, pojmově neprostupný, takže o něm nakonec nemohu nic říci. Jelikož je Bůh tajemstvím, cokoli o něm řekneme, neřekneme *zcela*, vždy zůstane něco nevyřčeno. Bůh bude spíše v zámlkách, v mezerách mezi slovy,¹⁹ než v přesně nadefinovaných frázích. Hospodina si prostě nemohu zavřít do krabičky a dát do batůžku na cesty nebo do terária a dívat se na něj po práci. Hospodina neuzavřu do pojmů, protože on je jejich původcem, zdrojem i významem a nekonečně je vším přesahuje.

Bůh pracuje neustále na naší spáse v životě každého člověka specificky. To proto, že vztah Davida se Žofíí bude jiný, než vztah Davida s Jaroslavem nebo Veronikou. Každý vztah je jedinečný, osobně specifický a jinak barevný. Takže i když mohou být (a také jsou) zkušenosti s mými vztahy, které žijí, různé, přece mohu rozlišit jednotlivé fáze a stupně vývoje vztahu v obecné rovině, aniž bych tím popíral odlišnou dynamiku žití jednotlivých vztahů. Spirituální teologie postupuje v této linii – induktivně. A za celé dějiny, kdy můžeme zkoumat vítězství Ducha v srdcích lidí, je nasnadě vyslovovat teoretická východiska i praktické dopady, jak si *v našem srdci Bůh dělá více místa*. Z hlediska „spirituálky“ totiž před námi nestojí omezená schopnost jediného lidského života vyjádřit se kompetentně ke všemu v oblasti spirituality, ale zkušenosti

---

¹⁷ Dobrou analýzu zdůvodnění četných duchovních klasiků, kteří uplatňují tento výraz, nalezneme v RAHNER, K. *Grundkurs des Glaubens*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1976, str. 57 (v českém překladu na str. 58n).

¹⁸ Narážím zde na Augustinovo „*Si comprehendis, non est Deus,*“ příp. přístup Řehoře Nysského v *De opificio hominis* 5, že všechno, co si o Bohu myslíme, jak o něm přemýšlíme, jak o něm mluvíme, to všechno je jen symbolické, pouze nás to k němu přibližuje – in PG 44, 137.

¹⁹ Jak podle ústních svědectví říkal na svých přednáškách o Trojici na PUG L. Ladaria.

lidí, které církev napříč dějinami předkládá jako autentické učitele duchovního života a křesťanské víry.

Tím jsem se dotkl také předmětu spirituální teologie, která se zabývá duchovním životem coby vztahem k Bohu.²⁰ Ten je totiž konstitutivní a určující. Prostřednictvím vztahu vstupuje na prvním místě Bůh do našeho života²¹ a následně jako odpověď vstupuje člověk do života Božího. Přičemž obě tyto „roviny“ se vzájemně prostupují a není jedna bez druhé. Takto se provazuje také to, nakolik křesťan žije to, o čem mluví. Sepětí slova a života, které je v Ježíši totožné,²² má být „sepnuté“ k sobě v životě každého křesťana (resp. člověka, protože každý člověk byl stvořen k Božímu obrazu). Jsme povoláni k tomu žít to, co hlásáme nebo je nám hlášáno,²³ a hlásat to, co žijeme. V opačném případě rozstřiháváme svůj život vedví, rozdělujeme se a neputujeme k jednotě v sobě, ani s Bohem a v našem životě se tak realizuje dosti nelichotivé lidové rčení, že „kážeme vodu a pijeme víno“.

2.2 Trinitární spiritualita

Stará zásada sice říká, že povídání o Bohu²⁴ nemáme začínat Trojicí. Tato *nesnáz* nám totiž slouží jako přístupová brána, jako brýle, paradigma, kterým jako

---

²⁰ Srov. ALTRICHTER, M. *Spirituální teologie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017, str. 17.

²¹ Podle zásady, že Bůh si nás zamiloval první. 1 Jan 4,10: „*V tom je láska: ne že my jsme si zamilovali Boha, ale že on si zamiloval nás.*“

²² Ježíš zcela nepochybně žil to, co hlásal, a hlásal to, co žil. Podobná zásada platí v Trojici: Bůh chce milovat, protože miluje, a miluje, protože chce milovat. Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Třetí vydání. V Praze: Krystal OP, 2017, str. 495. Autor si zde vypomáhá z: BERNARD z Clairvaux, *Liber de diligendo Deo*, X, 27-29.

²³ „*Církev začíná plnit (...) své poslání tím, že nejprve evangelizuje sebe samu.*“ EN 15.

²⁴ Pro některého čtenáře by mohlo být nezvyklé spojení „povídání o Bohu“. Nechci tím asociovat jakoukoli infantilitu či banalitu toho, co se snažím v tomto pojednání předkládat. Přece však je to životní příběh Ježíše z Nazareta, který je na prvním místě „narativním“. Ježíš totiž není ucelený systém morálního jednání, ale živoucí osoba se svým příběhem, který disponuje vnitřním dynamismem: od Otce vyšel a zase se k němu díky Duchu Darovanosti zase vrací. On sám je také předkladatelem různých příběhů, které v orientálním prostředí působí jako blahodárný zdroj poučení. Díky jejich univerzálnosti (i takto můžeme chápat univerzálnost Ježíšova vykupitelského díla), že jejich poselství je tlumočitelné rozličným generacím, kultur a vzdělání spatřujeme kontinuitu v diskontinuitě (*bylo řečeno, ale já vám říkám!* známé z Kázání na hoře, příp. potvrzení, že Ježíš nepřišel Zákony a Proroky zrušit, ale naplnit), která provází také celý křesťanský život.

křesťané nahlížíme všechno, co člověk je a co má. Nedovedeme si představit, že by bylo něco, pokud by to Bůh nechtěl (srov. Mdr 11,25). Z toho nám vyplývá úmyslnost a cílevědomost Božího jednání, které předchází jakékoli naše jednání (srov. 1 Jan 4,10). Z toho vychází primát teologie (ergo duchovního života, života v Duchu) *ex parte Dei* a nebezpečí, kterým se vystavujeme v případě budování teologie pouze *ex parte nostra* bez Boha. Dále je pro život křesťana určující jeho zpodobení se s Ukřižovaným: jestliže on je tou Cestou, Pravdou a Životem (srov. Jan 14,6), pak není možné, aby člověk na své životní cestě nenásledoval svého Mistra.

Jako holou nemožností se tak nejen pro teologa, ale každého křesťana, který se snaží žít upřímný a autentický život s Bohem v pokoře před jeho tváří, jeví eventualita, že by mohl svůj život a všechno, co obsahuje, nahlížet jinak, než „trojičně“.²⁵ Tento „trojiční“ pohled na život se projevuje ve dvou hlediscích, které z hlediska teorie a pro dobro používání pojmů můžeme odlišit, ale v praktickém životě tyto pohledy a jednotlivé jejich aspekty nemůžeme nikdy oddělit, neboť jsou perichoreticky přítomny – jeden ovlivňuje druhý a jeden bez druhého (a třetího) nemůže být.²⁶

Primární sledovanou trojičností²⁷ je Trojjedinost Boží. Tu poznáme v modlitbě, při lámání Božího slova, díky eucharistii, předávané tradici

---

²⁵ „Bez trinitární spirituality je naše výpověď o duchovním životě únavná, konstruovaná, neuspořádaná, neúplná. Bez jednoduchoosti Trojice jsme přeplnění jinými ‚věcmi‘.“ in ALTRICHTER, M. *Spirituální teologie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017, str. 265.

²⁶ Čtenář může přijít s podstatnou otázkou: co nebo kdo je ten *třetí*? Jestliže žijeme nebo rozlišujeme jakoukoli polaritu našeho života (mám hlad – jsem syt), stojí tyto pojmy *zdánlivě* (sic!) proti sobě. Mohlo by se zdát, že jsou to pojmy kontradiktorní, protilehlé a z hlediska pojmové významu tomu tak skutečně je. Každopádně je pravdivá realita širší: ve svém životě prožívám období, kdy mám hlad, a období, kdy jsem syt. Odpověď na možnou čtenářovu otázku je tedy nasnadě: *tím třetím jsem já!* Je to člověk, který po Kristově vzoru spojuje zdánlivě nespojitelné. Už neprožíváme kontradiktornost pojmů, ale jejich zesouladnění, integraci, pojmy se stávají „polárními“, tedy stojí jako póly sice naproti sobě, ale jako součást „nerozdílné a nesmíšené“ jednoty života.

²⁷ Rozumí se, že při *analogia entis* nacházíme rozmanité „trojičnosti“ v řádu stvoření: ať už jsou stejnojmenné či souznačné. Vycházíme ze zásady, že vše jsoucí je jen díky svému vztahu k substanci. Nejde pouze o metaforický výraz – učení o analogii totiž nepatří jen jazykové logice, ale „ontologii duchovního života“ (srov. TOMÁŠ Akvinský, *De potentia* q. 7 a. 7, editio Westminster, Maryland, The Newman Press, 1952).

věrohodných svědků víry a pravdivého vztahu k Bohu nebo vnitřním pokojem, hlubokou radostí srdce... Vztah můžeme navázat pouze s osobou, nikoli s abstraktní větou, neměnnou věcí nebo krásným vyumělkovaným pojmem. Především křesťanská víra není záležitostí uctívání, kultu, nýbrž osobním vztahem mezi Bohem a člověkem, mezi jednotlivými osobami Trojice a člověkem. V našem životě jsme nesení tímto vztahem, který žijeme s Tím, který nás nekonečně přesahuje. „V něm žijeme, pohybujeme se a jsme a láska, kterou nás každodenně naplňuje, je v nás počátkem života věčného,“ čteme v 6. prefaci pro neděle v mezidobí. V kom to ale žijeme? Jestli nás Bůh naplňuje láskou a podle Písma je Bůh láskou (srov. 1 Jan 4,16), pak nás naplňuje sám sebou. Jinými slovy, je to na prvním místě Bůh osobně, který se člověku zcela dává, zcela se vydává „pro nás a pro naši spásu“, pro to, abychom byli s ním, abychom byli svatí, a tak naplnili už starozákonní přikázání v Lv 19,2.

Podle Pavla²⁸ je „naš život spolu s Kristem skryt v Bohu“ (srov. Kol 3,3). Spolu s Kristem, který je naším Pánem, Spasitelem, Přítelem a Bratrem²⁹ se ocitáme „uvnitř“ Boha, uvnitř Trojice. Od okamžiku početí jsme uvnitř Božího milosrdného Srdce.³⁰ Osobní dějiny spásy každého jednoho člověka tedy začínají vždy u Boha.³¹ Dorůstání do plnosti, které se odehrává vždy postupně, po dávkách, po kapkách, ve všedních dnech a „stále stejné“ rutině, nás však stále

---

²⁸ Širší souvislosti k pavlovské teologii a „daru prožívaného času“ srov. FITZMYER, J. A., *Paul and His Theology: A Brief Sketch*, Kaizen, New York 1988, str. 40n. Tam nalezneme v zásadě: chceme-li o času objektivně hovořit, vnímáme ho jako Boží dar a naši příležitost k realizaci (pozvání do věčného, osobního života s Pánem).

²⁹ Srov. Čtvrtá eucharistická modlitba pro mše za různé potřeby in *Český misál*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

³⁰ „Skutečnost univerzální spasitelské vůle Boží a také univerzální Kristovy mediace vede k tomu, že se považuje za neadekvátní jakákoli teologická koncepce, která v posledním důsledku zpochybňuje samotnou Boží všemohoucnost a zejména Boží milosrdenství.“ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Naděje na spásu pro děti, které umírají nepokřtěné*. 2007, čl. 2.

Jacob Böhm píše o Božím Synu, že je „srdce v Otcí“ in BÖHME, J. *Aurora*, str. 37, viz *Schriften*, vydal U. W. Schiebler. 2. vyd. 1831-1847, str. 1861n. Nebo také *Božestvoennaja i istinnaja metafizika*. Díl I, kniha 1, kapitola V, § 101, str. 113.

³¹ „Vždyť v něm si nás vyvolil ještě před stvořením světa, abychom byli před ním svatí a neposkvrnění v lásce.“ Ef 1,4 – „Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky, znal jsem tě dříve, než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě.“ Jer 1,5.

více přitahuje k Pánu našeho osobního příběhu – vracíme se tam, odkud jsme přišli. Jako Ježíš vyšel z Otcova lůna, tak i každý člověk vychází z lůna Trojice – když jsme stvořeni k Božímu obrazu, jde tedy o Trojici, tedy o vztahy, bez kterých není život. A jako Ježíš se zase k Otci vrátil cestou poníženosti (srov. Flp 2,6-11), tak i my musíme napodobit svého Mistra a Pána. Ale je na nás, zda se vrátíme do domu milosrdného Otce, který na nás čeká s otevřenou náručí (srov. Lk 15,11-32). Že jsme jakoby na Trojici „zvyklí“, vede v našem životě k tomu, že se do ní zase toužíme vrátit. Protože ale zlý duch³² způsobil v lidském srdci takový chaos, že si už nedovedeme vybavit jakoukoli vzpomínku na Boha,³³ vede tato zmatenost u mnohých lidí k tomu, že „hledají Trojici“ zcela „netrojicičními“ cestami (což je vlastně implicitně přítomná trojičnost).³⁴

Správně chápaná a praktikovaná trinitární spiritualita je také lékem na možné hereze, které se tu a tam mohou v teologickém diskurzu nebo osobním životě každého z nás objevit a projevovat se. Pořád jsme pouze lidé, a to lidé omylní, chybuující a snadno hříšní. Spiritualita zakotvená v Trojici prakticky pomáhá proti působení nezdravých inklinací, ke kterým křesťanská víra tíhla v prvních několika staletích, a také proti dvěma moderním a aktuálním trendům: gnosticizmu a pelagianizmu.³⁵ Dovolím si odvážnou větu: bytí Trojice je zásadně nekomplikované, laskavé, nehrozí v ní nezdravé „přehánění“.³⁶ Tomu pomáhá

---

³² Nepoužívám velké písmeno...

³³ Makarius Veliký píše: „Zlo mezitím v lidech natolik vzrostlo, že se začali domnívat, že žádný Bůh neexistuje. Začali se klanět bezduchým kamenům. Vůbec si už ani nedokázali o Bohu vytvořit jakoukoli představu. Až do takové míry zkazil kovs škodlivých vášní rod starého Adama.“ in Filokalie. Přeložil Alan ČERNOHOUS. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2019, str. 153.

³⁴ Tím mám na mysli vzdálení se nebeským myšlenkám, materialismus, přizemní, pomíjivá, nicotná slova a úvahy, bezednou hořkost a prázdnotu, různé rozpaky a úzkosti, acédií a osm Evagriových zlých myšlenek: požívačnost, smilstvo, ziskuchtivost, smutek, hněv, skleslost, ctižádost, pýcha. in Tamtéž, str. 503.

³⁵ K těmto dvěma krajnostem duchovního života, ke kterým přispívá současná podoba kultury a životního stylu, doporučuji *Gaudete et exsultate = Radujte se a jásejte*: apoštolská exhortace o povolání ke svatosti v současném světě. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2018, články 36-51.

³⁶ Trojice sama ukazuje, co je zdravé. Například požadavek se jí věnovat naplno apod. Do toho, co je život Trojice, dorůstáme postupně a s individuálními akcenty. Pro starozákonního člověka, přivyklého na „milosrdenství“, Bůh sesílá „hromobití“, pro novozákonní bytí Trojice otevírá vědomí nehodnosti („nemohu Pána zklamat, proto dělám *magis*“). *Magis* se rozumí podle univerzální ignaciánské spirituality:

i humor (jehož přítomnost bych nazval přímo přítomností Hospodinovou), který umožňuje člověku se s nadhledem dívat na svůj život a jeho trápení. Trojice spojuje zdánlivé nespojitelné: jsou tři Osoby, ale jeden Bůh. Tady bychom se mohli zastavit a prohlásit, že to není možné – buď tak, nebo onak. Přece však platí obojí. Když toto vztáhneme na duchovní život, snáze si uvědomíme nutnost trojiční spirituality: totiž každý z nás tíhne k různým jednostrannostem, extrémním výkyvům, chodíme od plus k mínus, „jednou jsem nahoře, jednou dole“. Východiskem však není být v jednom *nebo* druhém extrému: stále jíst *nebo* hladovět, stále spát *nebo* bdít a tak podobně. Paradoxy v našem životě jsou nejen spojitelné, ale zároveň přirozeně se vyskytující. Vhodným přístupem k paradoxům života, kterých někdy přináší až neskutečně mnoho, je jejich přijetí. Pěstovat a zdokonalovat se ve schopnosti paradoxy snášet, paradoxy žít a užívat je k tomu, aby nás dováděly k poslednímu cíli našeho života, totiž Bohu a životě s ním, který začíná už tady a teď. Z vlastní zkušenosti doplňuji také, že je nanejvýš vhodné, aby se dovedl člověk nad sebou ze srdce zasmát.

Pokud bychom tedy upřednostňovali pouze jednu osobu Trojice, karikovali bychom život samotný. Ten totiž není složený z jednostranností, ale je širokým dynamismem mnoha protichůdností. Protichůdnost bychom však neměli vnímat s negativní konotací. Onen vnitřní dynamismus Trojiční lásky je ponejprv kreativní, uspořádávající. Přijetí paradoxů života tak nevede k destrukci osoby a jejího života, ale k jejímu naplnění a objevení toho, po čem osoba touží.

Sekundární, ale neméně podstatnou, trojičností člověka,³⁷ je jeho vnitřní uspořádání, kdy můžeme v teoretické rovině rozlišit tělo, duši a Ducha, který přebývá v srdci člověka. Znovu zde platí jako výše, že tyto části můžeme

---

plněji, osobněji a autentičtěji, srov. BERGOLGLIO, J. M. *Studies in the Spirituality of Jesuits. Writings on Jesuit Spirituality I*. Roma: Curia generalizia, 2013, str. 37.

³⁷ Tam, kde žijí naplno Trojici, je zastoupena trinitárnost Boží.

pro „pohodlí pojmů“ rozlišovat, přece však je vždy před námi člověk celý a takto „provázaně“ prožívá také svůj život. Můžeme hovořit o psychosomatických chorobách, z nichž některé nazýváme tzv. civilizačními chorobami, jež jsou spojené se stresem, hektickým a nezdravým životním stylem: ačkoli onemocní tělo, příčina se nachází v *psyché*, takže léčba těla může být pouze podpurná a důležité je léčit sám zdroj nemoci, a ne pouze projevy.

Podobně neuspořádanost a zmatenost v duchovním životě může vést také k psychickým onemocněním, které se mohou dále propisovat do zhoršení fyzického stavu. Protože Duch je v srdci člověka, jaksi „uprostřed“ osoby, v další vrstvě se nachází *psyché*, v poslední pak *sóma*, pak je nasnadě říct, že stav srdce se propisuje do dalších vrstev (na prvním místě) a zase stav těla nebo duše má vliv na duchovní život (na druhém místě).³⁸ Zvaním Ducha do svého srdce, do všeho, co jsem a co mám, realizuji základní křesťanské povolání, totiž stát se svatým, být u Boha a s Bohem. Tento proces nazývá teologie *divinizací*, zbožštěním, *theosis* – uvidím Boha tváří v tvář (srov. Žl 17,15; 1 Kor 3,12; Žl 103,5; Žl 16,11). Právě z definice nejde o jednorázovou záležitost, ale o to, co se uskutečňuje *in fieri* – ať spíme nebo bdíme, v noci i ve dne, semeno Božího života v nás vzrůstá a my ani nevíme jak (srov. Mk 4,27 a 1 Kor 3,7). Bůh se nás zmocňuje, uchvacuje nás láskou, kterou k nám má. Táhne nás k sobě provazy lásky (srov. Oz 11,4). Tím, že všechno, co jsme a co máme, uchvacuje Bůh, proměňuje nás, uvádí nás do souladu a zvnitřňuje naše myšlenky, slova i skutky, činí nás krásnými lidmi, lidmi, kteří jsou mu podobní.³⁹

---

³⁸ Ač rčení, že pro dobrý duchovní život se musí člověk dobře vyspat a najíst, by mohlo znít vzhledem k asketikům prvních staletí až příliš „libově“, nemůžeme říct, že by byla neplatná. Následnost Maslowových potřeb je jasně prokazatelná.

³⁹ Toto, řekl bych, je obrovská věc, na kterou jen „hledíme“, co se to s námi děje. Jan píše, že až se zjeví (Ježíš), budeme mu podobní, protože ho uvidíme takového, jaký je (srov. 1 Jan 3,2). Zároveň Ježíšovo blahoslavenství hovoří o tom, že ti, kdo mají čisté srdce, uvidí Boha (srov. Mt 5,8). Takže když si on z nás dělá „sobě podobné“, máme být „jako on“, budeme skutečně „Božími dětmi“, „potatíme“ se, pak to taky znamená, že je to on, kdo očisťuje naše srdce, abychom toho vůbec byli schopní! On se s námi tak neskutečně „babrá“, „vyplává“ si nás, tolik mu na nás záleží! Když za námi někdo přijde a vyzná nám lásku, odpověď „hm, zajímavé“ asi nebude úplně adekvátní. Ještě více utěšující vůči nám je, že k nám Bůh vždy přistupuje

2.3 Osoba – vztah – společenství

Pozorování a rozlišování toho, co je kolem nás, se neustále, jak bylo také naznačeno výše, soustřeďuje kolem tří slov, které jsou i názvem této podkapitoly. Základní zkušeností, kterou s pojmem „osoba“ máme, je, že „já jsem“ – Descartesovsky: myslím, tedy jsem. Je to tedy uvědomování si vlastní existence. Jsem to tedy na prvním místě „já“, které „je“. Dovedu zde označit nějaké „ty“. To už je druhý stupeň, když budu hovořit o vztahovosti. Třetí stupeň je pak zřetelné „my“, které vyvstává, když si dvě osoby uvědomí vzájemnou vztahovost. Pokud platí Ježíšovo „jako na nebi, tak i na zemi“, pak má tato vztahovost (ale už nikoli stupňovitost) nebeskou analogii, pak také my žijeme svou podobnost s Nepodobným.⁴⁰

Když poctivě zkoumáme sami sebe, zjistíme, že jsme plní vnitřních rozporů. Pokládáme se za „klidasy“, ale když se jiný dotkne našeho bolavého místa, ztrácíme hlavu. Domníváme se, že jsme slušňáky za všech okolností, ale stačí „tři deci bílého“ a další den máme těžkou hlavu z toho, co „se“ dělo. Nejen, že je tu rozpor mezi tím, co si o sobě myslíme (idea), a tím, jak věci jsou (realita), ale zároveň jsme „nuceni“ tyto rozpory žít. Zdálo by se, že je to neřešitelný problém – musíme se každou chvíli rozpadnout kvůli vlastní rozpornosti toho, co chceme a co děláme, že nejsme „solidní“.⁴¹ Jestli nám však Ježíš byl podobný ve všem kromě hříchu, jestliže on hlásal to, co žil, a žil to, co hlásal, a Duch dále koná ve světě jeho dílo, pak my, jestliže se Kristu stáváme podobnými, pak v nás Duch koná Boží dílo tím, že v nás „piluje“ ostré hrany vlastních rozporností. Taví v nás přítomné neslučitelné antinomie a přetváří nás

---

v té míře, v jaké jsme schopni ho přijmout. Tempo jeho milování je rychlé, těžko ho unášíme a hyneme hříchem. Přesto na nás vždy počká, přizpůsobuje se nám, „vtěluje se“ do našich možností a schopností. Jaký je to vzor lásky, sebedarování!

⁴⁰ „Mezi Stvořitelem a stvořením nelze nalézt takovou podobnost, která by zároveň nebyla ještě větší nepodobností.“ IV. Lateránský koncil in DSH 608.

⁴¹ K tématu doporučuji psychologickou interpretaci Pavlovu při ne/konání toho, co by člověk chtěl v Řím 7,15-25.

ohněm Božího Ducha v „nová stvoření“, která žijí již harmonicky. Ačkoli v sobě dále nacházíme protiklady, nejsou už překážkou, ale *nástrojem spásy*.

Zcela zásadní je zkušenost prvního zamilování se do druhého. V té chvíli zakouším, že dokážu *pro druhého* vyjít ze sebe, z vlastní dosebezahleděnosti, z vlastního pohodlí směrem k tomu, který je zcela jiný, je to zkušenost transcendentní. A dokonce, což je možná ještě důležitější, je pro mě tento jiný důležitější než já sám – jinak bych nebyl schopný se těchto vlastních dober pro dobro druhého zřeknout. Ono *vyjítí* ze sebe je extáze – *ek-stasis* – vykročení ven z nějakého stavu do „jiného“. Díky tomu, že *opustím sebe* ve prospěch druhého jsem schopný zřetelněji vidět sebe samého. Paradoxně právě tehdy, když nechám své *ego* zemřít, dostanu život v plnosti a ve svém těle uvidím Boha.⁴² Když Adam poprvé uviděl Evu, uviděl vlastně sebe – protože z něj byla vytvořena. A to je základ, řekl bych, vztahovosti – totiž že teprve vztah s druhým mi dovolí uvidět sebe samého, takového, jaký skutečně jsem.⁴³ Stále jsme totiž před pokušením Narcise, který neustále *zkoumal* sám sebe, ale v odrazu vodní hladiny, až se sám sobě tolik zalíbil, že se utopil. Teprve *jiný* mě dovede vidět pravdivě – já sám sebe nikdy neuvidím, pouze v zrcadle, ale to, co vidím, je pouze můj odraz, nikoli já sám! Každý z nás je sám sobě tajemstvím a neustále sami sebe poznáváme. Základní lidská vztahovost toto umožňuje v běžných lidských vztazích. Duchovně viděno je to Bůh, který mi umožňuje poznat sebe sama: v momentě, kdy já vstupuji do komůrky vlastního srdce, abych se tam potkal s Bohem, který na mě čeká (srov. Mt 6,6).

---

⁴² Srov. zpěv pohřební liturgie při posledním rozloučení: *Věřím, že můj Vykupitel žije, a že v den poslední ze země zase vstanu. A ve svém těle uvidím Boha, Spasitele svého. Uvidím ho já, a ne jiný, mé oči ho uvidí.*

⁴³ Jestliže mě tedy Bůh neustále „vidí“, čímž ale nemyslíme pedantské pozorování, abychom karikovali Boha do jakéhosi Policajta, který dohlíží jako „muž zákona“ nad tím, co konají obyvatelé vesmíru, a v srdci s ním dovedu vést dialog, je to nejpřímější způsob, jak se mohu o sobě dozvídat pravdu, a to upřímně a laskavě. Jistě nikdo z nás si nedovede představit, že by vůči tomu, koho má skutečně rád z celého srdce (např. manželku, děti, oddaného životního přítele), vystupoval záměrně arogantně, nesnesitelně, necitlivě. Řekl bych biblicky: *„Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec v nebesích dá dobré těm, kdo ho prosí!“* (Mt 7,11)

V upřímně žitých vztazích se objevuje intimita jako výraz vzájemné důvěry. Otevřenost při vzájemném otevírání srdcí a toho, co je lidem, kteří konkrétní vztah žijí, drahé. Tak i Pán vstupuje právě do toho, čím žijeme, co je pro nás stěžejní, čím se uvnitř zaobíráme. Citlivě přistupuje a vstupuje tam, kam mu otevřeme dveře, nevlamuje se do naší svobody⁴⁴ násilně, bezohledně. Ten, který nás nekonečně miluje, nás miluje s našimi chybami. Jeho milování není podmíněčné: „budu tě milovat, když...“. Upřímná intimita, věrné milování je projevováno také tím, že miluji člověka s jeho chybami. To zase neznamená, že nechci pracovat na jejich vyhojování, což předpokládá také jejich pravdivé pojmenování, které může být pro milovaného drtivé. Nebo že na chyby zapomenou a „budu dělat“, že zde nejsou – to už by byla karikatura. Ale myslí se tím: milovaná osoba je pro mě podstatnější než její chybování. Osoba je *více* než její chyba, hříšník je *více* než jeho hřích. Proto osobu miluji a spolu s ní chci pracovat a pomoci jí na vyhojení jejích chyb. Jak bolestivé je, když láskyplný vztah opustíme pro „vadu na kráse“, když jsme netrpěliví při opakovaných nezdarech chybování se zbavit.⁴⁵

Když hovoříme o společenství, neplatí zde jednoduchá matematika, že se jedná o „sumu jednotlivin“. Vůbec vytváření a zakoušení vztahu je už divinizování reality,⁴⁶ protože podílením se na tom, co zde dosud nebylo, se spoluúčastníme na Stvořitelově díle. I když je Kazatel pesimistický, že „není nic nového pod sluncem“ (srov. Kaz 1,9), přece v Kristu platí, že „tvoříme věci

---

⁴⁴ Svobodný člověk stále poznává, že je nesvobodný: jde o sílu konat věci, které se líbí Pánu, takže moje radost je jeho radostí. A když nepoznávám, co se Pánu líbí, nejsem svobodný.

⁴⁵ Zde to není slovo proti legitimním důvodům, proč nějaký vztah (přátelský, pracovní) ukončit, protože projevy chyb ničí samotnou způsobilost vztah vytvářet: zneužívání fyzické i psychické, různé druhy závislostí, chorobné projevy žárlivosti neošetřené lékařskými postupy, neschopnost vytvářet pokojné soužití, zalíbení v „drcení“ druhého pro malichernosti, zadržování mzdy nebo prostředků pro důstojný život aj. Ale taky musím vyjádřit pochopení pro všechny, kdo neunesli chybovost druhého a odešli, a zpětně toho litují. Tlaky na *psyché* mohou být tak skličující, že rozhodnutí *hic et nunc* prostě nemohlo být jiné.

⁴⁶ Samotná realita už ale ontologicky divinizována je – my máme jen podíl na nějaké části reality, a proto do její plnosti teprve dorůstáme tím, že se necháme divinizovat. Přizpůsobíme se Pánovu tempu a způsobu, jak si nás on sám přitahuje k sobě. Srov. LANZA, S. *Teologia speculative e teologia narrativa* in SANNA, I. (ed.), *Il sapere teologico e il suo metodo*, Bologna: Dehoniane 1993, str. 161n.

nové“ (srov. Zj 21,5). Máme táborák. Milé společenství, kvalitní buřt z Lidlu, pivo „ze sedmého schodu“. Kytara, tklivé písně všeho druhu, starší i dnešní. Vzpomínáme, děkujeme. Pak odcházíme s jiskrou v srdci, jak nám spolu bylo pěkně. Pro někoho námět na sociologický výzkum, pro jiného předchuť nebe, kde se máme jednoduše rádi, i když víme, že věci nejsou snadné, mnohdy bolí, ale snažíme se. Připomínáme si: „ovoce Ducha je láska, radost, pokoj“ (srov. Gal 5,22).

2.4 Pravidla duchovního života

K tematickému úvodu patří zachycení základních pravidel duchovního života. Ty jsou důležité pro uchopení tématu licenciátní práce jako je světlo důležité ve sklepech, do něhož teolog vchází, aby vynášel ze starých i nových sudů to nejlepší víno. Nepřináším tento výčet *pro informa*, aby si čtenář mohl zatrhávat úkoly, to by neodpovídalo dávno žité/živé realitě mnoha z nás. Spíše chci před čtenářem otevírat dveře Ermitáže a ukazovat na poklady, které nám zanechaly minulé generace, které sami nacházíme, prožíváme je, nevíme si s nimi rady, kontemplujeme je, a procházet spolu se čtenářem „věčně mladými“ komnatami duchovních perel.

(1) Teze – antiteze – synteze. Můj učitel filosofie na gymnáziu v Rožnově, Ivan Mynář, nám ve třídě při výkladu těchto pojmů řekl: „*To máte jako ve vztahu. Nejdřív se do ženské zamilujete, pak ji nenávidíte, a pak si ji vezmete.*“ Vztahovost roste v překonávání animozit, zdánlivě neslučitelných protikladů. Krize je příležitost k tomu, aby se daná věc, vztah, situace mohla narodit do věčnosti, abychom ji zahrnuli do laskavého Božího Srdce, které na nás myslí a trpělivě na nás čeká. „Moment synteze“ je v duchovní rovině jakýsi „aha moment“, který každý z nás prožil v dětství, když se s těžkostmi učil dělit dvoucifernými čísly. Teoreticky víme, jak dělit dvěma nebo osmi, ale absolutně si nevíme rady s dělením třiceti sedmi, i když „mechanicky“ je to velice podobné. Nebo když jsme se trápili s tím,

jak se vážou tkaničky. V rukou dospělého věc vypadá zcela samozřejmě, běžně a banálně. Ale „zlaté české ručičky“ dítěte stejně nespolupracují, ale pouze do doby, než uzel vytvoří poprvé nebo podruhé. „Nyní už vím!“ raduje se pak dítě.

(2) Přemosťovat rozklad. Jako nositelé radostné zvěsti jsme zváni k tomu, abychom se vyznačovali budováním pozitivní atmosféry, pěstováním krásného velkého ducha, cenné kultury. Zároveň s tím je duchovní člověk připraven nezabývat se negativními jevy „příliš“. Neznamená to hluchotu a slepotu k tomu, co je špatné, hodné reformy nebo novely, ale tím, že toto vím a poznávám to, nemusím na to upozorňovat při každé pondělní poradě. Máme být staviteli mostů mezi lidmi a nebombardovat každé Sarajevo, ke kterému svými tanky nálad a slovních „kalašnikovů“ přijedu.

(3) Každý má své komplexy. Svůj osobní příběh do jisté míry už nikdy nepřepíšeme, stejně tak ani své geny ne. Byli jsme nějak vychováváni, nějak vzděláni, procházeli jsme rozličnými krizemi na mnoha úrovních a v mnoha oblastech života. Každý z našich rodičů, členů rodiny, vychovatelů, formátorů, učitelů, přátel, kamarádů v dětských kolektivech měl zase svůj příběh, byl nějak poznamenán. Na každého z nás to všechno zanechalo nějakou stopu. U každého pak něco a v něčem pozitivní, v něčem negativní. A každý na toto také nějak vnitřně reagoval, musel se s tím vypořádat, přijmout danosti nebo je vytěsnit do nevědomí. Náš laskavý pohled na druhé lidi si toho má být vědom. Pokud mám ve svém oku trám, nemohu vyčítat třísku v oku svého bratra.

(4) Bůh se vtěluje do toho, co je. Bůh svobodně vstupuje do toho, co je nám vlastní. Nikoli do vyumělkované abstraktní naší vlastní ideje o nás samotných. Dynamismus této důležité zásady spočívá v tom, že Bůh vstupuje a až poté se mohou v mém životě odehrát změny. Je to totiž svrchovaný Pán, který skutečně může s mým životem něco udělat. Není to tak, že nejdřív „budu

čistý“ a až pak přijde Pán – čistým se nikdy vlastními silami bez Pána nestanu. Zacheus, v překladu „Pan Čistý“, je toho příkladem. Touží Ježíše vidět. Ale až Ježíšovo slovo „dnes musím zůstat v tvém domě“ obrátí Zacheův život „víc než naruby“.

Jakmile Bůh vstoupí, už nedržím duchovní témata urputně a toporně, s křečovitě zařatými rty, kmitajícím nervózním pohledem a v duchu si neodškrtávám, zda jsem se „přesně držel pravidel“. Ale disponuji vnitřní svobodou, radostným pokojem srdce – a vím, že sám jsem si tohle nedal a znám Dárce všeho dobrého v mém životě. Teprve po spojení s Pánem, poté, co Pán ke mně vejde, se objeví v mém životě uspořádávající idea, porozumění historii mého životního příběhu, život „začne zapadat“ do sebe jako dílky puzzle. Pokud jsem snad plakal, že jsem rozbil něco, co jsem se bál, že už nikdy nepůjde dát dohromady, vidím, že se v mém životě skutečně odehrávají zázraky.

Protože Ježíš přijetím lidství přijal všechno, co je lidské, nemusím mít obavu, že by Bůh nerozuměl mým trampotám, bojům, bolestem nebo prohrám. Jestliže se snad dostávám do ne zcela ideálních, nebo dokonce tíživých, podmínek, přece to neubírá svobodu Pána, aby se v tom, co je mi *i takto* vlastní, procházel a „uzdravoval každou nemoc“.

(5) Rozlišování duševního a duchovního. S předešlým zcela souvisí schopnost rozlišování toho, co je *pouze duševní*, i když bychom mohli mít tendenci nazvat to *již duchovním*. Není to snadná činnost. Přece však pohyby „lan lásky“ (srov. Oz 11,4) nám umožňují zmíněné nahlížet. Jen v Božím světle můžeme vůbec vidět světlo (srov. Žl 36,10). Zakotvenost v Duchu nám umožňuje říkat nepopulární Ne, pokud je ho zapotřebí. Dovedeme *jít proti proudu*, i když je to podle světské logiky nerozumné. Duchovní imperativy námi zkrátka hýbou, protože jsme se stali „vláční“ vůči Bohu a jeho slovům. Nejsme duchovní netykavky, ale rozumíme, že pokud se Bůh o něco zajímá, je to závažná věc

a je nutné tomu věnovat i vlastní pozornost a „nečekat na jiného“ (srov. bystander effect). Vykonáme něco i proti naší nátuře, protože niternější složka nás samotných (tedy Bůh sám) je mocnější.

(6) Celek je důležitější než část. Nahlédnutí celku neznamena abstrakci, odosobnění od konkrétní reality. Celek je víc než součet jeho částí než souhrn jednotlivých fenoménů. Člověka nepostihnu tak, že vyjmenuju všechno, kým je a co má (pokud bychom vůbec připustili, že bych vůbec zvládl všechno vyjmenovat). Nejsme pouze souhrn informací, abstrahovaných do číselné podoby v elektronické databázi, nejsme redukovatelní na početní operace. Toto „krásně“ ukazují dnešní sociální média nebo přístup institucí k jednotlivcům. Pro „přemíru lidí“ a „nedostatek správního personálu“, který by dovedl situace lidí řešit individuálně, je zkrátka jednodušší člověka převést na číslo: je snazší se mnou cokoli dělat, když „mám“ rodné číslo, než když jsem Michalem Štverákem. Což je opět neradostná redukce člověka na to, co *má*, a zanedbávání toho, kým *je*.

Ať už přijdu na kterýkoli státní nebo soukromý úřad (přestupkové oddělení Městské policie Olomouc, pošta na ulici Foerstrova, Raiffeisenbank na Náměstí Hrdinů aj.) a chci něco vyřídit, hned s pozdravem vytahuji OP (občanský průkaz) a úředník „drtí“ do počítače „moje číslo“, aby vůbec zjistil, co jsem, co mohu chtít a co může se mnou a pro mě udělat. Horší je situace na sociálních sítích. Tam má každý svůj identifikátor, který je neodmyslitelně spjat s jeho internetovou historií. Společnost, které jsem dovolil, aby mě sledovala, protože potřebuji její službu (typicky Gmail od Googlu), ví, na které weby chodím, jak dlouho kde trávím času, kde se vyskytuje kurzor myši, jak rychle jím pohybuji, kam chodím se svým telefonem, jaké zpravodajské servery čtu apod. Z toho všeho se přidávají různá čísla do tabulky mého profilu, takže inzerenti snáze ví, co, kdy a kde mi mohou nabídnout, co bych potřeboval

(odtud historky mnoha lidí, že sotva se někomu zmínili, že by potřebovali boty, se jim při internetovém vyhledávání objevila inzerce na boty – nejde o tajné sledování zvuku z mikrofону telefonu, nýbrž o velice přesné algoritmy, které našimi životy hýbají). Mou svobodou ovšem je „být nad algoritmy“.

(7) Osoba a realita je důležitější než idea. Teprve osobním příběhem dovedu odkrývat inkarnované ideje. Jinak jde o neživotné přeludy, vzdušné zámky. Tyto mohou vést k oné výše zmíněné topornosti a křečovitosti jednání – jestliže je pro mě důležitější idea, který nebyla propálena a přijata mou konkrétní realitou, Pán ještě nevstoupil, neosvobodil mne ze žaláře dosebezahleděnosti, ze žaláře otročení liteře, nepřijal jsem ještě Ducha, který je z Boha (1 Kor 2, 12). Pak také nejsem schopen přijmout celkovou realitu, ale hledím křečovitě na podružné jednotlivosti, které v celku ztrácejí významového smyslu – můžeme je sice popisovat, ale pro věc samu jsou neužitečné. Používám vachrlatých pojmových berliček, abych si udržel lepidlem na papír pospojovaný dům zbudovaný na písku. Vstup Ducha umožňuje přemostit i tuto nesnáz.

(8) Každý má své tajemství. Od pouhé přirozenosti se osoba, kterou je stvořená bytost, tedy „člověk“, liší tím, že je nesena přesahujícím a do ní vstupujícím tajemstvím.⁴⁷ Jsme jím především sami sobě. Sami sobě unikáme, vymykáme se našim vlastním očekáváním. V různých situacích, okolnostech, vztazích selháváme. Jsme někým jiným, než bychom chtěli být. Ne všechno taky můžeme svobodně říct, projevit se. Každý skutečně hluboký vztah má své „nepojmenovatelné“ – oba víme, o co běží, ale ať „to“ popíšeme jakkoli, slova jsou nedostačující. Stále chodíme okolo ne úplně horké kaše, ale stejně slova nemáme ve své moci a to, co řekneme, je v důsledku něco jiného,

---

⁴⁷ Srov. RATZINGER, J., *Zur Lage des Glaubens. Ein Gespräch mit Vittorio Messori. Aus dem Italienischen von G. Zöhrer*, Freiburg i. Br. 2007, str. 71.

než co jsme říct chtěli, ba na hony vzdáleno skutečnosti, kterou myslíme a slovy chceme popsat.

Bůh s každým žije individuálně, a jak říká Gandalf, „žádný člověk nedohlédne do všech konců“.⁴⁸ I my zažíváme jako Bilbo Pytlík „lítost nad Glumem“ v našich životech. Co tyhle lítosti, symboly milosrdného srdce, nakonec způsobí, vůbec netušíme. Stále tak zakoušíme, že i po všem, co známe my osobně, nebo prostřednictvím zkušeností předků, žijeme „jako v hádance“. Překvapuje nás Bůh tím, kudy vede náš život, překvapují nás lidé okolo svými rozhodnutími, jednáními, slovy, překvapujeme my sami sebe, překvapuje nás život jako takový.

V předešlém bodu zmíněná superiorita numerizace v nejhlubších otázkách srdce naprosto selhává. Můžeme ubít člověka kvůli dodržení pravidel odosobněného systému, ale životní příběh skrytý v Božím Srdci neomylně spěje k vítězství Ducha v dějinách – osobních i světových.

---

⁴⁸ Srov. TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů*. Praha: Argo, 2012, str. 79.

3 BIBLICKÉ SOUVISLOSTI

Při vstupu do tématu odpočinku nemohu opomenout biblické texty,⁴⁹ které jsem při zpracování tématu vyhodnotil jako klíčové. Je vůbec znakem poctivého bádání zaobírat se solidně tím, o čem hovoří Bible. To podtrhl i Václav Havel v dopisu ze 17. února 1980, v němž se táže nadřízeného ve vězeňské službě, zda by mu mohla být vydána z osobních věcí jeho bible – jednalo se o právě vydaný nový ekumenický překlad, Havel ho označuje za „důležitou událost“ a samotnou bibli jako „závažné kulturní dílo“. Neznalost Písma je neznalostí Krista, a tedy věcí nebeských vůbec. Jak můžeme chtít hovořit o nebeském, když nedovedeme hovořit o pozemském?

Předtím ovšem musíme v prostoru naší svobody dovolit jedinému Slovu, aby v nás hovořilo a přetvářelo nás v nového člověka, aby nám umožnilo dorůst do plnosti v Něm. Slovo není pouze informativní, ale je performativní – skutečně konající, je plné života, ostřejší než každý dvojsečný meč!

3.1 Stvoření světa (Gn 2,3)

Máme-li teologicky hovořit o volném čase, musíme tuto teologickou kategorii zařadit do biblických souvislostí, do biblického příběhu. Znovu se vracíme k tomu, že lidský život je „příběh“ a jako takový má narativní charakter. Bible je vlastně takovým „velikým příběhem“ lidských dějin spásy – toho, jak si Bůh zamiloval člověka a zcela se mu vydal. Právě řečené podtrhuje perichoretickou přítomnost časného ve věčném, prvního v posledním. Ačkoli

---

⁴⁹ K exegezi knihy Genesis používám velice detailní PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když na počátku Bůh řekl do tmy...* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018 a WENHAM, G. G. J. *Genesis. 1-15.* Waco: Word books, c1987. Pro Lukášovo evangelium je klasikem FITZMYER, J. A. *The Gospel according to Luke (I-IX).* New York: Doubleday, 1979. Pro Matoušovo je nadmíru dobrý z českého prostředí MRÁZEK, J. *Evangelium podle Matouše.* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011, ze světového DAVIES, W. D., ALLISON, D. C. *A critical and exegetical commentary on the Gospel according to Saint Matthew. Vol. 2, Commentary on Matthew VII-XVIII.* Edinburgh: T. and T. Clark, 2001.

budu nyní mluvit především z prvních kapitol první biblické knihy, už samotný její text hovoří o věcech posledních: „ono ti rozdrtí hlavu“ (srov. Gn 3,15) je zjevná narážka a proroctví biblického autora, který „vzpomíná na to, co teprve bude“. Je to především Ježíš, který říká, že on je „První i Poslední“ (srov. Zj 22,13). Takže částečně budu mluvit o věcech „prvních“, které ale „také“ hovoří o věcech posledních a cestu k nim určují.

Budu vycházet z biblického textu prvních třech kapitol První knihy Mojžíšovy⁵⁰, a to z českého ekumenického překladu s přihlédnutím k Septuagintě, hebrejským výrazům a dalším překladům.

Na počátku se pravidelně opakuje spojení „Bůh řekl“ a „stalo se“ (srov. Gn 1,3; 6-7; 9 atd.).⁵¹ V Novém Zákoně pak nalézáme „Na počátku bylo Slovo“ (srov. Jan 1,1), „všechno povstalo skrze ně“ (srov. Jan 1,3), „skrze něho stvořil“ (srov. Žd 1,2). Brown-Driver-Briggsův anglicko-hebrejský slovník uvádí překlad hebrejského slova *amar* (אמר) jako „říct, myslet, zamýšlet“ a také „říct v srdci“. Tentýž slovník pak hebrejské slovo *hajáh* (היה) překládá jako být, stát (se), přijít k existenci. Stejný význam má i řecké γίνομαι. Prostředkem Božích úst, který slouží k realizaci Božího záměru je slovo/Slovo. Otec „něco“ říká a „ono“ se to děje.⁵² Boží Slovo má tedy existenční dopad na realitu – je nástrojem, důvodem a původcem jakékoli změny, povstávání k bytí nebo naopak hynutí.

---

⁵⁰ K tématu kněžského spisu a rozlišování jednotlivých vrstev: ZENGER, E., FREVEL, Ch., FABRY, H.-J., BRAULIK, G., HENTSCHEL, G. *Einleitung in Das Alte Testament*. 8th ed. edition. Kohlhammer Verlag, 2011, str. 189–215; GERTZ, J. Ch, BERLEJUNG A., SCHMID, K., WHITE, M. *T&T Clark Handbook of the Old Testament: An Introduction to the Literature, Religion and History of the Old Testament*. Bloomsbury Academic, 2012; GIUNTOLI, F., SCHMID, K., (ed.) *Gibt es Theologie im Alten Testament?: New Perspectives on its Redactional Development and Theological Profiles*. Mohr Siebeck, 2015. Pro dobový kontext pak: SCHÜLE, A. *Theology from the Beginning: Essays on the Primeval History and its Canonical Context*. Mohr Siebeck, 2017.

⁵¹ „Užití výrazů *ať nastane... a nastalo* je pokusem zřetelněji vyjádřit akční dynamiku, kterou zde tyto slovesné tvary mají – jednoznačně vyjadřují změnu stavu, nikoli stav bytí jako takový či trvání existence.“ in PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když na počátku Bůh řekl do tmy...* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, str. 71

⁵² K tomu, jaký dopad má řeč Boží třeba BUBER, M. *Die Schrift und ihre Verdeutschung*. Berlin: Schocken Verlag, 1936.

Samozřejmě vyjádření, že Bůh má ústa nebo něco říká, je samo o sobě analogické, je to pouze podobenství, které nám má přiblížit nepřiblížitelné, popsat nepopsatelné. Je to však *analogia entis*, která nám pomůže k porozumění skutečnosti.⁵³

Tedy je to Boží Slovo, které má dopad na to, co je. „Ten, který je“ Slovem, tvoří svět viditelný i neviditelný. Slovo je nezrozené, soupodstatné s Otcem. Skutečně tedy už na počátku bylo Slovo u Otce, prostřednictvím kterého Otec všechno stvořil.

Šest dnů Otec „mluví“ a tvoří. Když se podíváme na stavbu textu, rozpoznáme „styl“ Otcova mluvení, jakousi Boží dikci, specifický ráz jeho vyjadřování. Tímto „stylem mluvy“ je, že Bůh počáteční „stav věcí“ rozděluje ve dvě, aby je znovu spojil. Říká, aby „bylo světlo“ (Gn 1,3), pak „vidí“, že světlo je dobré a odděluje ho od tmy (srov. Gn 1,4). Jakoby světlo a tma existovaly souběžně a až poté, co Bůh viděl, že je světlo dobré, světlo a tmu oddělil, jedno nazval dnem a druhé nocí. Celek je tu zde proto, aby byl rozdělen a následně znovu spojen.

Stejný postup vidíme u rozdělení vody pod a nad klenbou (srov. Gn 1,7), mořem a souší (srov. Gn 1,9), osvětlení dne a noci (srov. Gn 1,14) a stejně tak člověka (srov. Gn 1,27). Chce učinit člověka (jednotné číslo), ale obrazem mají být muž a žena. Boží jednání je tedy jednak v oddělování a následném sjednocení zároveň – jedno i druhé stvořené se potřebují, jedno bez druhého doslova nemůže být.

Po šesti dnech „mluvení“, které spočívá v oddělování a opětovném sjednocování, které neruší protikladnost, ale je jejich integrací, zesouladněním, neboť po všem, co Bůh takto oddělí a znovu sjednotí, říká, že „je to dobré“, Bůh odděluje sedmý den, protože v něm přestal konat své stvořitelské dílo

---

⁵³ Srov. PRZYWARA, E. *Deus semper maior. Theologie der Exerzitien*. Wien-München: Herold, 1964, passim. Przywara je autor různých poloh „*analogia entis*“.

(srov. Gn 2,3). Není to tedy tak, že by šest dnů Otec tvořil a sedmého dne „si dal šlofika“. Součástí Otcova tvoření (*creatio continua*) je také oddělení sedmého dne jako dne odpočinku. Z jiného úhlu pohledu právě proto, že „přestal konat sedmého dne“, je i sedmý den součástí Božího (s)tvoření, i když jeho náplní je něco zcela specifického.⁵⁴

Když jsme si tedy ozřejmili, že Boží tvoření spočívá současně v oddělení jako v novém sjednocení odděleného, musíme se tímto prizmatem podívat také na rozdělení šesti dnů a sedmého dne. V Gn 2,2 čteme, že Bůh „sedmým dnem“ dokončil své dílo. Nepíše se šestým dnem, ale sedmým. Sedmý den tedy neodmyslitelně zapadá do řádu stvoření. Tomuto jedinému dni také Bůh žehná a posvěcuje ho, což s žádným jiným dnem nedělá. Můžeme tak říci, že Bůh jednal v souladu s rytmem liturgického života, který takto vtiskl do celého stvoření.

Můžeme si všimnout, že v prvních třech dnech Bůh utváří „dům stvoření“ (den a noc, oddělení vod, nebesa, souš, byliny a stromy), zatím ve čtvrtém, pátém a šestém dni nechává tento dům zabydlovat životem (svítidla, vodní živočichové a ptactvo, pozemští živočichové a člověk). Stvoření tedy odpovídá významu řeckého slova *kosmos* – Boží tvoření uspořádává „dřívější“ *chaos*. Tento původní „nepořádek“ je také významem hebrejského תהו ובהו (*tóhú wá-vóhú*), kterou bychom stejně zvukomalebně mohli přeložit jako „bez ladu a skladu“. Jde tedy o jakýsi dosud nezformovaný „prostor“, ale ve smyslu nepoužitelnosti k životu. Slovo *tóhú* se vyskytuje v Jer 4,23, kde je výrazem pro zpustošenou krajinu. Jinde termín označuje modloslužbu, která vede do záhuby (1 Sam 12,21 a Iz 44,9).⁵⁵ Před vyslovením Božího slova „ať...“ se tedy nejedná ještě o zemi ve vlastním slova smyslu. Septuaginta pak příznačně hovoří η δε γη ην ανορατος και ακατασκευαστος, tedy „země neviditelná a neztvárněná/nezformovaná“.

---

⁵⁴ K problematice šestého a sedmého dne HENDEL, R. S. *The Text of Genesis 1-11: Textual Studies and Critical Edition*. Oxford University Press, 1998.

⁵⁵ Srov. PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když na počátku Bůh řekl do tmy...* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, str. 88.

Zvláštním momentem je ustanovení „svítidel“, tedy Slunce a Měsíce, které mají určovat „časy, dny a léta“.⁵⁶ Jednak se tím nebeská tělesa zbavují magické moci nebo božského statutu, který jim připisovaly starověké kultury Mezopotámie nebo Egypta. Zejm. ale v kontextu liturgického uspořádání se pak počítání prostřednictvím Slunce a Měsíce stanou určujícími pro počítání svátků Izraele v rozsahu celého roku – nejdůležitější z nich je stanovení data Velikonoc v Ex 13,10, resp. 23,15. Můžeme ale do toho započítat i ostatní slavnosti a svátky Izraele zahrnuté v Lv 23,2nn. Slunce a Měsíc nejsou bohy, ale služebníci Boha, nebeští zvoníci, kteří mají svolávat Boží lid ke vzdávání chvály, k přinášení plodu čistých rtů ve stanovené časy.

Celá tato první zpráva o stvoření, jak o ní hovoří biblisté, graduje od začátku ke konci, přičemž na konci je člověk tím nejdůležitějším, k čemu celé stvoření směřuje, je granátovým jablkem, které v sobě obsahuje všechno předcházející (s)tvoření. Naopak ve druhé zprávě o stvoření, která začíná veršem Gn 2,4, je člověk jako důvod všechno ostatního postaven hned na začátek vyprávění. Z toho tedy snadno vyvodíme, že právě oddělení sedmého dne, který se liší od šesti předcházejících je také vrcholem Boží stvořiteléské aktivity. Pro Boha je to sice „poslední“ den tvoření, ale pro člověka je tento den „prvním“ do kterého vstupuje jako stvořené Boží dílo – šestého dne je člověk stvořen a sedmý den, pro Boha poslední v řádu stvoření, je pro člověka prvním v řádu jeho ontologie.⁵⁷

---

⁵⁶ V Prudkého překladu pak „*A budou pro znamení, pro termíny, pro dny a roky*“.

⁵⁷ Zde hovoří běžná lidská zkušenost: když někomu telefonujeme, většinou začneme něčím nepodstatným a až úplně na konci hovoru řekneme to, proč jsme vlastně zatelefonovali. Pak se objevuje fráze „přejdi rovnou k tomu důležitému“. Nebo pokud se jedná o vyřešení nepříjemné záležitosti, řekneme „přejdu rovnou k věci“, aby nepříjemnost byla rychle vyřízena člověk kolem „nechodil jako kolem horké kaše“. Ontologicky je tedy poslední Hospodinův den tím nejdůležitější z hlediska posloupnosti stvoření *pro* Boha. A jelikož tento den je oním vrcholem, *pro* člověka je nejdůležitější den tím prvním, do kterého jako vrchol stvoření vstupuje.

„Člověk není pojímán jako jiní tvorové podle svých druhů, není tedy nijak diferencován ve své reálně existující různosti ras, národů, sociálních tříd či kulturních skupin (...). V každém jednotlivci je člověk prostě Božím protějškem, Božím partnerem i reprezentací – jeho obrazem a zpodoběním ve stvořeném světě.“ in PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když*

Můžeme říci, že právě proto Bůh sedmý den odděluje, žehná mu a posvěcuje ho, protože jeho koruna stvoření, člověk, korunuje také sedmý den, a proto také Ježíš říká, že „sobota je pro člověka, a ne člověk pro sobotu“ (srov. Mk 2,27). Není pak od věci uvést souvislost se vtělením Slova, které se stalo člověkem. Protože „sobota je pro člověka“ a sobota (rozuměno: sedmý den) je posvěcená a požehnaná, je určeno požehnání a posvěcení pro člověka. Bůh totiž člověku žehná hned při jeho stvoření a prvním přikázáním, které Bůh člověku dává, je „plodit, množit se a naplnit zemi“ (srov. Gn 1,28). To také koresponduje s Ježíšovým vysláním učedníků až do „končin země“ (srov. Mt, 27,19; Sk 1,8 a 13,47). Tak Bůh už na počátku připomíná člověku jeho „pravou vlast“,⁵⁸ která je mu „vlastní“ – což je nebe, ráj, život člověka a Boha, který není rozdělen ani tělem, které je slabé, a ochotným duchem (srov. Mt 26, 41), ani životem a smrtí, která se Ježíšovým vzkříšením stala Cestou k Otci.

Bůh se zjevuje svému stvoření a člověku jako někdo, kdo se projevuje hlasem, slovem, mluvením. Bůh Abrahámův v Písmu neustále k někomu hovoří. Už od počátku je člověk odkázán k tomu, aby s Bohem hovořil, vedl dialog, tvořil s ním vztah. Jde o to Bohu naslouchat, zatímco Boží obraz zůstává běžnými očima člověku nedostupný (srov. Ex 3,1-17; 20,1-21; 33,17-34,11 nebo Mk 9,2-8). Možná proto, že člověk sám má být „Božím obrazem“ a „Bohu podobný“, jak mu „předurčil“ Bůh při jeho stvoření v Gn 1,26?

Starozákonní nařízení soboty v Dt 20,8-11

„pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina tvého Boha. Nebudeš

---

na počátku Bůh řekl do tmy... Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, str. 119.

⁵⁸ Žd 11,13-16: Ve víře zemřeli ti všichni, i když se splnění slibů nedožili, nýbrž jen zdálky je zahlédli a pozdravili, vyznávající, že jsou na zemi jen cizinci a přistěhovalci. Tím dávají najevo, že po pravé vlasti teprve touží. Kdyby měli na mysli zemi, z níž vykročili, měli možnost se tam vrátit. Ale oni toužili po lepší vlasti, po vlasti nebeské. Proto sám Bůh se nestydí nazývat se jejich Bohem. Vždyť jim připravil své město.

dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý“

se vztahuje vyložené na lidský odpočinek, na oddělení sféry času pracovního a času „svatého“, který je určen „svatým věcem“, oddělení profánního a posvátného, což je typický starověký přístup k transcendentnímu.⁵⁹ V Dt 31,12-17 čteme:

„Hospodin řekl Mojžíšovi: ‚Promluv k Izraelcům: Dbejte na mé dny odpočinku; to je znamení mezi mnou a vámi pro všechna vaše pokolení, abyste věděla, že já Hospodin vás posvěcuji. Budete dbát na den odpočinku; má být pro vás svatý. Kdo jej znesvěti, musí zemřít. Každý, kdo jej znesvěti, musí zemřít. Každý, kdo by v něm dělal nějakou práci, bude vyobcován ze společenství svého lidu. Šest dní se bude pracovat, ale sedmého dne bude slavnost odpočinutí, Hospodinův svatý den odpočinku. Každý, kdo by dělal nějakou práci v den odpočinku, musí zemřít. Ať tedy Izraelci dbají na den odpočinku a dodržují jej po všechna svá pokolení jako věčnou smlouvu. To je provždy platné znamení mezi mnou a syny Izraele. V šesti dnech totiž učinil Hospodin nebe a zemi, ale sedmého dne odpočinul a oddechl si.‘“

Když se na text podíváme už prizmatem křesťanského dědictví, může nás zaujmout hned několik významných slov a přístupů, které daný biblický text nabízí. Zaprvé je zcela jasné, že rozdělení dnů mezi dny práce a den odpočinku je „znaméním“, je tedy symbolem „pro všechna pokolení jako věčné smlouvy“. Pojem „věčná smlouva“ máme už spojený s eucharistií, když o ní hovoříme jako o „smlouvě nové a věčné“. A je to právě „den odpočinku“, neděle, den po sobotě, ve kterém křesťané slaví „vrchol a zdroj křesťanského života“.⁶⁰ Propojení je ještě zřetelnější, když ten, kdo nebude oddělený svatý den zachovávat tím, že by pracoval, „bude vyobcován“. To v křesťanském slovníku vlastně znamená, že bude „exkomunikován“, bude *ex-communico*, mimo-společenství, mimo-

---

⁵⁹ K tématu doporučuji vynikající studie Mircea Eliadeho, v tomto případě typicky: ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. Praha: OIKOYMENH, 2006.

⁶⁰ Srov. KKC 1324 a LG 11.

eucharistický. A protože je podle Ambrože eucharistie *panis viatorum*⁶¹ a v římské liturgii se kněz při čištění kalicha modlí: „*Quod ore sumpsimus, Dómine, pura mente capiámus, et de múnere temporáli fiat nobis remédium sempitérnium,*“ křesťan se oddaluje od Boha stejným způsobem když „neslaví neděli“ stejným způsobem jako když „neslaví eucharistii“. Eucharistii tak můžeme chápat jako zhmotněný sedmý den a sedmý den stvoření můžeme chápat analogicky jako naznačení eucharistie, která je pro člověka lékem nesmrtnosti, je „slavností odpočinutí“. „*Je to hesychia, mlčení ducha, odpočinek, který je nad jakoukoliv modlitbou, pokoj převyšující každý pokoj. Jde o postavení tváří v tvář věčnosti, kdy Bůh vešel do duše a duše se vystěhovala do Boha,*“ píše Evdokimov odkazující na Řehoře Nysského.⁶²

Chtěl bych ještě podotknout, že ve starověkém kulturním prostředí Izraele bylo něčím samozřejmým, že bůh/božstvo bylo ve své pozemské svatyni nějak reprezentováno. Myšlenka, že tímto reprezentantem Božím na zemi má být člověk sám o sobě, je vskutku novátorská.⁶³ Navíc tato reprezentace se týká osobně každého člověka tak, jak byl stvořen, ať už jako muž nebo žena. To také zřetelně vystupuje z věty, že má člověk vládnout nad vším ostatním stvořením – má působit jako Boží zástupce, v pohledu na člověka má stvoření vidět Boha.

Oddělení se týká samotného člověka: jeho úplnost je v mužství a ženství *dohromady*.⁶⁴ Jde o integrované lidství. Bůh tvoří člověka, ale on je „sám“ – nebyl

---

⁶¹ Srov. AMBROŽ, *De Sacramentis*, IV, VI, 28 in PL 16, 464.

⁶² Srov. EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, str. 125. Podstatná je jeho poznámka 222 na téže straně. V ní vykládá pavlovský termín *epektasis* v jeho nejsilnější podobě, kterou Řehoř používá, jako „dva aspekty jednoho úkonu: extázi, výstup a enstazi, vstup“. Řehořovy texty, v nichž hovoří o zmíněném, jsou plné paradoxů typu, že „nalezení Boha spočívá v jeho neustálém hledání“. K tomu navíc přikládá související studie: DANIEÉLOU, J., *Platonisme et théologie mystique*. Aubier, Paris 1944 a BALTHASAR, H. U. von. *Présence et Pensée*. Beauchesne, Paris 1942.

⁶³ Srov. PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když na počátku Bůh řekl do tmy...* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, str. 120.

⁶⁴ „Chvilé, v níž stvořitelství akt Boží přivádí Adama k životu, již v sobě obsahuje vlastní ustavující část, vlastní polovinu, Evu. (...) Současné rozlišování mezi mužským a ženským, chápané jako dvě individuality, izolované jedna od druhé, je zcela mimo původní pravdu.“ EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, str. 169.

ještě rozdělen a znovu sjednocen. Proto Bůh uvádí člověka do extáze, ze které usne (srov. Gn 2,21). Zvolené slovo není náhodné: člověk je uveden do „extáze“, do stavu *ek-stasis*, do stavu, z něhož vychází ven. A je to on sám, kdo sám ze sebe vychází. Pomoc jemu rovná (srov. Gn 2,18) spočívá v ontologické soupodstatnosti mužství a ženství: když se Adam podívá na ženu, vidí sebe – protože z Adama byla vzata. Tím se také určuje význam lásky: aby dva byli jedno.⁶⁵ Cestou spásy je tedy pro člověka vždy *ten druhý* – nespasím se sám, ale vždy s někým. Jsem sice spasen jako individuální osoba, ale vždy ve vztahu k druhým, protože jsem součástí eucharistie, mystického Těla Kristova (Pavel mluví o údech jednoho Kristova těla). Jedině tedy skrze sjednocení mužství a ženství může být člověk spasen, stane se „jedním“, nerozděleným.⁶⁶

Sjednocení muže a ženy tedy není psychologického charakteru, ale ontologického. Vzdechy „Miláčku, já bez tebe nemohu být!“ jsou vlastně vyjádřením toho, jak jsme byli stvořeni – tedy v rozdělenosti a touze po druhém, skrze kterého jedině mohu sám sebe přesáhnout, transcendovat svou všeobecně lidskou zkušenost se sebou samým: že si nevystačím sám. Touha po tom, co bude trvat, co mě přesáhne, je přítomna hluboce v každém lidském srdci. A naše srdce je nepokojné, dokud nenalezne toho, po kom srdce nejvíce touží – totiž tam, kde je poklad člověka, tam bude i jeho srdce (srov. Mt 6,21). A víme, že tím ukrytým pokladem je království nebe (srov. Mt 13,44). Nalezením *druhého* je vlastně nalezením Boha samotného. Tak se může manželské vyjádření „odevzdávám

---

⁶⁵ *Finis amoris, ut duo unum fiant* předurčuje nejen vztah muže a ženy, kdy tito dva jsou si navždy pomocí na cestě k Bohu, ale naznačuje se zde lidské manželství duše s Bohem (proces *theosis*), manželské chápání řeholního zasvěcení života (slavné sliby řeholních sester jsou chápány jako vstup do manželství s Kristem), vztah Boha a putujícího izraelského národa (četné narážky na manželský nebo dokonce sexuální vztah mezi jednotlivými proroky a těmi, kterým prorokovali), vztah Krista a církve, křesťanské manželství, ale také soupodstatnost Syna s Otcem, lidské a božské přirozenosti v Ježíši.

⁶⁶ „Slovo mnich, staroslověnsky *inok*, pochází z tvaru *inyj* (jiný), což dobře odpovídá symbolu nového narození. (...) Mnišský stav a symetricky stav manželský tvoří dvě podoby královského kněžství. In EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, str. 133. K tomu se vyslovuje také Cyril Alexandrijský: kdo byl pomazán Duchem (tj. byla mu udělena svátost biřmování), „jsou nyní všichni Kristem“ in PG 77, 20bcd.

se ti a přijímám tě“ analogicky vztáhnout na život člověka s Bohem: já se ocitám v Bohu a Bůh se ocitá ve mně stejně, jako já vstupuji do života (v psychologické i tělesné rovině) do života *druhého* a on zase do mého. Proto také Efrém Syrský říká, že „od Adama po Krista byla autentická láska dokonalou svátostí“.⁶⁷

To je také význam biblického sedmého dne: *vzpomínat na to, co bude*. Vše směřuje k tomu, aby z původního chaosu vznikl uspořádaný, dobrý prostor pro život, který bude plný požehnání, které spočívá v naplnění lidského poslání a povolání.

Poslední tři verše první zprávy o stvoření tvoří rámec celého vyprávění, protože slovy „byla dokončena nebesa i země“ se vracíme na začátek. Ucelenost stvoření je právě v ucelenosti všech sedmi dnů – teprve sedmým dnem „je dokonáno“.⁶⁸ V Gn 2,2 má sloveso „přestat konat“ v hebrejštině kořen *š-b-t*, odtud tušíme naznačení slavení šabbatu, soboty, dne odpočinku. Protože má člověk být podobný Bohu, má mu být podobný i tehdy, když sedmého dne „přestává konat“ své dílo a „odpočívá“ (novozákonně bychom s Ježíšem řekli: „Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“ Jan 13,15).

3.2 Spící Ježíš (Mt 8,24)

Vstoupil na loď a učedníci ho následovali. Vtom se strhla na moři veliká bouře, takže loď už mizela ve vlnách; ale on spal. I přistoupili a probudili ho se slovy: „Pane, zachraň nás, nebo zahyneme!“ Řekl jim: „Proč jste tak ustrašeni, vy malověrní?“ Vstal, pohrozil větrům i moři; a nastalo veliké ticho. Lidé užasli a říkali: „Kdo to jen je, že ho poslouchají větry i moře?“

Úryvek exegeticky zapadá ve struktuře Matoušova evangelia do části, v níž Ježíš projevuje svou moc slovy a činy. Slovy ji projevili Horským kázáním

---

⁶⁷ Srov. EVDOKIMOV, P. *The Sacrament of Love*. str. 126-127.

⁶⁸ Zde bychom mohli mít na paměti Ježíšova slova na kříži v Janově evangeliu: *Τετέλεσται*. Vše, k čemu Ježíše Otec poslal, se zdařilo (srov. Iz 55,11), už „nemá“ co by udělal navíc, a proto se vrací k tomu, který ho poslal (srov. Jan 16,28).

(5,1 až 7,29), Ježíšovy zázračné skutky jsou pak v kapitolách 8,1 až 9,35: spadá tam uzdravení malomocného, uzdravení setníkovy sluhy, uzdravení Petrovy tchyně, utišení bouře, uzdravení posedlých v Gadaře, uzdravení ochrnutého, vzkříšení Jairovy dcery, uzdravení dvou slepců a uzdravení němého.

Pro nás podstatná citovaná část se týká utišení bouře na moři-jezeře. Už samo moře nebo vůbec otevřená vodní spousta znamenala v orientálních kulturách sídlo zlých duchů. Proto se také Ježíšovi učedníci na noční hlídce Ježíše bojí, když k nim kráčí po moři a on jim musí říct „nebojte se“ (srov. Mt 14,25-27) – nejobávanější byla právě hlídka před úsvitem (proto se v textu píše „k ránu“).

Předtím, než pojednám o samotném Ježíšově spánku, se podíváme ještě na předcházející perikopu Mt 8,14-17. V ní čteme o uzdravení Petrovy tchyně, vyhánění zlých duchů z mnoha posedlých a uzdravení všech nemocných, které k němu přinesli. V úryvku, který tomuto ještě předchází se v Mt 8,1-4 a 8,5-13 dočteme o uzdravení malomocného a sluhy římského setníka. Zatímco tito dva si o uzdravení „řekli“, uzdravení Petrovy tchyně a nemocných, kteří byli k Ježíšovi přineseni má poukázat na to, že Ježíšova starost se týká i těch, kteří nic neřeknou nebo neprojeví žádnou zvláštní víru.⁶⁹

Ježíš vidí kolem sebe zástup a rozkazuje, aby odjel i s učedníky na druhý břeh (srov. Mt 8,18). Ještě než se to stane, přichází k němu zákoník s touhou ho následovat „kamkoli půjde“ (v. 19). Jiný učedník⁷⁰ Ježíše žádá, aby mu dovolil napřed pochovat svého otce (v. 21) předtím, než podobně jako zákoník bude Ježíše „následovat kamkoli půjde“. Ježíš reaguje jednou z nejtvrdějších lidských reakcí, kterou Nový Zákon zaznamenává: mrtví mají pochovat své mrtvé, ale on, jako Ježíšův učedník, ho má následovat hned. Pak Ježíš a učedníci vstupují na loď.

---

⁶⁹ Srov. MRÁZEK, J. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011, str. 125.

⁷⁰ To mimochodem také znamená, že onen zákoník se stal Ježíšovým učedníkem, protože v předcházejících větách o učednících řeč není.

Ježíše zde vidíme „zcela“ lidského: unaveného po celém dni naplněném upřímným kontaktem a starostem o to, co je zcela lidské – nemoci a její lidské snášení. Vidíme Ježíše „spícího“, zatímco svět okolo „bouří“. Zde bych mohl poukázat na heslo kartuziánů: „Stat crux dum volvitur orbis“ anebo na Ježíše, který kráčí na moři, a Petra, který se „nedůvěrou“ propadá do moře, tedy právě do symbolického objetí zlých duchů. Do podobně „zcela lidské“ situace vstupuje anděl u Ježíšova otce Josefa, když chce propustit svou manželku Marii: právě tehdy, když Josef spí, v jakési extázi, se odehrává dialog mezi Bohem a Josefem. Ten by „zcela lidsky“ Marii propustil, aby nemusela být kamenována, protože „to má s někým jiným“. Učedníci na moři zase „zcela lidsky“ budí „na smrt unaveného“ Mistra a chtějí po něm záchranu od blížící se smrti, kterou mají „v očích“. Přece však v obou případech je tu pohled z *Boží strany*, který situaci přijímá takovou, jaká je, a činí z ní „něco nového“ (srov. Zj. 21,5).

Scénu, kterou máme před očima, je typickou scénou duchovního života, skvělou metaforou našeho vlastního učednictví v Ježíšově škole. Proti zabydlenosti v tom, co je vlastní mrtvým (odtud Ježíšovo odmítnutí pochování mrtvého otce), proti jistotě břehu, na kterém stojí Petrův dům a zástup lidí, proti domovu v „norách a hnízdech“ Ježíš staví nejistou plavbu na vodě a bezdomovectví. Ježíš nemá, kam by složil hlavu, nemá žádné „doma“, kam by se uchýlil po namáhavé práci, kde by ho nikdo neobtěžoval, nemá žádný „čas po práci“. Následovat Ježíše znamená žít „na vodě“, v neustálé nejistotě, ve strachu o vlastní zabezpečení života, žít bez domova a nároku na pohodlí a odpočínutí od povinností, jedná se o nejistou cestu životem.⁷¹ Ježíšova škola je naprosto jiného charakteru a podle toho se liší podoby našeho učednictví – buďto jsme učedníky „nor a hnízd“ nebo vydáni napospas větru a dešti. Následování Ježíše se totiž víc, než co jiného, dotýká *života* více, než je tak citlivá chvíle

---

⁷¹ Jako paradoxní se pak může jevit, že Ježíš sám sebe nazývá Cestou s Životem. Tato paradoxalita je ovšem Ježíšovi jaksi vlastní.

jako rozloučení se zesnulým příbuzným, kdy veškeré okolí chápe lidský zármutek a je ochotno odložit „důležité starosti“ na později, protože se tváří v tvář smrti ukáží jako nepodstatné, ba směšné.

Když se strhne „veliká bouře“ (v. 24), Matouš prostě konstatuje, že „Ježíš spal“ (tamtéž). Je tak zřetelné, že nejedná o mrhnutí nebo příjemný vánek. A také, že v kritické situaci Ježíš „není“ s učedníky. Protože víme, že někteří z učedníků byli rybáři, pravděpodobně i zkušení, musíme brát v potaz, že pokud se jim na vodu nechtělo, měli pro to dobrý důvod. Podobně se můžeme domýšlet, že pro svou zkušenost nevzbudili Ježíše hned, když se bouře strhla, ale snažili se situaci zvládnout sami. Když zkušení rybáři propadají tváří v tvář krizi panice a bojí se, že už nemohou obstát, také vědí proč a nezmatkují pro nic za nic.⁷²

Sloveso „spal“ (Ježíš) je v imperfektu, což znamená, že nespí jen chvíli, ani nepodřimuje, nebo dokonce že by na učedníky svůj spánek jen hrál – zkrátka únavou a vyčerpáním spí celou tu dobu (a musel to být spánek opravdu hluboký, když vrzání a pohyby dřevěné lodi na rozbouřené hladině s Ježíšem „ani nehnuly“). Vůbec zmínka o tom, že Ježíš spí, mi připadá půvabná. Připadá mi nesmírně lidský. Ježíšův spánek a únava je pro mě něčím stejně nepochopitelným, jako je narození Dítěte, které má spasit svět.

K Ježíšovu spánku si můžeme vybavit další místa z Písma, která hovoří o „spánku spravedlivého“ (víme, že Ježíš byl jediný Spravedlivý). U Jóba čteme výpověď Sófara Naamatského: „Doufej, naděje ti kyne, pohleď, budeš uléhat v bezpečí. Budeš odpočívat a nikdo tě nevyděsí.“ (Job 11,18-19) Podobnými slovy hovoří žalmista na dvou místech: „Ulehnu, usnu a probudím se, neboť Hospodin mě podepírá“ (Žl 3,6) a „Pokojně uléhám, pokojně spím, neboť ty sám, Hospodine, v bezpečí mi dáváš bydlet“ (Žl 4,9). Analogicky k druhému žalmistovu výroku nacházíme větu v Př 3,24: „Ulehneš-li, nebudeš se strachovat,

---

⁷² Srov. Srov. MRÁZEK, J. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011, str. 131.

ulehneš a příjemný bude tvůj spánek.“ Také Samuelovo povolání proběhne během jeho spánku nebo odpočinku v 1 Sam 3,1-11.

Spánek se objevuje také v nejdůležitějších místech Nového Zákona. Na prvním místě je to Zvěstování, kdy jsou nejdůležitější události oznámeny Josefovi ve spánku: „Rozhodl se propustit ji potají. Ale když pojal ten úmysl, hle, anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: ‚Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů.‘ (...) Když se Josef probudil ze spánku, učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě. (...) Dal mu jméno Ježíš.“ (Mt 19-25)

Při Ježíšově proměně „rozmlouvali s ním dva muži – byli to Mojžíš a Eliáš; zjevili se v slávě a mluvili o jeho cestě, kterou měl dokonat v Jeruzalémě. Petra a jeho druhy obestřel těžký spánek. Když se probrali, spatřili jeho slávu i ty dva muže, kteří byli s ním.“ (Lk 9,30-32) To samé se děje v Ježíšových nejtěžších chvílích v Getsemane: učedníci několikrát usínají, i když je Ježíš prosí, aby byli s ním a s ním se modlili, snad má i jakousi drobnou výčitku v hlase, když se je trochu řečnický ptá, zda „s ním nemohli bdít alespoň jedinou hodinu“ (srov. Mt 26,40; celý text pak Mt 26,36-46).

Na pozadí biblického textu o uklidnění bouře na moři příznačně „vysvítá“, že schopnost uklidnit bouři je znamením Boží moci: osvětlují to charakteristiky v Žl 18,6; 46,1-3; 65,5-8; 69,2.14-15; 89,8-9; 106,8-9 a Iz 43,2; 51,9-10.

Jakoby se tím chtělo naznačit, že spánek a odpočinek mají svou specifickou úlohu a mohou sloužit Božím záměrům, když se jich Bůh rozhodne využít. Spánek je extáze svého druhu – ve spánku je totiž člověk mimo-sebe, vystupuje ze sebe samotného, ze svého stavu (*ek-stasis*). V této extázi byla stvořena Eva a lidství dostalo svůj komplementární polární charakter.

Podobným způsobem můžeme uvažovat o cyklu bdění a spánku, který je stejným komplementárním polárním charakterem – nemůžeme být bez jednoho ani bez druhého a extrémní v jedné oblasti se promítnou ve druhé. Tím se neříká nic proti odlišné individualitě různých charakterů a osobností, jak je formuje a ovlivňuje výchova, geny, zkušenost a svobodná vůle ve volbě způsobu života.

Vzhledem k benediktinskému rozdělení *ora et labora* se jistě nikdo rozumný nebude klonit k tomu, že by spánek, potažmo odpočinek, pokud by si mohl vybrat, zařadil do *labora*. Jestliže současně rozumíme *ora* tím způsobem, že je to *pozvednutí duše k Bohu*, tedy také určitý druh extáze, v níž já přestávám být sám sebou a stávám se Kristem (srov. Gal 2,20) v tomto světě, sjednocuju se s Bohem, pak mohu přiznat místo odpočinku a spánku právě v *ora*. Odpočinek takto chápaný už nemůže být lelkováním na „sofa“ a mrháním hřivnami, ale místem mého života, v němž se prochází Bůh, sám se mě ujímá a doprovází mě na cestě do nebeských Emauz na prostou hostinu, kde se mi otevrou oči a rozhoří mé srdce (srov. Lk 24,32).

3.3 Ježíšova modlitba (Lk 6,12)

V těch dnech vyšel na horu k modlitbě; a celou noc se tam modlil k Bohu. Když nastal den, zavolal k sobě své učedníky a vyvolil z nich dvanáct, které také nazval apoštoly.

I při výkladu dalšího biblického místa pro potřeby popisu významu odpočinku nemůžeme opomenout perikopy, které předchází této vybrané. Kontext Ježíšovy modlitby totiž rámuje sobota, *šabbat* (שבת). V Lk 6,1-5 se nachází odsouzení trhání a mnutí obilných klasů Ježíšových učedníků ze strany farizeů, protože „se to v sobotu nesmí“ (v. 2). V jinou sobotu ve verších 6-11 téže kapitoly se pak objevuje spor o to, zda je možné v sobotu, v den odpočinku, činit „dobře, či zle“ (v. 9). Během rozhovoru Ježíš vysvětluje sobotu tím způsobem, že

„alternativou k uzdravení není neuzdravení, nýbrž zničení“.⁷³ „Sobotní den je pro židy nejen dnem odpočinku, ale též dnem dobročinnosti.“⁷⁴ „Není možné, aby smyslem sobotního příkazu byl zákaz skutků lásky.“⁷⁵ Sobota je tedy specificky vyhrazeným dnem, kdy má zbožný žid pamatovat na projevování skutků milosrdenství a bratrské lásky. Nikoli v tom smyslu, že v jiných dnech to činit nemá, ale díky sobotě se má neustále k tomuto svému základnímu povolání být Božím obrazem stále vracet a upamatovávat se na to. Mohli bychom říct, že imperativ, který vtiskl Bůh při stvoření do sedmého dne odpočinku, má být „jako znamení na ruce a jako pásek mezi očima“ (srov. Ex 13,16). Člověk nemůže zapomenout, kým se má stát (srov. Gn 1,26).

Fakt, že Ježíš odchází modlit se na horu a je na ní sám, je symbolické. Lukáš vůbec představuje Ježíše, který se modlí ve významných okamžicích svého života: je to při křtu v Jordánu (Lk 3,21), po zázraku rozmnožení chlebů pro pět tisíc lidí a přitom, když přiznává, že je Mesiáš a bude trpět (Lk 9,18), modlí se na Hoře Proměnění (Lk 9,28) a na Olivové hoře (Lk 22,41-45). Tím, že modlitba trvá celou noc,⁷⁶ se chce akcentovat důležitost, kterou modlitba v Ježíšově životě hraje – ne pouze pro něj samotného jako nástroj spojení s Otcem, ale také v důležitosti toho, co v modlitbě Ježíš s Otcem řeší, zde je to výběr učedníků, které si v následujících staletích zapamatuje celý svět.

Hora je místem, které je jakoby oddělené od světa pod horou, od hluku světa, místem, které umožňuje díky samotě ideální podmínky pro vnitřní ztišení srdce. I opticky je jakoby blíž nebi a snad ve všech kulturách se objevuje jako specifické místo, na němž dochází ke kontaktu s božstvem. Na hoře byl povolán

---

⁷³ Srov. MAREČEK, P. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, str. 211.

⁷⁴ Tamtéž, str. 210.

⁷⁵ Tamtéž, str. 211.

⁷⁶ Věčný dialog v Trojici trvá neustále. My jsme do tohoto dialogu pozváni a vstupujeme do něj. Srov. AUER, J. – RATZINGER, J. *Kleine Katholische Dogmatik, II. Gott – Der Eine und Dreieine*. Regensburg: Pustet 1978, str. 150n.

Mojžíš jako vůdce Izraele (srov. Ex 3,1-22), na hoře uzavírá také Izrael s Bohem smlouvu a jsou mu dány desky Zákona (srov Ex 24,9-11 a Ex 20,1-21). Je to hora, na které se setkává Eliáš s Bohem (srov. 1 Kr 19,1-18). Na hoře Ježíš pronáší své nejdůležitější kázání (srov. Mt 5-7), na hoře je proměněn (srov. Mt 17,1-8), na hoře se modlí před svým mučením (srov. Mt 26,30), na hoře za Městem je také ukřižován (srov. Jan 19,17).

Znovu a znovu se vrací jako téma to, co prožívá každý z nás dnes a denně: rozlišování a pohled z naší strany a ze strany Boha. Pouze lidským pohledem by nejdeden člověk prohlásil, že přece Ježíš může v noci dělat daleko užitečnější věci než se modlit. A pokud už se modlit chce nebo „musí“, má to dělat ve dne, a nikoli v noci, kdy by měl spát. V kontrastu v předcházející kapitole, v níž jsem prohlásil spánek za místo a čas, které si Bůh může přizpůsobit svým potřebám a využít je pro spásu člověka, by mohla tato námitka působit zvláště. Je tedy spánek/odpočinek skutečně časem a místem teofanie Trojjediného? V jakém jednání je skutečně vnitřní hodnota, kterou hledáme tím, když se tážeme „co máme dělat“? Objevuje se nám tak horizont polaritativního a kontemplativního života. Tyto dvě roviny, nebo dva způsoby prožívání křesťanské víry, nestojí proti sobě jako nesmiřitelné alternativy, ale jako komplementární póly jednoho povolání člověka – totiž být s Bohem, „stát se svatým“.

Míra, jíž člověk podle svého naturelu, zkušeností, nejvíce však toho, *jak byl stvořen Otcem*, určuje jeho náklonnost ke kontemplativnímu nebo činnému charakteru, který touží vtisknout svému životu, odpovídá tomu, jaký člověk je. P. Ambros hovoří o čtyřech základních typech životních stylů – spiritualit, které odpovídají dispozicím člověka, díky kterým se jeho život stává součástí jeho vlastní identity druhého obrácení.⁷⁷

---

⁷⁷ AMBROS, P. *Pastorace mladých: iniciace k životu nového člověka a utváření jeho životního stylu*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2016, str. 94.

Jako první uvádí monastické řešení Benedikta z Nursie se zaměřením na pravidelnost, jednoduchost, rodinné prožívání života s Pánem, posvěcování času a lidské práce. Společenství lidí, ve kterém člověk žije, chápe jako rodinu, ve které je možné nápodobou nalézt dokonalost. Pro člověka tohoto životního stylu je důležité sepjetí a jednota mezi stolem jídelním a oltářním, pokojem a chrámem. Práce se chápe jako modlitba.

Druhý psychologicko-kontemplativní styl přijímá jako životní styly Augustina z Hippo, Dominika Guzmána, Františka z Assisi nebo Terezie Veliké. Modlitba není jako v Benediktově řešení součástí všeho, ale spíše časem vytrženým z toho běžného. Akcent se klade na společné hledání, objevování a vzájemné sdílení v bratrském a sesterském společenství. Důležité je to, co člověka přesahuje, vnitřní modlitba, hluboké rozjímání, světem se nezabývá víc, než je nutné, protože pravá vlast je v nebi, tady je nedosažitelná.

František Saleský je obrazem zbožného a laskavého života. Ten má být prošpikován dokonalými zbožnými cvičeními, kterých je za den nesčítelně. Vzorem lidské dokonalosti je dokonalost Boží, každý člověk ji ale má napodobovat podle vlastní dispozice a schopností. Františkův člověk je mírný v řeči i chování.

Stále nepravidelný a náročný na rozlišování je životní styl Ignáce z Loyoly.⁷⁸ Život je ponořen do Božích Osob, v nich se člověk pohybuje a je. Dobro ve světě je součástí Kristova proměněného těla. Způsob jeho angažovanosti ve světě je součástí jeho jednoty s Kristem. Člověk objímá svět, protože Kristus objal lidskou přirozenost a s ní všechno lidské. Zakouší Boha samotného, a ne pouze slova o něm. Modlitba nachází Boha ve všech věcech.⁷⁹

---

⁷⁸ Srov. SPADARO, A. *Da Benedetto a Francesco. Cronaca di una successione al Pontificato*. Torino: Lindau, 2013, str. 29n. Životní styl Ignácův není „nizkoprahový“, ani tematicky přetížený: odpovídá tomu, jak si nás Pán individuálně stvořil.

⁷⁹ Podrobnější popis zmíněných křesťanských životních stylů vycházející z rozdílnosti spiritualit může čtenář najít v AMBROS, P. *Pastorace mladých: iniciace k životu nového člověka a utváření jeho životního stylu*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2016, str. 94-100.

Rozpor, který se v člověku objevuje ve chvílích, kdy rozlišuje, jak si má zorganizovat den, jaký druh zaměstnání má zvolit, kterou cestou v životě jít (mám zde na mysli volbu životního povolání, které spolu se stylem života znamená také jistým způsobem i výběr práce, která bude pro člověka zdrojem obživy – povolání člověka je totiž objevení specifického místa, které jsem v Božích očích našel jako skutečně *mé*), se základně projevuje právě na ose činný-kontemplativní. Jako je pro některé tento rozpor skoro neznatelný, protože *hned* ví, že je baví truhlařina a tato práce je zcela pohltí, pro jiného, který třeba může stát na pomezí, může být rozhodování nesnadné – zvláště v případech, kdy člověk objevuje svou pozitivní náklonnost k činnému nasazení pro druhé, stejně jako hlubokou potřebu spojení s Pánem, bez kterého nemůže být. Najít řešení pak není snadnou ani krátkou záležitostí.

Když už mluvím o řešení tohoto rozporu, je to vždy osoba, která vždy může překlenout zdánlivě nesmiřitelné. V konkrétním člověk se vždy nalézá odpověď na otázku, kterou je on sám. Tehdy, když rozpoznám Boha, který kráčí uprostřed mého života, otevrou se mi i oči pro poznání sebe samotného a toho, jak prakticky vyřešit to, co jsem celou dobu tak těžkopádně hledal. Příklad si můžeme vzít ze Zachea (v překladu Čistý): teprve když byl Ježíšem sám přijat, mohl do svého domu přijmout Ježíše; teprve když byl někým jiným přijat Zacheův život, mohl ho přijmout i on sám; teprve když Zacheovi Ježíš otevřel milosrdné srdce, mohl se tuku kolem vlastního srdce zbavit Zacheus a mohl se stát tím, kým opravdu měl být od samého počátku.

Ježíšova modlitba v noci není ztrátou času, ale jeho získáním. Spojením s Bohem čas neztrácím, ale nacházím ho – nenacházím pouze čas, ale jeho Pána času. Dostáváme se tak k tomu, že modlitba je na prvním místě žití vztahu a komunikační prostředek mezi Bohem a člověkem, pouto mezi Stvořitelem a stvořením. Ježíš se v noci modlí (*ora* – kontemplace), ve dne pak volí své

apoštoly (*labora* – činnost). Jestliže křesťan má ve svém životě napodobovat Krista a následovat ho, pak má ve svém životě také napodobovat schematický pohled na Ježíšův time-management.

Neznamená to, že by člověk neměl spát vůbec, v noci se modlit a během dne pracovat. To by bylo příliš povrchní čtení. Ježíš se nejdříve modlí a až poté koná. Nejdříve klesá do hlubin Otcova srdce, až poté má vnitřní *dynamis* Ducha, aby mohl konat to, k čemu ho Otec posílá. Ježíš akcentuje jedno i druhé, neodbývá modlitbu, ani práci. Nestaví modlitbu a práci do opozice, ale vnímá, že je nutné obojího. Sjednocením s Bohem v modlitbě opouští své *pouze lidská* čtení vlastního příběhu a osoby a ponořen do společného Ducha mohl *vzpomínat na to, co bude*. To je pak, řekl bych, liturgický postoj, v němž se křesťan noří do nevyhovitelných tajemství, do antinomie *už a ještě ne*. Jedině liturgie, boho-lidská činnost, v níž se Bůh dává člověku, aby se člověk stal Bohem, je možné překlenout to, co si protirečí (ale pouze zdánlivě).

4 VÝZVY DNEŠNÍHO SVĚTA PODLE PARADOXU „MÍT–BÝT“

Polarizovaná skutečnost života pomocí dvojslovního „mít – být“ se vine napříč dějinami křesťanského myšlení. Zasahuje i do našeho tématu: přijetí času – naše příklony k jednomu či druhému (coby zprostředkující přemostění) – časné vytváření věčnosti.⁸⁰ Protože Ježíš svým vtělením přijal všechno lidské, nemohu se nedotknout jedné aktuální situace, která námi ve dnech a týdnech, kdy dopisuji tuto licenciátní práci, otřásá. Řadí se mezi ony „mezní životní situace“, které zmiňuji dále v této kapitole. Je jí válka na Ukrajině. Tu opustilo již několik milionů lidí, mnoho jich je v České republice, na ulicích Olomouce potkáváme Ukrajince stejně běžně jako jiné národnosti. Funguje web „našiukrajinci.cz“. To je statečný postoj nejen českého národa. Přijali jsme za své nejen Ukrajince, kteří museli utéct z toho, co je jim nejdražší, ale také veškerou péči o ně. Alternativa, že bychom se nepostarali o ty, kteří jsou v nouzi, neexistuje (byť slyšíme malou část naší populace křičet „o Ukrajince se staráte a naše necháváte být“).

Je mi poněkud hanba, když si v teple svého pokojíku dělám své oblíbené espresso, a když vyjdu ven, potkávám zejména v okolí „Ponorky“ lidi, pro které zvuk sirény není ozvláštněním první středy v měsíci, ale děsivým zvukem, symbolem strachu, že z trosk svého domu už nikdy nevyjdou. Paradox mezi tím „něco mít“ a „někým být“ se ukazuje v plné síle. „Co je platné, moji bratří, když někdo říká, že má víru, ale přitom nemá skutky? Může ho snad ta víra spasit?“ (Jak 2,14)

„Katolický klérus, teologové a křesťané nejsou jenom lidmi víry, ale často také více nebo méně praktickými ateisty, kteří sice o Bohu tu a tam mluví,

---

⁸⁰ RICOEUR, P. *Essays on Biblical Interpretation*. Philadelphia: Fortress Press, 1980, str. 82n. Z podnětných, již klasických textů uvádím odkaz na MARCEL, G. *Être et avoir*. Paris, Aubier 1935.

nicméně pokornými služebníky jeho Pravdy nemohou být, protože jejich skutky a smýšlení se potloukají světem na hony daleko zvěsti Muže z Nazareta.⁸¹ Ježíšova výzva k obrácení a důvěře v radostnou zvěst (srov. Mk 1,15) a Boží království mezi námi (srov. Lk 17,20-21) nejsou změřitelné, viditelně zachytitelné, jednoznačně posouditelné a určitelné, zda „ano nebo ne“. Do srdce vidí pouze Bůh (srov. 1 Sam 16,7) a ti, kterým Bůh tento dar svěřil.

Rozdíl mezi lidmi, který chtějí něco mít a kteří chtějí někým být,⁸² je vyjádřen Ježíšovým podobenstvím o boháči a jeho stodolách (Lk 12,16-21):

Pak jim pověděl toto podobenství: „Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo. Uvažoval o tom a říkal si: ‚Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?‘ Pak si řekl: ‚Tohle udělám: Zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby a řeknu si: ‚Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselý mysl.‘ Ale Bůh mu řekl: ‚Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši, a či bude to, co jsi nashromáždil?‘ Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem.“

Problém, který Ježíš ukazuje, není v bohatství samotném. Ježíš sám poukazuje na to, že osud bohatého člověka, kterému se hojně urodilo, by byl jiný, kdyby byl „bohatý před Bohem“. To, co rozhoduje, je vnitřní vztah k tomu, co člověk vlastní, který se odvíjí od toho, jak je člověk bohatý před Bohem. Podle jiné Ježíšovy výzvy si totiž máme ukládat „poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou“ (srov. Mt 6,20). Vše, co člověk je a co má, má sloužit jako prostředky k dosažení spásy. Tedy pokud chudoba nebo bohatství jsou cíli lidského snažení a nikoli pouze prostředky a nepřispívají tak ke spáse konkrétního člověka, není na místě se jich přidržovat a je potřeba najít cestu k proměně smýšlení. Známe také Ježíšovu výtku, že „snáze projde velbloud uchem jehly než bohatý do Božího království“. Zde se poukazuje

---

⁸¹ POSPÍŠIL, C. V. *I řekl Bůh: trinitární teologie stvoření*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019, str. 15-16.

⁸² KSNC 360: „Fenomén konzumerismu se projevuje přetrvávajícím zaměřením na „vlastnění“ místo na „bytí“.

na ono lpění na majetku, uspokojení z požitkářství, které nabízí světské možnosti, propadnutí touze po slávě, po dosažení pracovních nebo jiných lidských úspěchů, čímkoli, co se mi stane „zlatým teletem“, o kterém prohlásím, že „je to můj Bůh, který mě vyvedl z domu otroctví“ – těžko si představit, že ten, kdo je „bohatý před Bohem“ by do Božího království nemohl vejít.

Právě v kritických situacích života si uvědomujeme (mnohdy „pozdě“), co je v našem životě pro nás skutečně důležité. Až se střetneme s tím, kdy o všechno, co jsme mnohá léta budovali, přijdeme a je to obratem ruky pryč, zjistíme, kolik stodol jsme takto naplnili haraburdím světa. Pak se začneme ohlížet po chybějících pokladech v nebi.

4.1 Minimalismus

„Místo toho, abychom se díky životu v nadbytku cítili více obohacování a množství věcí a informací nám naopak pomáhalo, pocítujeme, že spíš o něco přicházíme. Ztrácíme své životy, ztrácíme se v moderním světě plném moderních technologií a vymožeností dnešní doby. Pod nánosem věcí hledáme štěstí a radost všedního dne a nevíme, jak z toho ven. A tak hledáme, jak na to, chceme více věcí, více vzrušení, ale čím více toho kolem sebe máme, tím jsme méně šťastní. Co se to děje? Proč je tak těžké najít rovnováhu v našich životech a co k tomu potřebujeme, abychom byli konečně šťastní?“⁸³

Velkým fenoménem posledních dvaceti let je tzv. minimalismus. Ten se začal rozvíjet nejsilněji díky Joshua Beckerovi od roku 2008 a jeho webu becomingminimalist.com. Je to životní filosofie nebo přístup k životu, který je vlastní křesťanům po celá tisíciletí – je založen na tom, aby člověk měl ve svém životě a ve svém domě pouze to, co skutečně potřebuje a odmítal všechno to, co ho zahlcuje (nebo pohlcuje). Protože prostor stimuluje vnitřní prožívání člověka, začíná se zpravidla od šatníku a uspořádání vnitřního vybavení domácnosti. Cílem je skromný život, redukce „věcí“, které člověk k životu využívá, snížení

---

⁸³ HAUNEROVÁ, K. *Méně mít, více žít: najděte si vlastní cestu k minimalismu*. Praha: Grada 2019, str. 9.

vlastní ekologické zátěže (protože člověk redukuje vlastní spotřebu), z toho plyne menší důraz na pracovní výkon (nepotřebuju mnoho peněz, pokud utrácím smysluplně a nekupuji zbytečně nebo nadměru – potraviny, šaty, energie, elektroniku apod.) a svobodu od závislosti na penězích. Psychologie dnes už zná i závislosti na nakupování – shopaholismus, odborně oniomanie.⁸⁴ Průvodní znaky jsou podobné jako při závislosti na alkoholu či drogách.

Je běžné, že máme spoustu věcí, ale využíváme jen velmi malé procento z nich (nejenom každodenně, ale i sezónně). Výborný pokus, který může čtenář provést i sám na sobě, provedli Joshua Fields Millburn a Ryan Nicodemus⁸⁵. Všechno, co měl Nicodemus doma, dali do pytlů a krabic, jako by se měl stěhovat. Po dobu plných třech týdnů si mohl z krabic a pytlů vzít pouze to, co potřeboval. Postupně tak vytáhl třeba lžici a talíř, oblečení apod. Zajímavé je, že po deseti dnech už si nemusel vytáhnout z uložených věcí nic, co by dosud nepotřeboval. Drtivá většina z jeho sbalených věcí zůstala nepoužita. To pro ně bylo zjištěním, kolik věcí vůbec nepotřebují.⁸⁶

Současný svět pomocí umných reklamních strategií, které často útočí na nejnižší prahové reakce lidského neurologického systému, tlačí člověka k tomu, aby si pořizoval stále nové a nové věci.⁸⁷ Považuji za pozoruhodné,

---

⁸⁴ K tématu třeba: SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010; MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008; NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 3., aktualizované. Praha: Portál, 2007; POKORNÝ, V., TELCOVÁ J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozšířené. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003.

⁸⁵ Založili web themminimalist.com. Jejich přístup k minimalismu i celkové uchopení tohoto tématu je výborně zpracováno filmem *Minimalism: A Documentary About the Important Things* (2016) – více na <https://www.csfd.cz/film/436554-minimalism-a-documentary-about-the-important-things/prehled/>. Film je dostupný třeba na platformě Netflix.

⁸⁶ Srov. HAUNEROVÁ, K. *Méně mít, více žít: najděte si vlastní cestu k minimalismu*. Praha: Grada 2019, str. 45-46.

⁸⁷ Musím uznat, že je koloběh je to vskutku nesmírně složitý. Vyřešit problém s tím, co ekonomové nebo filosofové nazývají „růst růstu“, tedy snaha o to prodloužit křivku růstu HDP (nebo jiných spotřebitelských ukazatelů) do nekonečna, je možná i pro lidstvo nemožné. Nejedná se pouze o ekonomické trable, se kterými bychom se museli popasovat, ale jedná se především o problémy sociální a mravní – zde vidím velké mezery sociálního učení církve, nad kterými se musíme už dnes zamýšlet, abychom zítra mohli kompetentně nabízet možné spektrum odpovědí světu, který se přirozeně bude tázat. Toto dotazování světa už nebude vypadat tak, jak jsou mnozí ještě dnes zvyklí, totiž že se přijdou k matce církvi jako chytré horáky zeptat,

že návrhy pro minimalistický život se shodují se všeobecnými morálními a sociálními zásadami křesťanského života, která se snažíme vtělit do schopností jedinců a národů po mnohá desetiletí. Pro přesnost budu citovat:

Více času a energie: Majetek nás okrádá o čas a energii, a nezáleží na tom, jestli je to proto, že se neustále snažíme vydělávat peníze, abychom si jej mohli dovolit, trávíme svůj čas chozením po obchodech a následným nakupováním, opravou věcí, které se rozbily, nebo jejich výměnou či prodejem.

Více peněz: Platí jednoduché pravidlo – když nebudeme tolik nakupovat, budeme mít více peněz. Ušetříme nejen tím, že nebudeme nakupovat, ale také tím, že nebudeme muset platit peníze za následnou údržbu o všechny ty věci.

Více štedrosti: Pokud povedete méně nákladný život, budete mít také šanci finančně přispět na vyřešení problémů, které vás znepokojují. Na světě je nespočet lepších příležitostí, jak své peníze utratit, než kumulování materiálních statků.

Více svobody: Nadbytek majetků nás zotročuje nejen po fyzické stránce, ale také po psychické. Zatěžuje to naši mysl a my máme často pocit, jako by nás něco tížilo. Tím, že se věci vzdáme, získáme pocit svobody.

Méně stresu: S každou věcí, kterou si pořídíme, narůstají naše obavy. Nepořádek + nadbytek přinášejí stres. Je to tak. Jak se cítíte po návštěvě, kde je tolik věcí, že sotva projdete chodbou? Je vám tam lépe? Rozhodně ne... Ale jak dobře se cítíme u

---

aby dostali správnou odpověď. Stále častěji se jedná o skryté tazatelství, o mnohé hledající, kteří ve skrytu srdce hledají odpovědi na ty nehlubší otázky srdce, a zároveň nejsou s to přistoupit ke společenství církve celým svým životem a zůstávají na periferii církve. Zpátky ale k tématu neustálého nakupování. Y. Harari ukazuje, jak je řešení složité a na jaké bariéry narážíme. Předpokládejme, že na Západě přestaneme zcela kupovat zboží z řetězce H&M, protože jej vyrábí děti z Bangladéše. Zcela správně řekneme, že jde o dětskou práci a vykořisťování, protože nepracují třeba ani za pověstný „dolar za den“. Ovšem kdybychom to skutečně udělali, tyto děti přijdou o jednu z mála forem obživy ve svých už tak nuzných podmínkách. Máme jim tedy znemožnit vydělat si alespoň na to, aby přežily do dalšího dne? Námítka může znít, abychom jim našli více kvalifikovanou práci, která by měla větší marži a tím jim zajistila „více peněz za méně práce“. Ovšem, Harari připomíná, z bangladéšského pracovníka v zemědělství neuděláte programátora počítačových her. Přirozeně potřebujete úplně jiný druh školství, omezení korupce, sociální a pracovní reformy, změnu pracovního trhu a ekonomické pobídky, a co je nejtěžší – proměnit mentalitu Bangladéšanů, aby vůbec byli schopni opustit zaběhlá schémata a mohli uvažovat nad tím, že by přijali práci, o které z nich skoro nikdo ani neslyšel. K ekonomickým tématům doporučuji SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. 3. vydání. Praha: 65. pole, 2017; Harariho uvažování nad současnou antropologií pak HARARI, Y. N. *Sapiens: stručné dějiny lidstva*. V nakladatelství Leda vydání třetí. Voznice: Leda, 2018; o periferiích církve pak HALÍK, T. *Odpoledne křesťanství: odvaha k proměně*. Praha: NLN, 2021.

někoho, kdo se čerstvě přistěhoval a kde je prostor vzdušný, poklizený a bez všech rušivých prvků a duplikátů (než se časem opět prostor zaplní, že)?

Méně rozptýlení: Čím více věcí kolem nás, tím více jsme rozptylováni. Tak to je. Vše soutěží o naši pozornost.

Menší dopad na životní prostředí: Konzumní systém má za následek ničení přírodních zdrojů. Čím méně ke konzumu přispíváme, tím méně zatěžíme životní prostředí.

Kvalitnější majetek: Když ušetříte peníze tím, že nebudete utrácet za spoustu nadbytečných věcí, budete mít možnost nakupovat mnohem kvalitnější věci. Minimalismus neznamená šetrnost. Je to filozofie vyznávající postoj, že není lepší vlastnit tolik věcí, ale vlastnit ty kvalitní.

Není to soutěž: Není nic horšího než porovnávání, kdo má více. Samozřejmě je to přirozené, ale pokuste se oprostit od srovnávání a hodnocení, kdo co má a jak na to vydělal. Ono je to úplně jedno. Snažte se potlačit vrozenou touhu ohromit ostatní.

Spokojený život: Tihneme k tomu myslet si, že svou nespokojenost vyřešíme nákupem „něčeho hezkého“. Pamatujme, že vnitřní prázdnotu nevyplníme materiálním vlastnictvím. Tohle pozlátko funguje velmi krátkodobě. Rozhodně se nejedná o vyřešení problému. Prázdnotu hluboko uvnitř sebe řešme jinak. A nemusí nás to stát tolik peněz.⁸⁸

Redukované odstavce o štedrosti a svobodě skoro jako by kopírovaly Centesimus annus 36: „(...) Povinnost pomáhat vlastním ‚přebytkem‘, ale někdy i tím, čeho nemá člověk nazbyt, aby poskytl to, co je nezbytné pro život chudého člověka.“ O kvalitnějším majetku a životním prostředí hovoří KSNC 359: „Tato odpovědnost dává spotřebitelům díky většímu toku informací možnost, aby usměrňovali chování výrobců prostřednictvím individuálního nebo kolektivního rozhodnutí upřednostňovat produkty určitého podniku místo jiných. Při tom je třeba hledět nejen na ceny a kvalitu produktů, ale také na to, zda v podniku jsou správné podmínky práce a zda se při produkci dbá na ochranu životního prostředí.“

---

⁸⁸ HAUNEROVÁ, K. *Méně mít, více žít: najděte si vlastní cestu k minimalismu*. Praha: Grada 2019, str. 47-49.

O tom, že množství věcí, jak čteme v citovaném textu, nás zotročuje a nečiní nás skutečně šťastnými, můžeme číst v KSNC 334: „Pouhé hromadění, i kdyby šlo o společné dobro, není dostačujícím předpokladem pro uskutečňování opravdového lidského štěstí.“ Na myšlenku navazuje Jan Pavel II.: „Nadměrný rozvoj, záležející v přílišné hojnosti hmotných statků všeho druhu některých společenských vrstev, snadno lidi mění v otroky ‚vlastnění‘ a okamžité požívačnosti.“⁸⁹

Zmíněný papež také minimalismus trochu prorokoval: „Musíme usilovat o utváření takových životních stylů, v nichž by určujícími prvky při rozhodování o spotřebě, šetření a investicích bylo hledání pravdy, krásy, dobra a spojení s ostatními v zájmu společného růstu.⁹⁰ K hledání v naznačeném tématu se vrací s naléhavostí papež František:

„Mluvíme-li o životním prostředí, máme na mysli také jeden zvláštní vztah, totiž ten mezi přírodou a společností, která ji obývá. To nám bráním považovat přírodu za něco od nás odděleného nebo za pouhý rámeček našeho života. Jsme do ní zahrnuti, jsme její součástí, prostupuje námi. Důvody, proč je nějaké místo znečištěno, vyžadují analýzu fungování společnosti, její ekonomie, jejího jednání a způsobu jejího chápání reality.“

Nyní se papež vyjadřuje ke složitosti řešení a pokračuje:

„Vzhledem k rozsahu změn už není možné najít specifickou a nezávislou odpověď na každý jednotlivý problém. Zásadní je hledat integrální řešení, která zahrnou interakce přírodních systémů mezi sebou a se sociálními systémy. Neexistují dvě oddělené krize, tedy krize životního prostředí a krize sociální, nýbrž jedna a komplexní sociálně-environmentální krize. Směry řešení vyžadují integrální koncepci potírání chudoby, navrácení důstojnosti vyloučeným lidem a zároveň péči o přírodu.“⁹¹

---

⁸⁹ Srov. JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*, 28.

⁹⁰ Srov. JAN PAVEL II., *Centesimus annus*, 36.

⁹¹ Citace tohoto a předchozího odstavce jsou: FRANTIŠEK, *Laudato si*, 139.

Právě propojenost vnějšího s vnitřním je vlastní i minimalismu. Ve Františkově pojetí také nacházíme určitou potřebu kultivovat prostředí, ve kterém žijeme, tak, aby odpovídalo lidské důstojnosti – hovoříme o tzv. ekologii všedního života. Zde dostává pojem „ekologie“ všeobecnější charakter:

„Abychom mohli mluvit o autentickém rozvoji, je třeba dbát na to, aby docházelo k celkovému zlepšení kvality lidského života, a to zahrnuje analýzu prostoru, ve kterém lidé žijí. Prostor, ve kterém žijeme, ovlivňuje náš pohled na život, naše citění i jednání. Ve svém pokoji, ve svém domě, na svém pracovišti a ve své čtvrti využíváme životní prostředí, a je-li neuspořádané, chaotické nebo vizuální či akusticky znečištěné, pak přemíra podnětů omezuje naše snahy o rozvoj integrující a šťastné identity.“⁹²

Když minimalismus hovoří o prioritách, které má člověk sledovat, jsou znovu zásadně ty, se kterými přichází křesťanství: naučit se žít v přítomném okamžiku, více relaxovat, trávit méně času na internetu a na sociálních sítích, méně nakupovat, více komunikovat s přáteli a rodinou face to face, vyhodit ze svého života vše, co nám nepřináší radost, více se věnovat četbě a samostudiu.⁹³

4.2 Reflexe přesycenosti člověka obrazem, zvukem, textem – psychologická analýza jako součást duchovní množiny

Naznačený minimalistický trend,⁹⁴ který se pokouší rozlišovat a umenšovat nepodstatné od podstatného, vycházející jako potřeba nitra, se

---

⁹² Tamtéž, 147. K tématu třeba: KARCZUBOVÁ, L. *Teologie a ekologie*. Druhé doplněné vydání. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2018; LEXMAULOVÁ, A. *Impulzy papeže Františka: kolektivní monografie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2018; BINKA, B. *Environmentální etika*. Masarykova univerzita, Brno 2008; CAPRIOLI, A. – VACCARO, L., (ed.), *Questione ecologica e coscienza Cristiana*. Morcelliana, Brescia 1988; *Ekologická etika*. Salve. Revue pro teologii a duchovní život, 27/4 (2017); LIBROVÁ H. *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Veronica a Duha, Brno 1994; MURRAY, R. *Teologie stvoření. Reflexe o ekologii*. Přel. A. Drexlerová, Refugium, Olomouc 2017.

⁹³ Srov. HAUNEROVÁ, K. *Méně mít, více žít: najděte si vlastní cestu k minimalismu*. Praha: Grada 2019, str. 139.

⁹⁴ Srov. SCHWAGER, R. *Posluchač slova*. In: Aa.Vv. *Od události k ideji. Miscellanea jesuitica II*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2009, str. 373n.

projevuje v mnoha oblastech: typech plakátů, balení elektroniky, architektonického stylu obytných i sakrálních budov apod. Vkusný vizuál se snaží být citlivý, hovořit k člověku jinak – nehartusivě, způsobem, který nelomcuje a neotřásá. Spíše chce uklidnit, ukonejšit. Na plakátech bývá často pouze jednoduchý barevný motiv, nadpis, datum a místo konání, vše zbytné se vypouští. iPhony mají balení prosté – stačí odklopit krabičku, v ní je telefon, který stačí zapnout (dnes už se ani nabíječka nepřikládá, tentokrát z ekologických důvodů, protože každý už nějakou tu nabíječku na telefon máme, tak není potřeba chrlit další). Pokud na stavbu rodinného domu nebo kostela dohlíží architekt, udělá tyto dvě budovy typicky masivně prosvětlené, energeticky pasivní, bez zdobení, ze syrových a surových materiálů (beton, masivní dřevo).

Důvodem, který v pozadí autory ovlivňuje, je shodný napříč západní kulturou: člověk se cítí být tak přesycen vjemy, že potřebuje zůstat v jemném prostoru, nezátížen miliony vjemů, které by na něj dopadaly. Když jde moderní člověk do kostela, chce si vydechnout od všudypřítomné zběsilosti, rychlosti, „nekonečného feedu“ novinek, statusů, obrázků a videí.

Sociální sítě měly donedávna pověst spíše „dobrých sluhů“, než „zlých pánů“. Dá se přes ně vyměnit nepotřebný nábytek, svolat lidi na demonstraci, referovat o tom, co se děje na druhém konci světa v reálném čase, jít na rande, politicky agitovat, vybudovat značku a úspěch. Po aféře s Cambridge Analytica se více ozřejmilo, že sociální sítě jsou skoro jen mašinami sociálního inženýrství, na kterých může kdokoli, kdo si za to zaplatí, ovlivnit názory vybraných skupin milionů lidí s matematickou přesností. Tristan Harris, který byl zaměstnán v Googlu, začal v něm pracovat s programy, které mohly ovlivňovat miliony lidí, hovoří o „ekonomii pozornosti“, který žene firmy jako Google do „konkurenčního boje za cenu toho nejlacinějšího využívání mozkového

kmene.“⁹⁵ „Kdyby se minimalizovalo rozptylování a respektovala se pozornost uživatelů, snížily by se příjmy. Nutkavé používání prodává.“⁹⁶

„Tlačítko ‚To se mi líbí‘ změnilo způsob myšlení při užívání Facebooku ohromujícím způsobem. To, co začalo jako pasivní sledování života vašich přátel, bylo najednou vysoce interaktivní a poskytovalo přesně ten druh nepředvídatelné zpětné vazby, která motivovala Zeilerovy holuby.⁹⁷ (...) Uživatelé každým sdílením na sociálních sítích riskují. Dostane jejich příspěvek lajky (nebo srdíčka či retweety), nebo bídne zapadne nepovšimnutý a bez zpětné vazby? V prvním případě se rozezná, jak to bryskně nazval jeden vývojář Facebooku, ‚jásavé zvonky pseudopotěšení‘. V tom druhém případě zůstane jen špatný pocit. Ať je výsledek jakýkoli, lze je těžko předvídat, což všechno to sdílení a kontrolování (jak nás to učí psychologie závislosti) činí neodolatelně přitažlivým.“⁹⁸

Návykové chování v oblasti používání sociálních sítí je způsobeno především přerušovaným posilováním pozitivních vjemů, které z těchto zdrojů získáváme, a touhou po společenském uznání.⁹⁹ Na tyto dvě věci je mozek velice citlivý, a proto se snadno rozvíjí nutkavé používání těchto technologií. Někdy se v této souvislosti hovoří o tzv. digitálním detoxu nebo digitálním minimalismu.

Hranicí, kdy se nějaká situace, opakovaný jev, osobní potíže pojmenuje jako nemoc nebo porucha, je v míře, v jaké člověka limituje v jeho běžné činnosti. Příklad: to, že mám chmurné myšlenky a nedobrou náladu, problém není. Začne jím však být, pokud mě tyto stavy svírají do té míry, že nejsem schopen pracovat, omezuje to mou schopnost soustředit se, nebo má další negativní dopady a důsledky na mé tělesné a/nebo psychické zdraví.

---

⁹⁵ Srov. NEWPORT, C. *Digitální minimalismus: zkroťte návykové technologie a získejte zpět svůj čas a koncentraci*. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2019, str. 24.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ ZEILER, M., DAVIS, E., DECASPER, A. (1980). *Psychophysics of key-peck duration in the pigeon*. *Journal of the experimental analysis of behavior*. 34. 23-33. 10.1901/jeab.1980.34-23.

⁹⁸ Srov. NEWPORT, C. *Digitální minimalismus: zkroťte návykové technologie a získejte zpět svůj čas a koncentraci*. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2019, str. 29. K tématu online závislosti doporučuji BLINKA, L. *Online závislosti: jednání jako droga? Online hry, sex a sociální sítě. Diagnostika závislosti na internetu. Prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015; obecně pro pochopení a vzhled do toho, jak závislost mění lidskou psychiku pak KALINA, K. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada, 2008.

⁹⁹ Srov. HAIDT, J. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha: Dybbuk, 2013.

Když nadnáším téma „přesycenosti“ mediálním obsahem, skoro neustále pípajícími telefony, které nás upozorňují tu na nové zprávy, emaily, nepřijaté hovory, upozornění ze sociálních sítí, nebo třeba, že si máme jít zacvičit nebo udělat další lekci v aplikaci, ve které se učíme cizí jazyk, opět se dostávám k tématu *správného dělení času*. Stejně jako u všeho, o čem v této práci pojednávám, je vhodné i zde sledovat osobní přístup k věci – „chytrý“ telefon a aplikace, které v něm používám, jsou dobrými sluhy. Ale musejí skutečně býti sluhy. Jestliže mě Pán ustanovil správcem zemského okrsku a svěřil mi část své stvořitelské aktivity a schopnosti tvořit a být mu tak podobný, je také mou zodpovědností vládnout nad časem, který mi on svěřil.¹⁰⁰ Díky vládě nad sebou mohu být „nepřesycen“, netrpět „digitálním obžerstvím“, což by mohl být jeden z dobrých adeptů pro moderní formy hlavních hříchů.

Není řídkým jevem, že závislost na telefonu nebo sociálních sítích ničí lidské vztahy.¹⁰¹ V posledních měsících se projevuje skutečnost, že policie si

---

¹⁰⁰ „Rád bych, kdyby se to nebylo stalo zrovna za mých časů,“ zašeptal Frodo. „Já taky,“ přikývl Gandalf, „a každý, kdo se takového času dožije. Ale my o tom nerozhodujeme. Rozhodovat můžeme jen o tom, co udělat s časem, který nám byl dán.“ in TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů*. Vyd. 6., V Argu 3. Přeložil Stanislava POŠUSTOVÁ-MENŠÍKOVÁ. Praha: Argo, 2012, str. 69.

„Pro názornost uvedu hypotetický příklad. Dejme tomu, že z nějakého důvodu potřebujete být stále v obraze ohledně toho, co se děje ve světě. K tomu se nové technologie báječně hodí. Nejspíš začnete sledováním odkazů v příspěvcích na sociálních sítích. Jistě budete informováni lépe, než kdybyste k tomuto účelu internet nepoužívali vůbec. Ale rozhodně máte co zlepšovat. V dalším kroku tedy věnujete trochu energie vybírání zpravodajských webů vhodných ke sledování. A ještě si najdete aplikaci typu Instapaper umožňující ukládat články z těchto webů pro pozdější přečtení v přehledném uživatelském rozhraní bez rušivých reklam. Takto vylepšený osobní proces využívání technologií je pro vás ještě užitečnější. Nakonec možná metodou pokus-omyl zjistíte, že z dlouhých článků získáte největší užitek, pokud si je budete ukládat v průběhu týdne a pak si je všechny najednou přečtete na tabletu v sobotu dopoledne v kavárně na rohu.“ in NEWPORT, C. *Digitální minimalismus: zkontrolujte návykové technologie a získajte zpět svůj čas a koncentraci*. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2019, str. 48.

Nastíněný proces ovládnutí technologií můžeme aplikovat v praktickém životě na mnoho oblastí. Uvedl jsem jej pro názornost předkládané teorie.

¹⁰¹ Dovolím si osobní vsuvku. Když chodím po Olomouci, velice rád pozoruji lidi, situace, domy, okolo kterých procházím. Kochám se krásou domů v historickém centru Olomouce, různými letními setkáními v parcích, žasnu nad skotačícími dětmi. Všímám si také jednoho fenoménu, který pozoruji zejm. u lidí do zhruba třiceti let – ať už mužů nebo žen. Tím je skoro neustálé používání mobilního telefonu. Zvláště mrzuté je to u mladých maminek, které vezou kočár a namísto toho, aby se dívaly a komunikovaly se svým dítětem, raději hledí do obrazovky. V restauracích pak je naprosto běžnou scénou, že mladý otec, namísto toho, aby pomohl své ženě nakrmit batole, zírá do telefonu i během toho, co jí vlastní oběd, a když se dítě akusticky projeví, je velice našťvaný a sere svou ženu, proč neudělá něco, aby dítě bylo potichu. Z takových situacích je mi vnitřně velmi těžko.

uvědomuje přítomnost projevů nenávisti a zločinů, které se páchají v kyberprostoru a stále sebevědoměji proti nim zasahuje.¹⁰² Není bez zajímavosti, jaké rady jsou dávány těm, které přesycenost multimediálním obsahem dostihla a v nějaké míře paralyzuje běžný mezilidský kontakt. Opět si troufnu tvrdit, že tyto rady jsou shodné s těmi, které dávali už pouštní otcové: (1) nacházet a uchovávat si pravidelné časy pro osobní samotu, (2) vrátit se ke vztahům tváří v tvář, (3) reflektovat a proměnit volný čas, aby znovu sloužil člověku, (4) hledět si, čemu věnuju aktuálně svou pozornost.

První bod se dotýká snahy člověka najít Boha ve svém vlastním srdci a ve svém životě. Když najdeme sebe, najdeme Boha. Typ askeze (cvičení), když sestupuje do *všech* komnat lidského srdce nese v pravdivé a autentické snaze ovoce Ducha: lásku, radost a pokoj.

Lidské vztahy se tvoří setkáními. A nejvyšší formou je setkání eucharistické.¹⁰³ V pohledu z očí do očí, v setkání tváří v tvář mohu uvidět tvář Krista. Rozpoznat jeho laskavý pohled, něžný dotek, reálnou blízkost a důvěrnost. Smysluplně trávit volný čas zní na první poslech příliš neurčitě. Pokud si ovšem připomeneme, že volný čas je součástí *ora*, pak smysluplně trávit volný čas znamená odpovědně a s plnou vahou věnovat se modlitbě, liturgii,¹⁰⁴ pravidelnému rozjímání, pečlivému zkoumání vlastního srdce před svátostí

---

¹⁰² Poučenou literaturou budiž *Projevy nenávisti v online prostoru a na sociálních sítích*, dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/553/file/1459365027-hate-speech-zaverecnazprava-final-verze.pdf>. Jako základní odborný vhled pak třeba diplomová práce ANDRÝSEK, R. *Nenávistné projevy na sociálních sítích zpravodajských serverů*. Olomouc 2020, dostupné z: <https://theses.cz/id/sm0d0b/38628114>. Ze zpravodajských serverů třeba: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-nenavistne-projevy-na-internetu-je-treba-potirat-uvadl-ustavni-soud-184737>; https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/projevy-nenavisti-na-internetu-projev-nenavisti-imbudsman.A200615_134235_domaci_knn; https://czechia.representation.ec.europa.eu/komise-navrhuje-rozsirit-seznam-trestnych-cinu-eu-o-nenavistne-verbální-projevy-trestne-ciny-z-2021-12-09_cs; https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/podcast-vinohradska-12-alena-hessova-nenavistne-komentare-internet-police_2203300600_cen.

¹⁰³ Srov. BOUYER, L. *Eucharistie: théologie et spiritualité de la priere eucharistique*. Tournai: Desclée, 1966.

¹⁰⁴ Srov. BENEDIKT XVI. *Duch liturgie*. Vyd. 2. Přeložil Petr KOLÁŘ, přeložil Markéta KOLÁŘOVÁ. Brno: Barrister & Principal, 2012.

smíření, v zájmu o Boží tajemství a o to, čím v mém životě, ve společnosti a v církvi žije sám Pán.

Uvědomělá pozornost je dnes „vzácnost“. Za čas, kdy si jeden udělá upřímný čas na druhého a plně se mu věnuje, dovedeme platit velice ochotně – množství psychologických a terapeutických setkání neustále narůstá. Ale může to být i dobrá večere s přítelem, kterého vidím jednou za půl roku. Nebo setkání s duchovním otcem, za kterým cestuji tři hodiny. Všechny tyto snahy a znaky nám připomínají ty skutečné hluboké touhy našeho srdce.

4.3 Mezní životní situace

Už v náznaku jsem předeslal, že se v životě objevují kritické momenty,¹⁰⁵ v nichž jde „o všechno“.¹⁰⁶ V této kapitole bych rád duchovně přečetl některé z těchto okamžiků. Jako první téma jsem vybral rodičovství. Z vyprávění svých blízkých slyším o tom, jak příchod dětí mění organizaci času a priority, kterým se pár věnuje. Zároveň jsou vrženi na cestu, kterou musí poprvé prošlapat sami a která je nadmíru citlivá, neb jde o jejich vlastní dítě, kterému chtějí z pokladů vlastního srdce vynášet jen to nejlepší a mohou mít obavy, zda a nakolik se jim to daří. Ať už jsou zvyklí modlit se společně nebo individuálně, nové stvoření velice rádo vytváří úplně nové pořádky. A tak se nemění v rodině pouze způsob, jak se k modlitbě přistupuje, ale také obsah, který se do modlitby a Božího srdce vkládá, čas, kdy je možné se modlitbě věnovat, společná účast na eucharistii

---

¹⁰⁵ Co se týče psychologických teorií ontogenetického vývoje člověka, osobně dávám přednost ERIKSON, E. H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál, c2015; LEONT'JEV, A. N. *Problemy razvitija psichiki*. 3. izd. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1972. Z českých autorů ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. [vývojová psychologie], přepracované vydání. 3. vyd. Praha: Portál, 2014 a ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Doplnkovou četbou pro rozlišování toho, co je v životě důležité třeba FROMM, E. *Umění milovat*. V Českém klubu 6. vyd. Praha: Český klub, 2010. Pro obecnou psychologii tak doporučuji NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015. ISBN.

¹⁰⁶ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Kým je člověk?* dostupné z https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20190930_osa-e-luomo_it.html

ve farním společenství dostává své nové specifické zbarvení (nahlížení farníků na novorozeně v kočárku, otrávené pohledy na pobíhající a křičící děti uprostřed kázání apod.).

Tématem spojeným s již zmíněným minimalismem a digitálním detoxem je workoholismus, který ve společnosti tolik lpící na trvalém ekonomickém růstu a vytrvalé produktivitě trápí mnoho lidí – a nemusí to být pouze vrcholoví manažeři, jak by představitost mohla svádět. Workoholikem může být i žena svědomitě pracující v zaměstnání a doma starající se o děti, manžela a na lůžko upoutaného otce.

Také pro mě osobně je v posledních měsících stárnutí a zkušenost (starých) nemocných lidí něčím, co mě zasahuje. V tématu volného času je podle mého názoru právě optika těch, kteří nemohou pracovat, neopomenutelným východiskem. Z práce člověk „čerpá svou důstojnost, ale v které je zároveň obsažena trvalá míra lidského strádání, utrpení, a též škody a nespravedlnosti zasahující hluboko do společenského života v rámci jednotlivých národů, a i v měřítku mezinárodním“ (srov. LE 1).

S nemožností uplatnit se běžným způsobem na trhu práce potkává také lidi stížené nějakou vrozenou vadou nebo poruchou, která takové zapojení ve společnosti buď omezuje zcela nebo v menší či větší míře. Zvláštní kapitolou jsou pak děti, které se nenarodily – tyto osoby byly zvány Otcem k tomu, aby byly spolutvůrci světa spolu s ním. Přesto plnění tohoto svého prvního přikázání *ex parte nostra* nedostály.

Jaké je ale čtení životních příběhů lidí, kterých se dotýká jeden ze zmíněných nebo příbuzných osudů? Máme se snad domnívat, že práce je tím určujícím, co dává člověk jeho hodnotu v očích svých, druhých nebo Božích? Ustanovení šabatu má přece větší prioritu než celých šest předcházejících dnů práce. Ježíš říká, že sobota je pro člověka a nikoli člověk pro ni (srov. Mk 2,23-

28). Pak má větší prioritu *ora* – ačkoli se člověk nemůže věnovat *labora* naplno, jak by třeba sám chtěl, hledat způsoby, jak v mé konkrétní situaci, do níž mě Pán pozval, nalézt jeho konkrétní úmysl s mým životem, prací a odpočinkem, je vhodnou cestou.

4.3.1 Rodičovství

„Zplození dítěte a péče o ně jsou jedním z hlavních životních témat.“¹⁰⁷ Být plodným/plodnou je první Boží příkázání, platné dávno před deskami Zákona. Jestliže někdo hovoří o tom, že podstata rodičovství je biologická,¹⁰⁸ neříká nepravdu, ale výpověď není celistvá. Být rodičem dítěti a partnerem tomu, s kým jsem dítě zplodil,¹⁰⁹ je úkol, který je spjat s konkrétním povoláním člověka.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990, str. 280.

¹⁰⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007.

¹⁰⁹ Jednou s frází, která se v souvislosti s rodičovstvím používá, je teze „rodičovství je pro matku nejkrásnější období“. Jistým způsobem je to nebezpečné. Ženy jsou tak částečně manipulovány, aby takto své mateřství prožívaly. Ačkoli se může žena na své dítě skutečně těšit a radovat, stejně tak může silně negativně prožívat odloučení od kolektivů, v nichž ráda trávila čas, čas trávený doma, v každém případě pouze v několikametrové vzdálenosti od dítěte, od kterého se po drahý čas nemůže vzdálit, absenci vlastní seberealizace v práci, kterou musela kvůli mateřství opustit, stále se opakující několikeré vstávání v noci kvůli kojení, křik dítěte, nárůst stresu spojený s možným vážným zdravotním následkům, pokud si dítě v době, kdy jej matka na několik chvil opustí, ublíží apod. Samostatným tématem je vůbec prenatální období pro matku samotnou – hormonální změny a růst dítěte vyvolává fyziologické a v důsledku také psychologické odpovědi jako adaptace na „jiný stav“. Pokud se naopak páru otěhotnět nedaří, psychické dopady bývají pro pár ještě drtivější, než v případě narození dětí (sebeobviňování jednoho z páru, že „může“ za neplodnost, zvažování a rozhodnutí pro alternativní formu rodičovství, s tím spojená státní administrativa a zkoušky, zda je pár vhodný pro adopci apod. jsou další stresové faktory, které často rozlaťují i duchovní život a musí se jim věnovat citlivá a obětavá pozornost v duchovním doprovázení). Specifickou kapitolou jsou dopady rodičovství na psychiku rodičů – může se ukázat, že psychologická konstituce rodičů prostě neumožňuje, aby pár měl třeba více než jedno nebo dvě děti, protože z hlediska mentální a zdravotní kapacity toho nejsou schopni (už starost o dvě děti může být pro některé rodiče natolik vyčerpávající, že možnost početí třetího potomka by pro ně byla *mission impossible*). Vybírám pouze BERGEROVÁ, M. *Psychické prožívání neplodnosti páry a jejich vliv na kvalitu partnerského vztahu*, dostupné z: <https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=32688285204> a TOMAŠOVÁ, J. *Emoce ženy v průběhu gravidity, porodu a kojení – informovanost matek dětí předškolního věku*, dostupné z: <https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=71184390059>.

¹¹⁰ „Manželství je povolání, nakolik je odpovědí na specifické pozvání žít manželskou lásku jako nedokonalé znamení lásky Krista a církve. Rozhodnutí uzavřít sňatek a založit rodinu proto musí být plodem rozlišení vlastního povolání.“ (*Amoris laetitia*, 72) „Mnoho rodin, které jsou daleké toho, aby se považovaly za dokonalé, žijí v lásce, realizují svoje povolání a postupují vpřed, i když třeba víckrát během cesty padnou.“ (*Amoris laetitia*, 57) „Manželská láska žádá od manželů vědomí, že jsou povoláni k odpovědnému rodičovství.“ (*Humanae vitae*, 10) O manželské lásce třeba také *Familiaris consortio*, 13.

Rodičovství¹¹¹ není ani z hlediska lidského (manželů, kteří se rozhodnou dítě počít a očekávají ho, resp. rozhodnou se v konkrétním okamžiku mít sex¹¹² s eventualitou početí dítěte) ani Božího náhodou – vždyť v konkrétním člověku, který *ještě není*, se má zračit tvář Všemohoucího! Každého z nás si Bůh zamiloval dávno předtím, než jsme byli počati (srov. Jer 1,5).¹¹³

Rodičovství může být na jedné straně obohacím, ale zároveň představuje velkou životní zátěž. Stává se součástí identity dospělého člověka a v tomto směru je také předmětem vykoupení. Naše rodičovství mělo, má a bude mít chyby – ale to neznamena, že se v něm Pán neprochází a nepoužívá si našich slabin k tomu, aby nás v nich učinil silnými (srov. 2 Kor 12,10). Častokrát se prezentuje trvalý vztah v běžné řeči jako rutina obsahující nudu. Vztah se s každou novou zkušeností, jíž musí pár projít, zvláště pak tehdy, má-li zkušenost negativní emoční vyznění a současně je pozitivně zpracována, posiluje a obohacuje. Z toho plyne, že může být krásné prožívat stále nové zamilovanosti, nové formy a obohacování se v průběhu vztahu, ale v důsledku z toho plyne vlastně dobrovolný (ale možná neuvědomovaný?) závazek stále znovu a dokola

---

¹¹¹ Jako základní vstup do tématu doporučuji diplomovou práci KROBOVÁ, L. *Prožívání rodičovské role, její aspekty a souvislosti*, dostupné z: <https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=64371191106>. Pro orientaci již zmíněný ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990.

¹¹² „Sexualita mužská a ženská se naprosto liší v tom, v jakých podmínkách se jí daří. Ženy potřebují získat muže do vztahu, a teprve když se v něm cítí jistě a bezpečně, otvírají se mimovolně také tělesně – sexuálně. Když se tyhle pudové přednosti zacyklí, vznikne blahodárný cyklus – čím lépe, tím lépe. To znamená, čím lépe se páru daří tělesnému sexu, čím je pro oba uspokojivější, tím lepší podmínky vznikají (z hlediska muže, ale v důsledku toho také pro ženu) pro vztah. A když se oba milují mentálně, duševně, tedy také netělesně, tím uvolněnější a spontánnější může být mezi nimi i tělesný sex /.../Ale tam, kde se příznivá synchronizace páru rozveze, vzniká opačný cyklus – čím hůř, tím hůř. Rozklad začíná obvykle nenápadně a plíživě: žena není uspokojována vztahově, a aniž si to může sama zakázat, uzavírá se její tělo fyziologicky sexuálně. Muž ženině nervozitě a nespokojenosti z ubývání emočních událostí ve vztahu nerozumí, ale snížení sexuální touhy rozhodně zaregistruje a roste jeho frustrace. Je vzteklý na děti, od nespokojené ženy uniká mimo rodinu, a tím se jen zhoršují vyhlídky na zlepšování sdílení ve vztahu. Když to trvá dostatečně dlouho, partnerství hyne a rozpadá se se všemi důsledky pro děti.“ in CHVÁLA, V., TRAPKOVÁ, L.: *Rehabilitace v rámci komplexní terapie psychosomatických poruch*. Vyšlo v Čs. rehabilitaci, 1. číslo r. 2006, str. 26-27.

¹¹³ Pokud bychom se pokusili eschatologicky nahlédnout personální obsazení Beránkovy hostiny, kolik lidí, kteří se nikdy nenarodili, o kterých neví ani jejich rodiče, tam nalezneme? Protože už hovoříme o žití dokonalé lásky, můžeme předpokládat, že v nebeském Jeruzalémě budou všechny rodiny „úplné“, děti obejmou rodiče, které znaly jen zevnitř mateřského lůna, rodiče a děti si opětují pohledy, které na zemi nespátřil ani jeden z nich.

budovat vztah, obnovovat důvěru, líčit svou minulost (v níž jsou bývají také nesnadné kapitoly, které nemusí být pro každého čtivé), objevovat, co má nový protějšek rád, co ho dělá šťastným¹¹⁴ a tak dále. Je tedy otázkou, nakolik můžeme ve vztazích, které „nevytrvají“ nacházet skutečnou hloubku. Považuji za vhodné alespoň připustit, že prohlubování již trvalého může přinášet takový ponor a sjednocení s druhým, kterého málokdo dosáhne. V takovém případě se může pár, který se o překonávání stále nových výzev s vervou snaží, stát světlem pro ostatní, protože do „DNA“ takového vztahu se vepíše něco, co skutečně spolu prožilo jen málo jedinců. To je pak pro ně i nesmírně silným pojítkem.¹¹⁵

Naléhavost, s níž se řeší uspořádání času, je zřejmá, když pomyslíme, jakou zodpovědnost sami cítíme, když máme vedle sebe jakéhokoli malého človíčka. Budoucnost mého dítěte také velice samozřejmě svěřuji Božímu milosrdenství, s ním samozřejmě prožívám první krok, slovo, školní den, výběr střední školy, vstup na univerzitu, osamostatnění a jeho prázdný pokoj v rodinném domě či bytu, nalezení partnera či partnerky, případná svatba, první vnuk/vnučka. Tyto okamžiky se vepisují nejen do deníčků zúčastněných a rodinných fotografických alb, ale na prvním místě do lidských srdcí, kde přetrvávají jako vzpomínka na něco silného, co se pro mě stalo/stává zlomovým okamžikem mého života.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Velice dobrým úvodem pro orientaci, jaké existují přístupové cesty ve vyjadřování a přijímání lásky mezi partnery nabízí CHAPMAN, G. D. *Pět jazyků lásky*. Praha: Návrat domů, 2002. Nejedná se o vyčerpávající dílo, ale zkušenost mnoha lidí v mém okolí, ale v důsledku oblíbenosti knihy na mezinárodním trhu také mnoha dalších čtenářů napříč světem, vypovídá o příznivém dopadu toho, když nabízené doporučení čtenář aplikuje do svých (nejen) partnerských vztahů. To odpovídá také dynamickému projevu Ducha uvnitř vztahu: láska je přítomna, ale my si musíme „lidsky ohmatat“, přijít na konkrétní způsoby a formy, kterou se láska touží vyjádřit právě v konkrétním lidském vztahu. Předpokladem pro odhalování správných forem komunikace nás vybavuje samy osoby Trojice, které „vynikají“ (dá-li se to tak říci) v otevřenosti k Druhému, který mě nekonečně přesahuje.

¹¹⁵ „Čím větší je nebezpečí v bitvě, tím intenzivnější je radost z vítězství.“ in AUGUSTIN, *Vyznání*, VIII, III, 7. Nebo také AL 130: „Málo radostí je tak hlubokých a slavnostních, jako když dva zamilovaní dosáhnou společně něčeho, co je stálo mnoho sdílené námahy.“

¹¹⁶ Na mnoha svatbách jsem bedlivě pozoroval pohnutí rodičů, když přiváděli své děti k oltáři. U několika málo jsem byl na menší vzdálenost blízko u rodičovského požehnání před svatebním obřadem nebo primiční mší. Jako se tyto momenty zapsaly do mého srdce, přičemž já jsem pouze blízkým přítelem, čím spíše se zapsaly v těch, pro které jsou jejich děti to nejdražší, co od Boha dostali.

Spiritualita rodičů (rodičovství) má souvislost se Stvořitelem a jeho stvořením. Rodičové si musejí osvojit techniku *laissez faire* – jejich úloha nespočívá pouze ve „formování hmoty“ svých dětí, aby se z nich staly krásné nádoby lásky, ale také v „odpočinutí od“ díla. Rodičovský „sedmý den“, „šabat rodičů“ spočívá v tom nechat své děti jít.¹¹⁷ Nechat jim svobodu a volnost, aby vzaly zodpovědnost na sebe i ony, aby sebrali svěřené hřivny a odešli do světa. Sami si mají ponechat otevřenost domova, aby tam, do bezpečí, jejich děti mohly přijít, pokud se jim jejich odchod nevydařil.¹¹⁸

4.3.2 Workoholismus

Tehdy, když se oscilace mezi prací a volným časem, tedy fakticky rozkolísanost *ora et labora*, vychýlí ve „prospěch“ práce a ta člověka zcela pohltí,¹¹⁹ objevují se trhliny a nedokonalosti zejm. v oblasti vztahů – k Bohu, bližním a sobě. V sociálních encyklikách nacházíme vyjádření, že právě práce je tím, co určuje hodnotu člověka. To je jistě platné tvrzení, zvláště v konkrétních dobách, v nichž tyto texty vznikaly. V jejich prizmatu je nemožnost pracovat svým

---

¹¹⁷ Pokud bych měl uvést extrémní případy špatného pochopení této zásady: postoj „jdi si kam chceš“, který se rovná odmítnutí partnerství mezi dítětem a rodičem, které se rodí právě při „přesunu“ do role již dospělého a samostatného dítěte. To může být také výrazem nezdravé fixace rodičů na vlastní děti; absence nebo neochota pomoci při prvních dospělých krůčcích, snaha zasahovat do uspořádání vlastní domácnosti dítěte, organizování manželského nebo rodinného života, opravování ve výchově dětí (když babička nebo dědeček zastávají záměrně opačná stanoviska, než rodiče) atp.

¹¹⁸ Tímto způsobem bychom mohli číst perikopu o milosrdném Otcí v Lk 15,11-32. Mladší syn chce odejít z domu a poznat svět – prototyp Honzy s buchtami, který sebere dědictví a jde daleko, do země a mezi lidi, kterou a které nezná. Tam se mu moc nedaří a život mu nadělí pořádné rány, dostane se na okraj společnosti a nemá naději na záchranu. Vzpomene si ale, že existuje místo, kde se měl vždy dobře – domov. Tam na něj skutečně rodič čeká, a velice skutečně se také na nic neptá a dá mu všechno, protože jeho syn *byl mrtev a žije!*

¹¹⁹ „Workoholik není člověk, jehož pracovat pouze baví. Není to ani ten, kdo má velkou hypotéku, a aby ji splatil, musí pracovat od nevidím do nevidím. Workoholik své práci zcela propadl, nezná odpočinku, byf by si odpočinout mohl.“ in NOVÁK, T. *Práce jako droga*. Brno: BizBooks, 2012, str. 13. Dobrý článek je třeba *Addiction to Work: A Critical Review of the Workaholism Construct and Recommendations for Assessment*. Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services. 53 (10): 48–59. doi:10.3928/02793695-20150923-04 nebo NEŠPOR, K. *Závislost na práci: jak nebýt workaholikiem. Jak si udržet zdraví. Jak si udržet pracovní výkonnost. Jak pomoci blízkému člověku*. Praha: Grada, 1999. U workoholiků často hrozí tzv. burn-out syndrom: KALLWASS, A. *Syndrom vyhoření v práci a v osobním životě* (původním názvem: Burnout-Syndrom). Překlad Petr Babka; Odpovědný redaktor Pavel Zach. 1. vyd. Praha: Portál, 2007 nebo PTÁČEK, R., RABOCH, J., KEBZA, V., a kol. *Burnout syndrom jako mezioborový jev*. Praha: Grada, 2013.

způsobem utrpením člověka, který nenachází vlastní sebeurčení právě tehdy, protože nenachází smysl svého snažení v práci, když ji nemá. Tím, že člověk pracuje, napodobuje Stvořitele,¹²⁰ který pracoval, a Ježíše, který byl tesařem a přijal lidství také v podobě lidské práce a lopoty, námahy, která s ní souvisí.

Když hovoříme o námaze při práci, musím podotknout, že podle biblického textu o stvoření původně zřejmě práce nebyla zamýšlena jako namáhavá. Svědčí o tom to, že Stvořitel hovoří o potu tváře, v níž si bude člověk vydělávat na chléb, až poté, co člověk zhřeší (srov. Gn 3,17-19). Pracovní námaha tedy je tedy součástí ještě nedovršeného lidství a člověka, je součástí ještě nespasené (ale už vykoupené) reality. Práce, která bude jaksi „nyní i vždycky a na věky věků“ probíhat v „jásání v Duchu“, bude možná až v eschatologické plnosti, na kterou celé tvorstvo nedočkavě čeká (srov. Řím 8,19). Do té doby bude čas práce vždy jistým způsobem nestálý – může hrozit vyhazov z práce, zrušení pracovního místa, neschopnost platit závazky, dostát svým morálním povinnostem ve výživě dětí a příbuzných, stále budou na pracovištích nějaké nedobré vztahy, budou se „honit termíny“ apod. Zkrátka bude vždy něco, co nám nebude přinášet pokoj.

Churchillovské „krev, pot a slzy“, kteréžto jsou součástí našeho upřímného pracovního nasazení, připomínají Kristův kříž a celé tajemství Kristova vykupitelského díla, které dosáhlo svého vrcholu cestou na Golgotu. Jedno z tajemství Ježíšovy modlitby v Getsemane je „krvavý pot“

---

¹²⁰ „Člověk je obraz Boha mimo jiné proto, že dostal od Stvořitele příkaz, aby podmanil zemi. Plněním tohoto pověření se v každém člověku, v každé lidské bytosti, zrcadlí činnost samého Tvůrce vesmíru. (...) Když se totiž člověk svou prací stává čím dál tím víc pánem země a potvrzuje – rovněž prací – svou vládu nad viditelným světem, nalézá v každém případě a v každé etapě tohoto procesu v linii prvotního Stvořitelova plánu; a tento plán je nerozlučně spjat s faktem, že člověk je stvořen jako muž a žena, jako obraz Boží. Tento řád věcí je zároveň univerzální: zahrnuje všechny lidi, každou generaci, každý úsek hospodářského a kulturního rozvoje, a současně je to řád, který působí v každém člověku, v každé vědomé lidské bytosti. Všichni a každý jsou v něm současně zahrnuti. Všichni a každý v příslušné míře a téměř nekonečným množstvím způsobů mají účast na tomto nesmírném řádu, podle kterého člověk svou prací ‚podmaňuje si zemi‘.“ (LE 4)

(srov. Lk 22,44). Jeho tvář nacházíme v látce Manoppello.¹²¹ V prosté látce, která zakrývala Ježíšovu opuchlou tvář v hrobě, se ukrývá výsledek jeho díla: výsměch, který se Ježíšovi a jeho dílu dostal, hřích lidstva od Adama až po posledního člověka na konci věků, jeho touha po zadostiučinění, všechna pokušení moci a vlivu, pokušení vzepření se Otcově vůli. Viděno pouze lidskýma očima, *ex parte nostra*, bez otevřeného hrobu nedělního rána, jedná se o jeden z nejtragičtějších lidských osudů, který by bylo dobré zapomenout navždy. Jestliže kráčíme svým životem s Ježíšem, tento aspekt Ježíšova putování, výstupy na naše Golgoty, nás nemohou minout, nemůžeme se žádné části cesty vyhnout, protože tou cestou je Ježíš sám. Zřící se cesty na mou Golgotu znamená zřeknout se Ježíše a jeho milosrdného srdce, které na mě trpělivě čeká, v podstatě Jidášovu zradu.

Přehnaný důraz na množství práce a povinností s ní spjatých může v člověku vyrůst v závislost na práci, na pocitu „já musím všechno vyřešit“, na touze být „univerzálním spasitelem“ pro všechny, ve všech tématech, která se ho dotýkají, za všech okolností a v každé době.¹²² Klade pak na sebe nároky, které není možné, aby je jednotlivec zvládl. Jejich kumulace může vést k pocitu subjektivního tlaku – tím, že má mnoho práce, za kterou je zodpovědný a kterou musí vykonat, a také tím, že je jí tolik, že nemá na všechno síly, a proto ji objektivně ani zvládat nemůže. Může se objevit také pocit nepostradatelnosti a nenahraditelnosti.¹²³

---

¹²¹ Srov. MALCINELLI, R., *The face of Manoppello and the veil of Veronica: new studies*, dostupné z: <http://www.acheiropietos.info/proceedings/FalcinelliManoppelloWeb.pdf>. PFEIFFER, H. *Una visita a Manoppello* in Collegamento pro Sindone, 1986 Marzo/Aprile, str. 21-34; TENTÝŽ, *Implicazioni teologiche delle immagini reliquie*. La Sindone di Torino e il Velo di Manoppello. atti del 3° Congresso Internazionale, 30-31 Ottobre 1999, Editrice Velar, Gorle (BG) (1999).

¹²² Dovolím si zde parafrázovat jeden Ježíšův výrok: práce je pro člověka a ne člověk pro práci. Na prosté záměně postojů stojí workoholismus – práce jako předmět se pro mě stala důležitějším než osoba. Vtělení nás ale učí, že východisko je vždy personální, osobní. Jakákoli zvěcnitelnost vztahovosti vztahy korumpuje a ničí.

¹²³ Je to jeden z fenoménů postmoderní doby: tím, že je skutečný upřímný vztah, v němž by člověk celou bytostí vnímal, že je zcela přijat a nemusí si na nic hrát, být skutečně autentický, v dnešní zrychlené době čím dál větší výjimkou, tím také vzrůstá tento podvědomý „požadavek“ nahradit v jiné sféře lidského

Už sám fakt, že se jedná o závislost na práci, znamená nezdravé vychýlení. Osobní korekcí jakékoli závislosti, tedy přemíru navázanosti na konkrétní věc nebo člověka, může být sebevyprázdňení osoby, smrt ega, ponížení služebníka (srov. Flp 2,5-11). Zemře ve mně všechno staré, aby se mohl ve mně narodit Bůh – budu bohatý pouze Bohem, a nikoli bůžkem práce, sebezviditelnění a sebeprosazení. Vůbec to, že se v mém životě workoholismus objevil, může být symptomem mého duchovního života. V pozorném čtení mého osobního životního příběhu, doprovázen modlitbou, mohu rozpoznat, z jakého důvodu a za jakým účelem mě Pán navštívil právě takto.

4.3.3 Zkušenost nemocných

Jednou ze životních krizí může být dlouhodobá vážná nemoc.¹²⁴ Taková, která vyřazuje člověka z běžného života – musí kvůli ní opustit práci, nemůže se tolik angažovat ve společnosti, účastnit se společenského života, věnovat svůj čas a energii svým zálibám (ať už proto, že to fakticky není možné ze zdravotního hlediska, nebo proto, že zdravotní stav natolik omezuje psychiku člověka, že i když koná svou oblíbenou činnost, nevzbuzuje v něm radost a vnitřní uspokojení). Taková nemoc vstupuje do života bez pozvání a zcela zásadně mění pacientův život. Tím, že ho vytrhává z toho, na co byl člověk dlouhá léta zvyklý, z pracovního kolektivu a umisťuje ho do domácího prostředí, kde se třeba vyskytují konflikty, se psychická zátěž zvyšuje. Nejenže musí zpracovávat svou nemoc, změny související se změněným zdravotním stavem, vedlejšími účinky léků, operací, terapií, stres a úzkosti mohou plynout z konfliktů doma,

---

života, když to není možné v partnerském nebo přátelském vztahu. Kromě rodiny je nejdelším souvislým časem a prostorem „práce“, zaměstnání.

¹²⁴ Základní příručkou v českém prostředí může být GURKOVÁ, E. *Nemocný a chronické onemocnění: edukace, motivace a opora pacienta*. Praha: Grada Publishing, 2017, ze zahraničních FALVO, D. R., HOLLAND, B. E. *Medical and psychosocial aspects of chronic illness and disability*. Sixth edition. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning, 2018. Více se psychologickým aspektům dlouhodobé nemoci věnuje LUBKIN, I. M., LARSEN, P. D., (ed.), *Chronic illness: impact and intervention*. 7th ed. Boston, Mass.: Jones and Bartlett, c2009.

ať už s dětmi nebo partnerem/partnerkou, či vůbec se schopností vydržet doma „mezi čtyřmi stěnami“ sám se svými myšlenkami a chmury.

To má samozřejmě dopad na duchovní život a tyto životní změny jsou výrazným imperativem pro proměnu obrazu Boha. Objevují se otázky: Proč tohle Bůh dopustil? Proč právě já? Co jsem udělal tak špatného, že jsem si tuto nemoc zasloužil? Tolik jsem Bohu důvěřoval a toto je jeho odpověď? Odpovědi nejsou snadné, jsou-li vůbec možné. Nemocí se člověk specifickým způsobem připodobňuje Ježíšovi a kráčí po jeho cestě. Stát se nemocným, tím kdo „nemá moc“, je vlastně nesmírně náročné. Jak se říká – nejobtížnější jsou ty nejjednodušší věci. A pustit věci ze svých rukou, netřímat ve svých rukách otěže vlastního života, nechat věci, které nemohu ovlivnit tak, jak bych si přál, plynout a vložit svou nemoc, všechno, co jsem a co mám, do Božích rukou a důvěřovat vzdor všemu, je skutečně obtížné.

4.3.4 Stárnutí

Lidský organismus a s ním i psychika se vyvíjí do asi třicátého roku života, pak začíná proces involuce, období úbytku některých schopností a adaptivních funkcí (zřetelnější bývá po padesátém roce života). Jak už jsem naznačil výše: když ztratím schopnost, která je pro mou samostatnost důležitá nebo nezbytná, jako bych tím ztratil část sebe sama. Pokud tato ztráta samostatnosti, schopnosti postarat se o zbytné, ale i nezbytné úkony péče o sebe, není jednorázovou záležitostí (amputace nohou při nějaké stavbě nebo autohavárii), ale kontinuální a člověk má stále mentální kapacitu tento celkový úpadek sledovat, zápas o to, aby obstál, je o to závažnější.

Stojí tváří v tvář „vyklízení polí“ toho, co už nezvládne a prostor toho, co „ještě ano“, se neustále zmenšuje. Na paměti musíme mít obojí: jak fyzické, tak psychické schopnosti. Dojít na nákup, k lékaři, za rodinou, do kostela, pamatovat si jména a tváře, svůj životní příběh, schopnost rozhodovat se,

organizovat si čas, věnovat se modlitbě, adaptace na stresové události ad. Když síly nestačí na to, na co byl člověk celý život zvyklý, objevují se nelibosti, odmítnutí a zloba na současný ne-mohoucí stav a na ty, kdo starému člověku z dobrých důvodů znemožňují konat to, co si on myslí, že zvládne. Balancovat u starých lidí mezi tím, co skutečně mohou, aby se cítili v rodině, mezi blízkými, doma (!) dobře, a tím, co prostě nezvládnou, zda jim to umožnit i přes nutně se dostavující neúspěch, je lidsky náročné pro jednu i druhou stranu.

Pokud si člověk nebudoval osobní statečnost dosud, v období stáří na to již nejsou síly. Když v sobě nezakotvoval radostného ducha, otevřené srdce, klidnou mysl, nyní to již nedožene. Více než kdy dříve stojí starý člověk před realitou, že se dalšího dne již nemusí dožít. To klade na člověka další nároky, v tomto případě se jedná o integritu srdce, tedy života člověka.

Žil jsem to, co jsem žít chtěl nebo měl? Utekl jsem od něčeho závažného, co pokazilo můj život a já to nevyřešil, nebo jsem naopak zničil život já někomu jinému a nedošlo mezi námi ke smíření? Poznávám, k čemu mě Pán celý život směřoval? Odpustil jsem všem, kteří se na mně dopustili křivd, a požádal jsem já o odpuštění tam, kde vnímám, že je ho potřeba? Těším se na setkání s Pánem mého životního příběhu, těším se na jeho tvář a pohled?

Ve stáří už člověk nemůže být „definován prací“, protože na ni často nemá odpovídající síly ani tehdy, když by si to on i jeho okolí upřímně přálo. Jako v předešlých podkapitolkách stojí před čtenářem úvaha, co je podstatou člověka, která se neztrácí ani tehdy, když je člověk upoután na lůžko, nic si nepamatuje, nesrozumitelně „žbleptá“ po mrtvici a je nutné ho přebalovat. Někteří hrůzopravci minulých dob (a přejme si, aby byly opravdu minulé) by se zeptali, zda je tento život „hodný žití“.¹²⁵ Při pohledu na Ježíšův Velký

---

¹²⁵ Srov. BINDING, K., HOCHÉ A. *Die Freigabe der Vernichtung Lebensunwerten Lebens*. 1920; GIGLIOTTI, S., LANG, B. *The Holocaust: A Reader*. Malden, Massachusetts, USA; Oxford, England, UK; Carlton, Victoria, Australia: Blackwell Publishing, 2005.

pátek nemůžeme tento pohled ani připustit. Pohled na člověka, který je pouze pracovním strojem, díky kterému běží výroba, byl oprávněně kritizován Marxem,¹²⁶ a považuji za správné, aby člověk pouze proto, že je člověkem, nemohl být nikdy odsuzován viditelně nebo skrytě na základě toho, kolik a jaké práce zvládne a nakolik je přínosný (užitečný) pro společnost. Riziko, že se z člověka stane pouze zboží svého druhu, je stále přítomno i v postmoderní době. Koneckonců nové formy otroctví jsou toho „skvělým“ důkazem: dětská práce, díky které si mohu koupit oblečení v Evropě, obchod s bílým masem, závislost na pornografii, finanční situace samoživitelek, která je nutí k prodeji vlastního těla apod. Z člověka se stává kus hmoty, který je prodejný jako cokoli jiného. Tím se vlastně převrací řád hodnot, který byl na počátku při stvoření.

Lidská práce musí být důstojná, protože musíme uchovat a zajistit důstojnost člověka.¹²⁷ I když je práce namáhavá, zůstává dobrem. Ale to neznamena, že v situaci, kdy člověk pracovat už nemůže, stává se tím méně člověkem. Hodnota člověka totiž nespočívá v míře nebo jakosti jeho práce, ale v tom, že si člověka Bůh zamiloval.

---

¹²⁶ „Buržoazie (...) proměnila lékaře, právníka, pátera, básníka a muže vědy ve své placené námezdní pracovníky. Buržoazie strhla z rodinných vztahů jejich dojemně sentimentální závoj a převedla je na vztahy ryze peněžní.“ in MARX, K., ENGELS, F. *Manifest komunistické strany: 1848-2018*. Přeložil Ladislav ŠTOLL. Praha: Orego, 2018, str. 28. „Dělník se stává pouhým příslušenstvím stroje, vyžaduje se od něho pouze nejjednodušší, nejjednotvárnější hmat, kterému se lze velmi snadno naučit. Náklady na dělníka se proto omezují téměř výhradně na životní prostředky nezbytné k jeho obživě a udržení jeho rodu. Ale cena každého zboží, tedy i cena práce, se rovná jeho výrobním nákladům. Proto čím odpornější se stává práce, tím nižší je mzda. A nejen to: tou měrou, jak přibývá strojního zařízení a dělby práce, přibývá i masy práce, ať už tím, že se prodlužuje pracovní doba, anebo tím, že se požaduje za určitou dobu větší množství práce, že se zrychluje chod strojů atd.“ in Tamtéž, str. 31-32. K porovnání dávám LE 5: „Avšak někdy se může technika změnit ze spojence v protivníka člověka – například tenkrát, když zmechanizování práce člověku ‚podrazí nohy‘, připraví ho o všechno osobní uspokojení i o podněty k tvořivosti a k odpovědnosti, když připraví o místo mnoho dosud zaměstnaných pracovníků nebo když v důsledku přehnaného okouzlení strojem udělá člověka jeho otrokem.“

¹²⁷ Srov. LE 9.

4.3.5 Nenarozené děti, amentní lidé

Pokud bychom uvažovali nad tím, že člověk je zcela beze zbytku nebo z větší části svou prací, jak by to bylo s lidmi, kteří se nenarodili¹²⁸ a neměli možnost pracovat? Nebo s lidmi, kteří nemají užívání rozumu a pracovat nemohou? Můžeme uvažovat také nad tím, jakým způsobem komunikují s Bohem, pokud je pro ně intelektuálně uchopená modlitba nemožná. V těchto případech, které bychom měli být daleci podle mého názoru nejen odsuzovat, ale domnívat se, že by být spaseni nemohli, se ukazuje to skutečně důležité v jasnějších barvách. Všemohoucí má totiž i jiné cesty, než ty svátostné – nemůžeme mít srdce obalené tukem, které by si trouflo, byť jen náznakem někomu upírat spásu. Může nám být úlevou, že ani jeden smrtelník není skutečným Spasitelem a Dárcem života.

V případech nepřičitatelnosti lidského jednání dokonce ani skutky lásky nejsou rozhodující. Domnívám se, že jediným kritériem je přirozené poznání Boha, kterým disponuje každé srdce, a Boží láska k člověku – protože ta nás spasila.

4.4 Duchovní dimenze sportu

O sportu se magisterium poprvé explicitně vyslovilo dokumentem v roce 2018 s názvem *Vydávat ze sebe to nejlepší*.¹²⁹ Církev chce vyjádřit, že

„si cení sportu samého o sobě jako cvičiště pro život, kde se lze vnitřně ztotožňovat s takovými ctnostmi, jako je umírněnost, pokora, odvaha a trpělivost, a přijímat je za své, a kde je možné svědčit o radosti ze života. Takovouto zkušenost mohou prožívat lidé ze společenství a národů celého světa bez ohledu na rozdíl v úrovni

---

¹²⁸ Srov. MTK: *Naděje na spásu pro děti, které umírají nepokřtěné*, 2007 in KRUMPOLC, E., POSPÍŠIL, C. V., (ed.) *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969-2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*. Olomouc: Vydavatelství UP, 2017, str. 754-803.

¹²⁹ DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT O KŘESŤANSKÉ PERSPEKTIVĚ SPORTU A LIDSKÉ OSOBY. *Vydávat ze sebe to nejlepší*, 2018, dostupné z: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/296_00296/i-dokument-sport-vydavat-ze-sebe-to-nejlepsi.pdf.

a druhu sportu. Právě to dělá ze sportu moderní jev globálního dosahu, a proto se o něj církve živě zajímá.“

I sportovnímu snažení církve přiznává, když si je vědoma rozmanitého a mnohotematického nastavení, že může být místem teofanie, místem sjednocení s Bohem, cestou k Bohu.¹³⁰ Je to místo, ve kterém se mohou lidé jemněji učit rozlišovat a cvičit se ve ctnostech, ve kterém je možné svědčit o radosti ze života, ba co víc – díky tomu, že sport hýbe celým světem, může se sport stát místem svého druhu sjednocení lidí. A už proto se má o sport církve živě zajímat. Jan Pavel II. v homilii u příležitosti Jubilea sportovci 12. dubna 1984 pronesl:

„Sport je radost, hra, slavnost a jako takového si ho máme vážit a možná ho máme i osvobodovat (...) od excesů technicismu a profesionalismu tím, že mu vrátíme jeho nezištnost, jeho schopnost vytvářet přátelská pouta a napomáhat dialogu i otevřenosti jedněch vůči druhým jakožto výrazu bohatství v bytí, jež je hodnotnější a významnější než vlastnění, a tedy stojí nad tvrdými zákony výroby a konzumu a každého jiného, čistě utilitaristického a hedonistického pojmání života.“

Všechny lidské aktivity, které nesledují primárně zisk, ale nacházejí svůj účel v pozvednutí lidského ducha, může jím být sport, rozmanité projevy kulturního dědictví jako architektura, hudba, literatura, činnost neziskových organizací, které často pokrývají ty společenské potřeby, které nedovede nebo nemůže obstarávat stát, a slouží tak integrálnímu lidskému rozvoji, církve podporuje a zaslouží si vděk a ocenění také od církve.¹³¹ Sportovní úsilí tedy slouží člověku právě v případě, že harmonicky přispívá k rozvoji člověka, který je jednotou těla, duše a ducha, tedy že prospívá tělesnému, psychickému a duchovnímu zdokonalování. Sport se z větší části neprovozuje jako zdroj

---

¹³⁰ Prvotní církve nenegovala sport, cvičení, ale neduchovní motivace a extrémní výsledky. Znála vlastně už třeba náběhové podoby nutičného strádání (anorexie, bulimie) při jednostranné péči o tělo. Pokud člověk nebyl schopen kontextuálního uspořádání objeveného talentu ke hrám a cvičbě, nebyl ke „gymnastice“ pozván. Není proto oprávněný názor, že církve nehověla sportu, jelikož potlačovala tělo. Srov. BALTHASAR, H. U. von. *Origines: Geist und Feuer*. Salzburg: Müller 1951, str. 30n.

¹³¹ Srov. JAN PAVEL II., *Projev k Národnímu italskému olympijskému výboru*, 20. prosince 1979, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1979/december/documents/hf_jp-ii_spe_19791220_comitato-olimpico.html

obživy, to si může dovolit jen málo sportujících. Spolu s kulturními aktivitami je nevýdělečnou činností, a přesto čas, který těmto aktivitám věnujeme, není promarněný, nevyužitý – pouze nemá peněžní ekvivalent, protože sleduje hodnoty, které nejsou kvantifikovatelné.

Ve sportu se rozvíjí lidská svoboda, sportovec je „omezen“ pravidly, která ale slouží *fair-play*, musí kreativně přicházet na způsoby řešení herních situací a tam, kde je to přirozené z povahy konkrétního sportu, navazuje a cvičí se ve spolupráci se spoluhráči. V individualistické mentalitě se prvek týmovosti, vědomí jakési komunity, společenství, které hraje a snaží se všemi svými silami a schopnostmi dosáhnout vítězství, stává cenným podnětem nejen pro sportovce samotné, ale také pro diváky globalizovaného světa. Záběry ze světových utkání bývají někdy ukazovány jako příklad právě výborně zvládnuté týmové práce – vyniká tak podobný prvek jako ve snaze o dobrý křesťanský život: vítězství si nezajistím sám, ale když své schopnosti věnuji celku. Analogicky pak: do nebe nepřicházím sám, ale vždycky s někým.

Byl to apoštol Pavel, který takto přirovnával duchovní život a život sportovce: „Nevíte snad, že ti, kteří běží na závodní dráze, běží sice všichni, ale jen jeden dostane cenu? Běžte tak, abyste ji získali! Každý závodník se podrobuje všestranné kázni. Oni to podstupují pro pomíjitelný věnec, my však pro věnec nepomíjitelný. Já tedy běžím ne jako bez cíle.“ (1 Kor 9,24-26)

Nebezpečími, které se propisují jako signifikantní i v duchovním životě, mohou být tendence k postoji „nechám se korumpovat“ pro výhody, které z toho mohu mít, dále závislost ega na výsledcích, číslech, úspěchu ve stále rostoucí výkonnosti. Tehdy se vytrácí přirozená radost ze hry,¹³² osobní askeze v umění

---

¹³² „Je to stejné, jako kdyby přírodovědec slyšel o tom, že existuje hra, která se jmenuje fotbal a kterou praktikuje nezanedbatelné procento obyvatel planety, a mnohem větší procento přihlíží významným zápasům. ‚Proč to ty fanoušky baví sledovat?‘ ptá se biolog. Přírodovědec tedy intuitivně a logicky sedne k počítači a vygoogluje dogmata fotbalu: zdají se děsivě komplikovaná! (...) Celé pravidlo 11 je roztaženo na stranách 70-73 plus barevné přílohy, které komentují třináct možných herních situací! K pochopení ofsajdu je totiž potřeba definovat, co to je ‚ofsajdová pozice‘ a co znamená ‚aktivně se zapojit do hry‘.

dosáhnout vítězství za cenu vlastního umenšení, dotáhnout předsevzetí ke zdárnému výsledku, aniž bych propadal únavě z konání dobra.

4.5 „Krása spasí svět“

Křesťanský život je životem ve vztazích. Na prvním místě je to vztah člověka s Trojjediným. A tento vztah se koná uvnitř Něj – v Boholidském srdci Ježíšově. Vztah je setkání dvou osob, které se koná tváří v tvář – osobně. Křesťanský život je tedy setkání mé osoby s osobou Krista – Boha, který se kvůli vztahu se mnou stal člověkem a přijal všechno lidské. Tento vztah (tedy celý můj život v jeho totálnosti, tj. celosti) se tedy odehrává v lásce a s láskou (konkrétněji: v Lásce a s Láskou). A lásku zcela přirozeně označujeme za něco krásného. Odtud také jasněji vysvítá, že jestliže mým jediným Spasitelem je Ježíš, a nejenom mým, ale každého člověka napříč dějinami od Adama, pak platí věta: *Krása spasí svět*. Jedině krásná Ježíšova tvář, která na celý svět a každého člověka hledí s milosrdenstvím,¹³³ tj. s milostivým, laskavým srdcem, nás spasila. Tento Boží

Podobnost s dogmaty katolické církve mi přijde až zábavná: obojí je děsivě komplikované, obojí je psáno jazykem, kterému rozumí jen zasvěcenci, obojí je mimo tento svět. Je zde šestnáct dalších pravidel, pravidlo volného kopu, pokutového kopu, které se kopou, pokud se provinilý hráč dopustí jednoho z deseti možných přestupků (část A pravidla 12), a pravidlo o tom, kdy se píská penalta za ‚ruku‘, se všemi nejasnostmi, co když je ruka u těla, co když je nastřelená a jak moc musí být u těla a zda rameno je ještě ruka, v jaké vzdálenosti má stát ‚zed‘, jak definovat ‚malou domů‘ a rozhodnout, kdy brankář může vzít balón rukama a kdy smí jen kopnout, a tak dále a tak podobně. Závěr je jasný: pravidel je tolik, jsou tak komplikovaná, těžká na pochopení a někdy v reálné hře dvojznačná, že takové hře nemá cenu se věnovat a je nepředstavitelné, že by někdo v tomto světě mohl mít chuť ji hrát. Fotbalisté tak musejí být nejspíše bezduché stádo ovcí, ohlupované rozhodčími, kteří jim nařizují, v jakých stejnokrojích chodit, co smějí dělat a co ne, a kteří na začátku, jak to nesvéprávné stádo, musejí kamsi nastoupit a poslouchat písničky a bez práva na vlastní názor se podřizovat hvizdům a rozhodnutím rozhodčích. (...) Něco úplně jiného, než studium pravidel fotbalu, je ale být cestou ze školy pozván na plácek, kde se skupina školáků spontánně rozdělí, a ani to nemusí být na ‚s tričkama‘ a ‚bez triček‘ a začne se kopat do mičudy mezi brankami, které jsou zimprovizovány ze školních brašen. V tu chvíli přijde radost ze hry.“ in VÁCHA, M. O. *Wakan Tanka: hodiny náboženství pro věčné začátečníky*. Brno: Cesta, 2021, str. 54-57. Pravidla fotbalu jsou dostupná z: http://nv.fotbal.cz/assets/cmfs/komise/pravidlova-komise/pravidla_fotbalu_01042014.pdf

¹³³ Z příběhu povolání celníka v Matoušově evangeliu si podle Bedy Ctihodného a jeho 21. homilie vybral své biskupské heslo papež František. U Matouše 9,9 čteme, jak se Ježíš zastavil u celnice, kde seděl Matouš a řekl mu, ať jde za ním. On pak vstal a šel. Beda Ctihodný to pak komentuje: „Jesús vio a un hombre, llamado Mateo, sentado ante la mesa de cobro de los impuestos, y le dijo: "Sígueme". Lo vio más con la mirada interna de su amor que con los ojos corporales. Jesús vio al publicano, y lo vio con misericordia y eligiéndolo (*miserando atque eligendo*), y le dijo Sígueme, "Sígueme", que quiere decir: "Imítame". Le dijo "Sígueme", más que con sus pasos, con su modo de obrar. Porque, quien dice que está siempre en Cristo

pohled na člověka je vlastně konkrétní povolání člověka – pochází od Boha a týká se člověka, kterého směřuje do věčnosti, zpátky k Bohu. Křesťané jsou tedy lidmi povolání. V závislosti na tom, nakolik na toto své jedinečné povolání odpovídáme, natolik se na nás ukazuje tvář samotného Krista, kterému se stáváme stále více podobáme. Vidíme, že příběh stvoření člověka, jeho určení za spolutvůrce a vládce vesmíru, v čemž participuje na Boží tvůrčí činnosti, je spolu s liturgickým rytmem odpočinku a práce, s polaritou *ora et labora*, součástí cesty konkrétního povolání k dovršenému eschatologickému lidství v Bohu.

„Krása je tak královskou přístupovou cestou do duchovního světa a jako taková se projevuje nejenom v umění, ale také v liturgii, v člověkem konaném dobru a především v trinitárním dogmatu, jež je jakoby pečetí pravdy, zaručující pravdě její skutečnost.“¹³⁴ Krása je dynamická, je to *dynamis* Ducha, který z nás činí dobré a tedy krásné lidi s laskavou a vlídnou tváří, což ale není hlupáckovství, naivita a nekompetentnost. Krása se touží sdílet, vyjádřit druhému. Proto, že je bytostně spjata s láskou.¹³⁵ Podoby této Krásy jsou stále nové (srov. Zj. 21,5).

Vztahy prožívané upřímnou, vstřícnou, pro druhého otevřenou láskou (protože cokoli jiného by bylo jen karikaturou lásky) jsou cestou, v níž já mohu spatřit konkrétní podobu toho, jak mě Bůh stvořil, zda jsem více činný nebo kontemplativní člověk, která podoba životního stylu je mi „šita na míru“. Díky tomu jsem také schopen odhalit, jak v životě upravovat nutný *time management*. Troufnu si říct, že jedině skrze *ora*, která je časem nejen odpočinku od práce, ale také duchovního boje, jsem schopný rozlišovat, co a jak mám činit,

---

debe andar de continuo como él anduvo.“ dostupné z: <http://heraldicaargentina.blogspot.co.uk/2010/06/heraldica-eclesiastica-en-la-argentina.html>.

¹³⁴ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I. *Nové cesty pastorální teologie: krása jako východiště*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, str. 575.

¹³⁵ Srov. FLORENSKIJ, P. *Sloup a opora pravdy*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, str. 169.

tedy přispívat k tomu, aby moje *labora* přinášela užitek – takový a v takové míře, které si vybere sám Pán. Je to totiž On, kdo dává vzrůst (srov. 1 Kor 3,6-7). Semeno Božího království totiž vzchází samo, ať spíme nebo bdíme (srov. Mk 4,26-27).

Ignác z Loyoly radí podobně: „Modli se tak, jakoby všechno záviselo na Bohu, a pracuj tak, jakoby všechno záviselo jen na tobě.“ Na prvním místě tedy vždy musí být modlitba. Ta uspořádává všechno ostatní. Teprve až do mého domu vejde Pán,¹³⁶ může tam něco udělat.

„Vidíme tedy, jak se tato velká syntéza založení, povolání a vykoupení člověka organicky pojí i s vírou a kulturou. Člověk je založen na trinitární lásce. Víra tuto pravdu vyjadřuje explicitně tím, že ji uzdravuje od hříchu a nechává nás – jako odpověď na spásu – požívat k Bohu a k bližním onu láskyplnou extázi. Kultura se rodí a je oživována stejným pramenem, tou stejnou láskou a tou stejnou extází, jež nás nutí rozpoznat svého bližního a komunikovat s ním. I povolání má svůj původ ve stejném zdroji a realizuje se postupným prostoupením Duchem Svatým, čili Božím milosrdenstvím, jež nás prostupuje v askezi, prostřednictvím které zapomínáme na sebe samotné, vzdáváme se sebelásky (filautia) a lásky k naší vůli a přijímáme vůli Toho, kdo nejenom chce dobro, ale také jej vlastní. Proto naše vůle, když je sjednocena s vůli Boží, dokáže dobro uskutečnit.“¹³⁷

Klíčem k porozumění jsou Velikonoce. Spolu s Kristem musíme večerět s přáteli, být od nich opuštěni, osamoceni, musíme projít z Hory Proměnění na Golgotu, být ukřižováni, položeni do hrobu, sestoupit mezi mrtvé a spolu s Kristem vstát k novému životu. Všechna tajemství Veliké noci nás chrání před jednostranností duchovního života – ne sama od sebe, ale tehdy, když jimi sami

---

¹³⁶ Byla to „pouze“ pohanská víra setníka, která předčila víru kohokoli z Izraelského národa, která příčinou uzdravení jeho otroka: „Když přišel do Kafarnaum, přistoupil k němu jeden setník a prosil ho: ‚Pane, můj sluha leží doma ochrnutý a hrozně trpí.‘ Řekl mu: ‚Já přijdu a uzdravím ho.‘ Setník však odpověděl: ‚Pane, nejsem hoden, abys vstoupil pod mou střechu; ale řekni jen slovo, a můj sluha bude uzdraven. Vždyť i já podléhám rozkazům a vojákům rozkazuji; řeknu-li některému ‚jdi‘, tak jde; jinému ‚pojď sem‘, tak přijde; a svému otroku ‚udělej to‘, tak to udělá.‘ Když to Ježíš uslyšel, podivil se a řekl těm, kdo ho následovali: ‚Amen, pravím vám, tak velikou víru jsem v Izraeli nenalezl u nikoho.‘“ Mt 8,5-10. Odtud se také modlíme ve mši těsně před přijetím eucharistie: „Pane, nezasloužím si, abys ke mně přišel, ale řekni jen slovo, a má duše bude uzdravena.“

¹³⁷ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I. *Nové cesty pastorální teologie: krása jako východisko*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, str. 580.

procházíme. V tom je ukryta ta tíže rozhodnutí být a zůstat křesťanem, být věrný Kristu. Tato tajemství nás učí vidět činnost Ducha v celku, integrálně, v pohledu na konkrétní osobu, její svobodné srdce a její neopakovatelný příběh a osobní dějiny spásy.¹³⁸ Ježíš nás odedávna učí, že „všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas“ (srov. Kaz 3,1). Kéž nás on sám dovede k času, kdy se na nás uskuteční Jeho plnost, kdy ve svém těle uvidíme Boha a zasedneme k velikonočnímu stolu v Novém Jeruzalémě.

---

¹³⁸ „Dívat se na věci organickým pohledem znamená úsilí myslet v celku, to vyžaduje odříkání, nejenom intelektuální. Myslet organicky znamená zahrnovat celý život. Ale vidění v celku, které chápe, organicky život a dějiny, vyžaduje úsilí lásky v myšlení, chtění a jednání. A ten, kdo se angažuje v lásce, prožívá ji v odříkání, protože se jedná o to, aby člověk zemřel sám sobě, principům utvrzení sebe sama, zjednodušování, jednostrannosti. To zakoušíme mnohokrát, když zohledňujeme projevy druhého. Teologickými pojmy můžeme říci, že tento způsob vidění, chápání a jednání je uskutečněn v Kristu. Proto cvičit se v takovémto pohledu je skutečným duchovním cvičením, protože je to konkrétní účast na Kristu a také na jeho způsobu jednání.“ in Tamtéž, str. 82.

ZÁVĚR

Povolání člověka je specificky zakotveno v liturgickém chápání času, který je vtělen v řádu stvoření. Polarita dne a noci, práce a odpočinku, práce a modlitby, kontemplanace a činnosti je prizmatem, s nímž zakoušíme „velmi dobrý“ svět. Tyto zmíněné nestojí proti sobě jako kontradikce, ale jako póly jediné skutečnosti. Jedná se o integrální pohled na realitu, v němž se snažíme vyhybat se jednostrannostem a přistupovat k porozumění a proměně světa vcelku.

Tato práce si neklade ambici vysvětlit čtenáři vše. Autor by byl rád, kdyby sloužila jako základní duchovní odrazový můstek pro ty, kteří ve svém životě vnímají napětí mezi časem, který věnují práci a různým aktivitám nebo činnostem na jedné straně a jeho nedostatkem pro ty činnosti, o kterých ví, že mu dávají přesah (modlitba, četba, kultura aj.). Domnívám se, že práce díky výběru témat také umožňuje připomenout to, co nezmiňuje a co by podle mého názoru stálo za doplnění.

Na prvním místě by podle mého názoru bylo vhodné podívat na učení pouštních a církevních otců prvních staletí, jaký význam pro ně měla neděle, jak rozuměli práci v kontextu křesťanské askeze a úsilí o spásu. Mám za to, že v této oblasti by se mohlo ještě mnoho dobrého nalézt. Už proto, že se tomuto nikdo nevěnoval právě jako tématu spirituální teologie.

Dalším vhodným rozšířením shledávám výzkum v oblasti toho, jak různé křesťanské spirituality v dějinách přistupovaly a přistupují k organizaci práce, k dělení času na modlitbu a práci, ke slavení řádových svátků apod. Dovolil bych si rovnou navrhnout, že by nebylo od věci porovnat konstituce a mnišské regule benediktinské rodiny, karmelitánů, františkánů a dominikánů, jezuitů, kamaldulských, kartuziánů a – pokud by se ukázalo, že je možné je do porovnání

zahrnout – pak i nové mnišské nebo komunitní řády jako Komunity Blahoslavenství nebo Mnišských bratrství Jeruzalém.

Na pozadí těchto dvou duchovních zkušeností církve se pak může uskutečnit syntéza, která by byla jakousi křížovatkou různých způsobů a forem, jak může postmoderní člověk uspořádat den a věnovat se v něm integrálnímu rozvoji v rozličných životních podmínkách, v nichž se pohybuje. Jakási potřeba harmonie se objevuje v lidech a v lidských řádech zcela přirozeně, jaksi sama od sebe. Víme však, že tento *dynamis* Ducha nepochází z hmoty, ale od Stvořitele, který účastenství na tvoření do hmoty vložil. Součástí této syntézy by tedy mohla být i reflexe vyváženosti člověka, který se musí každý den utkávat s mnoha protichůdnostmi – jak v sobě samém, v pracovních, přátelských a intimních vztazích, tak v duchovním životě v boji s hříchem a ve snaze o získání ctností a věčného života. Což není v důsledku nic jiného než budování křesťanského životního stylu. Ten nabývá v souvislosti se synodální cestou církve ještě většího významu. Mezi Božím lidem se objevuje imperativ, jak být ve světě a nebýt ze světa.

Jakýmsi dovětkem by mohlo být eschatologické dovršení osmého dne u Beránkovy hostiny, které jsem už několikrát v tomto textu naznačil. Tam totiž se alfa stává omegou, začátek koncem, nebe se spojuje se zemí, mrtví vstávají a jsou souzeni k věčné slávě nebo hanbě navěky, čas se spojuje s věčností a Bůh je všechno ve všem (srov. 1 Kor 15,28). Teprve při pohledu na poslední můžeme posuzovat první. Jinými slovy: v eschatologickém pohled „zpět“ můžeme dnes nahlédnout „dopředu“, tedy z pohledu věčného můžeme nahlédnout, rozlišovat a proměňovat časné.

Otče, tys nám zjevil,

že v Kristu přebývá plnost tvé slávy:

vždyť učedníci viděli jeho lidství

*prozářené tvým světlem
a vydali nám o tom svědectví,
abychom se nad jeho křížem nepohoršili,
ale s nadějí očekávali,
že se i na církvi jednou zjeví tvá sláva,
jako se zjevila na Kristu, jejím Pánu. Amen.*

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Štverák Michal

Název fakulty a katedry: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra pastorální a spirituální teologie

Název licenční práce: Pohled spirituální teologie na volný čas

Jméno vedoucího licenční práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Počet stran: 96

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 146

Rok obhajoby: 2022

Klíčová slova: spirituální teologie, duchovní život, modlitba, liturgie, posvěcování času, spása, kříž, Velikonoce, stvoření světa, práce, volný čas, neděle, slavení, odpočinek, minimalismus, šabat, sport, krása, společenství, rodičovství, workoholismus, stárnutí, nemoc

SUMMARY

Author's surname and first name: Štverák Michal

Name of the faculty and department: the Cyril and Methodius Theological Faculty of Palacký University in Olomouc, Department of Pastoral and Spiritual Theology

Title of Licentiate Thesis: Spiritual Theology's View of Leisure

Name of the supervisor of the Licentiate thesis. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

96 pages

Number of appendices: 0

Number of titles of literature used: 146

Year of defence: 2022

Keywords: spiritual theology, spiritual life, prayer, liturgy, sanctification of time, salvation, cross, Easter, creation of the world, work, leisure, Sunday, celebration, rest, minimalism, Sabbath, sports, beauty, community, parenting, workaholism, aging, illness

ZKRATKY

AL – Amoris laetitia

DSH – Denzinger–Schönmetzer–Hünemann

EN – Evangelii nuntiandi

GS – Gaudium et spes

KKC – Katechismus katolické církve

KSNC – Kompendium sociální nauky církve

LE – Laborem exercens

LG – Lumen gentium

MTK – Mezinárodní teologická komise

PG – Patrologia graeca

PL – Patrologia latina

PUG – Pontificia Università Gregoriana

BIBLIOGRAFIE

Písmo, dokumenty církve a texty pontifiků

BENEDIKT XVI. (RATZINGER, J.) *Duch liturgie*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2012.

— *Úvod do křesťanství*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008.

— *Zur Lage des Glaubens*. Ein Gespräch mit Vittorio Messori. Aus dem Italienischen von G. Zöhner, Freiburg i. Br. 2007.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 15. vydání (6. opravené vydání). Praha: Česká biblická společnost, 2021.

Český misál. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT O KŘESŤANSKÉ PERSPEKTIVĚ SPORTU A LIDSKÉ OSOBY. *Vydávat ze sebe to nejlepší*. 2018, dostupné z: https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/296_00296/i-dokument-sport-vydavat-ze-sebe-to-nejlepsi.pdf.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří 2002.

FRANTIŠEK. (BERGOLIO, J. M.) *Amoris lætitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Praha: Paulínky, 2016.

— *Contro la guerra. Il coraggio di costruire la pace*. Solferino, Roma 2022.

— *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia, v současném světě*, Vatikán, 2013.

— *Gaudete et exsultate: Radujte se a jásejte: apoštolská exhortace o povolání ke svatosti v současném světě*, Vatikán, 2018.

— *Studies in the Spirituality of Jesuits. Writings on Jesuit Spirituality I*. Roma: Curia generalizia, 2013.

— *Veritatis gaudium, Apoštolská konstituce o církevních univerzitách a fakultách*, Vatikán, 2017.

JAN PAVEL II. *Centessimus annus*, 1991, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html.

— *Familiaris consortio*, 1981, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio.html.

— *Laborem exercens*, 1981, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html.

— *Projev k Národnímu italskému olympijskému výboru*, 20. prosince 1979, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1979/december/documents/hf_jp-ii_spe_19791220_comitato-olimpico.html.

— *Sollicitudo rei socialis*, 1987, dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html.

Katechismus katolické církve. Praha 1995.

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

KRUMPOLC, E., POSPÍŠIL, C. V. *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969-2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*. Olomouc: Vydavatelství UP, 2017.

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Kým je člověk?* dostupné z https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20190930_cosa-e-luomo_it.html.

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*. Řím, 1975, dostupné z: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi.html.

Pozvat současnou společnost k životu z víry: Dopis francouzským katolíkům, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003.

Slovníky a encyklopedie

CAPRIOLI, A. – VACCARO, L. (ed.) *Questione ecologica e coscienza cristiana*. Morcelliana, Brescia 1988.

DENZINGER, H. – HÜNNERMANN, P. (ed.) *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Bologna 1995.

Dictionnaire de spiritualité, Beauchesne, Paris 1932-1995.

FARRUGIA, E., AMBROS, P. (ed.) *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010.

GIUNTOLI, F., SCHMID, K., (ed.) *Gibt es Theologie im Alten Testament?: New Perspectives on its Redactional Development and Theological Profiles*. Mohr Siebeck, 2015.

LONGOBARDI, A. *Antropologia e spiritualità*. Libreria Editrice Redenzione, Napoli 2019.

LUBKIN, I. M., LARSEN, P. D. (ed.) *Chronic illness: impact and intervention*. 7th ed. Boston, Mass.: Jones and Bartlett, c2009.

MANCINI, I. – BOGLIOLO, L. *L'essere: problema, teoria, storia*. Editrice Studium, Roma 1967.

Patrologiae cursus completus. Series graeca, (ed.) MIGNE, J.P. Paříž: Migne, 1857-1866.

Patrologiae cursus completus. Series latina, (ed.) MIGNE, J. P. Paříž: Migne, 1844-1864.

SANNA, I. (ed.), *Il sapere teologico e il suo metodo*, Bologna: Dehoniane 1993.

Primární literatura

Aa.Vv. *Human Reality of Sacred Scripture*. Paulist Press, 1965.

— *Od události k ideji. Miscellanea jesuitica II*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2009.

Addiction to Work: A Critical Review of the Workaholism Construct and Recommendations for Assessment. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*. 53 (10): 48–59. doi:10.3928/02793695-20150923-04.

ALTRICHTER, M. *Metoda narativní teologie: „Porozumění nastává až po události*, in *Studia theologica* V, léto, 2003, dostupné z: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2003/02/06.pdf>.

AMBROS, P. *Inkulturace víry*, in AZEVEDO, C. M. De, *Inkulturace a požadavky modernosti*, Olomouc – Velehrad, 2000, s. 11–15.

AMBROŽ. *De Sacramentis*, IV, VI, 28 in PL 16, 464.

ANDRÝSEK, R. *Nenávistné projevy na sociálních sítích zpravodajských serverů*. Olomouc 2020, dostupné z: <https://theses.cz/id/sm0d0b/38628114>.

AUGUSTIN. *Vyznání*. Vydání druhé. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2019.

BERGEROVÁ, M. *Psychické prožívání neplodnosti páry a jejich vliv na kvalitu partnerského vztahu*. 2014, 125 s. textu, 4 s. příloh. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie a patopsychologie.

BERNARD z Clairvaux. *Liber de diligendo Deo* in PL 182, 973-1000.

Ekologická etika. Salve. Revue pro teologii a duchovní život, 27/4 (2017).

Filokalie. Přeložil Alan ČERNOHOUS. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2019.

CHVÁLA V., TRAPKOVÁ, L. *Rehabilitace v rámci komplexní terapie psychosomatických poruch*. Vyšlo v Čs. rehabilitaci, 1. číslo r. 2006.

KAPLÁNEK, M. *Volný čas jako výzva pro teologii* in *Studia theologica*, 13/2, 2011, s. 97–117.

KROBOVÁ, L. *Prožívání rodičovské role, její aspekty a souvislosti*. 2011, 99. str. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.

LEXMAULOVÁ, A. *Impulzy papeže Františka: kolektivní monografie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2018.

MALCINELLI, R. *The face of Manoppello and the veil of Veronica: new studies*, dostupné z: <http://www.acheiropoietos.info/proceedings/FalcinelliManoppelloWeb.pdf>.

PFEIFFER, H. *Una visita a Manoppello in Collegamento pro Sindone*, 1986 *Marzo/Aprile*, str. 21-34.

— *Implicazioni teologiche delle immagini reliquie*. La Sindone di Torino e il Velo di Manoppello. atti del 3° Congresso Internazionale, 30-31 Ottobre 1999, Editrice Velar, Gorle (BG) (1999).

Projevy nenávisťi v online prostoru a na sociálních sítích, dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/553/file/1459365027-hate-speech-zaverecnazprava-final-verze.pdf>.

ŘEHOŘ Z NYSSY. *O stvoření člověka*: řecko-české vydání. Praha: OIKOYMENH, 2013.

TOMÁŠ Akvinský. *De potentia*. q. 7 a. 7, editio Westminster, Maryland, The Newman Press, 1952.

TOMÁŠOVOVÁ, J. *Emoce ženy v průběhu gravidity, porodu a kojení – informovanost matek dětí předškolního věku*, dostupné z: <https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=71184390059>.

ZEILER, M., DAVIS, E., DECASPER, A. (1980). *Psychophysics of key-peck duration in the pigeon*. Journal of the experimental analysis of behavior. 34. 23-33. 10.1901/jeab.1980.34-23.

Sekundární literatura

ALLEN, D. *Filosofie jako brána k teologii*. Třebenice, 1999.

ALTRICHTER, M. *Spirituální teologie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017.

AMBROS, P. *Laik a jeho poslání: mučednictví – svědectví*. Refugium Velehrad-Roma, Olomouc, 2011.

— *Pastorace mladých: iniciace k životu nového člověka a utváření jeho životního stylu*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2016.

AUER J. – RATZINGER J. *Kleine Katholische Dogmatik, II. Gott – Der Eine und Dreieine*. Regensburg: Pustet 1978.

BALTHASAR, H. U. von. *Origines: Geist und Feuer*, Salzburg: Müller 1951.

— *Présence et Pensée*, Beauchesne. Paris 1942.

BINDING, K., HOCHÉ A., *Die Freigabe der Vernichtung Lebensunwerten Lebens*. 1920.

BINKA, B. *Environmentální etika*. Masarykova univerzita, Brno 2008.

- BLINKA, L. a kol. *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015.
- BÖHME, J. *Aurora*, str. 37, viz *Schriften*, vydal U. W. Schiebler. 2. vyd. 1831-1847.
- BUBER, M. *Die Schrift und ihre Verdeutschung*. Berlin: Schocken Verlag, 1936.
- COPLESTON, F. Ch. *Dějiny filosofie I-VI*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2014.
- DANIÉLOU, J. *Platonisme et théologie mystique*. Aubier, Paris 1944.
- DAVIES, W. D., ALLISON, D. C. *A critical and exegetical commentary on the Gospel according to Saint Matthew. Vol. 2, Commentary on Matthew VII-XVIII*. Edinburgh: T. and T. Clark, 2001.
- ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. Praha: OIKOYMENH, 2006.
- ERIKSON, E. H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál, c2015.
- EVDOKIMOV, P. *The Sacrament of Love: The Nuptial Mystery in the Light of the Orthodox Tradition*. St. Vladimir's Seminary Press: 2011.
- *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011.
- FABRO, C., *L'anima. Introduzione al problema dell'uomo, Editrice del Verbo Incarnato*. Roma 2014.
- FALVO, D. R., HOLLAND, B. E. *Medical and psychosocial aspects of chronic illness and disability*. Sixth edition. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning, 2018.
- FITZMYER, J. A. *Paul and His Theology: A Brief Sketch*. Kaizen, Ney York 1988.
- *The Gospel according to Luke (I-IX)*. New York: Doubleday, 1979.
- FLORENSKIJ, P. *Sloup a opora pravdy*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003.
- FROMM, E. *Umění milovat*. V Českém klubu 6. vyd. Praha: Český klub, 2010.
- GERBER, U. – HOBERG, R. *Sprache und Religion*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2009.
- GERTZ, J. Ch., BERLEJUNG, A., SCHMID, K., WHITE, M. *T&T Clark Handbook of the Old Testament: An Introduction to the Literature, Religion and History of the Old Testament*. Bloomsbury Academic, 2012.

GIGLIOTTI, S., LANG. B. *The Holocaust: A Reader*. Malden, Massachusetts, USA; Oxford, England, UK; Carlton, Victoria, Australia: Blackwell Publishing, 2005.

GURKOVÁ, E. *Nemocný a chronické onemocnění: edukace, motivace a opora pacienta*. Praha: Grada Publishing, 2017.

Haidt, J. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha: Dybbuk, 2013.

HALÍK, T. *Odpoledne křesťanství: odvaha k proměně*. Praha: NLN, 2021.

HARARI, Y. N. *Sapiens: stručné dějiny lidstva*. V nakladatelství Leda vydání třetí. Voznice: Leda, 2018.

HAUNEROVÁ, K. *Méně mít, více žít: najděte si vlastní cestu k minimalismu*. Praha: Grada, 2019.

HENDEL, R. S. *The Text of Genesis 1-11: Textual Studies and Critical Edition*. Oxford University Press, 1998.

CHAPMAN, G. D. *Pět jazyků lásky*. Praha: Návrat domů, 2002.

KALINA, K. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada, 2008.

KALLWASS, A. *Syndrom vyhoření v práci a v osobním životě (původním názvem: Burnout-Syndrom)*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007.

KARCZUBOVÁ, L. *Teologie a ekologie*. Druhé doplněné vydání. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2018.

LANZA, S. *Teologia speculative e teologia narrativa* in SANNA, I. (ed.), *Il sapere teologico e il suo metodo*, Bologna: Dehoniane 1993.

LEONT'JEV, A. N. *Problemy razvitija psichiki*. 3. izd. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1972.

LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Veronica a Duha, Brno 1994.

LUBAC, H. DE. *Paradoxes of Faith*. Ignatius, London 1987.

MARCEL G. *Être et avoir*. Paris, Aubier 1935.

MAREČEK, P. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018.

- MRÁZEK, J. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011.
- MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
- MURRAY, R. *Teologie stvoření. Reflexe o ekologii*. Přel. A. Drexlerová, Refugium, Olomouc 2017.
- NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015.
- NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2018.
- NEŠPOR, K. *Závislost na práci*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999.
- NEWPORT, C. *Digitální minimalismus: zkontrolujte návykové technologie a získajte zpět svůj čas a koncentraci*. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2019.
- NOVÁK, T. *Práce jako droga*. Brno: BizBooks, 2012.
- POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J.; TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003.
- POSPÍŠIL, C. V. *Hermeneutika mystéria: struktury myšlení v dogmatické teologii*, Krystal OP, Praha, 2010.
- *I řekl Bůh: trinitární teologie stvoření*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.
- *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Třetí vydání. V Praze: Krystal OP, 2017.
- *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Krystal OP, Praha, 2010.
- *Maria: mateřská tvář Nejvyššího*, Karmelitánské nakladatelství, Praha, 2018.
- PRUDKÝ, M. *Genesis I: 1,1-6,8: když na počátku Bůh řekl do tmy...* 1. vydání. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018.
- PRZYWARA, E. *Deus semper maior*. Theologie der Exerzitien, Wien-München: Herold, 1964.
- PTÁČEK, R., RABOCH, J.; KEBZA, V., a kol. *Burnout syndrom jako mezioborový jev*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013.
- RAHNER, K. *Grundkurs des Glaubens*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1976.

- RICOEUR, P. *Essays on Biblical Interpretation*. Philadelphia: Fortress Press, 1980.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál, 2021.
- *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha: Grada, 2010.
- SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. 3. vydání. Praha: 65. pole, 2017.
- SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- SCHÜLE, A. *Theology from the Beginning: Essays on the Primeval History and its Canonical Context*. Mohr Siebeck, 2017.
- SPADARO A. *Da Benedetto a Francesco. Cronaca di una successione al Pontificato*. Torino: Lindau, 2013.
- SPAEMANN, R., *Základní mravní pojmy a postoje*, Svoboda, Praha 1995.
- ŠPIDLÍK, T. *Ruská idea: jiný pohled na člověka*. Refugium Velehrad-Roma, Velehrad, 1996.
- *Spiritualita křesťanského Východu I-IV*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad, 2002.
- ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I. *Integrální poznání: symbol jako nejdokonalejší výpověď*. Refugium Velehrad-Roma, Olomouc, 2015.
- *Nové cesty pastorální teologie: krása jako východisko*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. Současné otázky.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007.
- VÁCHA, M. O. *Wakan Tanka: hodiny náboženství pro věčné začátečníky*. Brno: Cesta, 2021.
- WENHAM, G. J. *Genesis. 1-15*. Waco: Word books, c1987.
- WENZEL, K. *Zur Narrativität des Theologischen*. Fulda: Parzeller, 1997.
- ZAMBONI, G., *La persona umana, Vita e pensiero*. Milano 1983.
- ZENGER, E., FREVEL Ch., FABRY, H.-J., Georg BRAULIK, G., HENTSCHEL, G. *Einleitung in Das Alte Testament*. 8th ed. edition. Kohlhammer Verlag, 2011.

Jiné zdroje

ČTK. Nenávistné projevy na internetu je třeba potírat, uvedl Ústavní soud. In: *Seznam Zprávy* [online]. 4.1.2022 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-nenavistne-projevy-na-internetu-je-treba-potirat-vedl-ustavni-soud-184737>.

HESOVÁ, A., SKALICKÝ, M. Není to už trestné? Nenávistné komentáře na internetu řeší policejní analytici, objasňuje reportérka. *iRozhlas: spolehlivé zprávy* [podcast]. 30.3.2022 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/podcast-vinohradska-12-alena-hessova-nenavistne-komentare-internet-policie_2203300600_cen.

KUREŠ, J. et al. *Pravidla fotbalu: platná od 1.7.2013*. Praha: Olympia, 2013.

MARX, K., ENGELS, F. *Manifest komunistické strany: 1848-2018*. Přeložil Ladislav ŠTOLL. Praha: Orego, 2018.

NOVOTNÁ, K. Nenávistné projevy na internetu nepřehlížejte. Lze je nahlásit i online. *IDNES.cz* [online]. 21.6.2020 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/projevy-nenavisti-na-internetu-projev-nenavisti-imbudsman.A200615_134235_domaci_knn.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů*. Praha: Argo, 2012.

ZASTOUPENÍ EVROPSKÉ KOMISE V ČESKU. *Komise navrhuje rozšířit seznam "trestných činů EU" o nenávistné verbální projevy a trestné činy z nenávisti* [online]. 9.12.2021 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://czechia.representation.ec.europa.eu/komise-navrhuj-e-rozsirit-seznam-trestnych-cinu-eu-o-nenavistne-verbalni-projevy-trestne-ciny-z-2021-12-09_cs.